

SERENCAM, VELÂYETNÂME VE BUYRUK'TA ALEVİLERİN ORTAK İNANÇLARI*

Dr. Muhammet Ali Soltani**

The Common Beliefs of Alevi in Serencam, Velayetname and Buyruk

Gemeinsamkeiten der Glaubensinhalte von Aleviten in den heiligen Schriften "Serencam", "Velâyetnâme" und "Buyruk"

Çeviri: Esra DOĞAN TURAY***

Şiir

Pir Rüstem Su beyan ve aşikâr eder ki, Bu gün vadedilen zamandır, ışığın zamanı, güneşin vadesi...

Geçmiş geçmiştir, karanlık sitem ve zulmet dönemi artık geride kalmıştır, gün vadedilen gündür,

Oğullarımız biz-i çağırır, Babalarımızın zamanı gelmiştir.

Ne mutlu o kimseye ki, Alevi yar-i ayinine inanır da onu özümseyerek içinde sevgiyle büyütür,

Alevilik ve Kelamlar sevgi anlaşma ve karşılıklı konuşmadır, Kelam yolu ise bu yolda çaba barcamadır, herdaim birlik ve muhabbettir.

Mevlamızın yetmiş iki makamdan sonra var ettiği sır makamında son yoktur. Zira bu makam sonsuzluk makamıdır¹.

N
Ö

İran, Türkiye, Suriye, Irak ve diğer coğrafyalarda yaşayan ve Yarsan, Ehl-i Hak, Alevi, Bektaşî, Kızılbaş, Şebek, Kakei gibi adlar alan Alevilerin, kutsal metinleri olan Serencam, Velâyetnâme, Buyruk ve bunların şerhleri esas alınarak yapılan bu çalışma, Alevilerin ortak inançlarını, ayin ve inanışlarında yer alan ortak kurucu mukaddes şahsiyetleri, kutsal metinlerinde yer alan ortak rivayetleri, benzer sembolleri ve müşterek tarihi coğrafyayı konu alır. Bu makale esas itibarıyla Alevilerin edep erkân ve ibadet esaslarında birbirlerinden farklı olmadığını gösteren nitelikli bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Bektaşilik, İran Alevileri, Ehl-i Hak, Yarsan, Kızılbaş, Serencam, Velâyetnâme, Buyruk.

* Bu metin "Derunmaychay-i Müşterek der Serencam ve Velâyetnam Buyruk: Soltani Muhammet Ali, 1336, Tahran, Suha, 1390-2011, İntişarat-i Suha, 150s. (Yarsan Araştırmaları No.16) ISBN: 978.964.6254.58.9" künyeli eserin Türkçeye çevrisidir. Tüm ezoterik topluluklarda olduğu gibi Ehl-i Hak topluluklarının da metinlerinde "sır" diye tanımlanan özel anlamlara sahip ifadeler mevcuttur. Bu bakımdan çalışmamıza Yarsan Alevileri penceresinden bakarak kontrol ve redaksiyonunu yapan Yashar Behnoud'a teşekkür ederim.

** İranlı Araştırmacı Yazar, Dr. Tahran/İran.

*** Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi, Mardin/Türkiye, esra_dogan@hotmail.com.

1 Serencam, Barge Barge. 389, Vata: 72.

ABSTRACT

This paper is translated with the aim of introducing the book of Muhammet Ali Soltani titled *Derunmayebay-i Müsterek der Serencam ve Velâyetnam Buyruk* to the Turkish literature. The texts of the poems are referred in the footnotes of the paper because it wasn't possible to add their full texts into the translation considering its length.

This paper is based on *Serencam*, *Velâyetname*, *Buyruk* the sacred texts of Alevis, who live in Turkey, Syria, Iraq and other regions, and to whom are given names such as Yarsan, Ahl-e Haqq, Alevi, Bektashi, Qizilbash, Shabak, Kakai. The paper deals with common beliefs, common sacred founders who appear in rites and believes, common narratives in sacred texts, similar symbols and common historical regions of Alevis. This paper is a qualified study which shows that, in essence, Alevis don't differ on the bases of moral injunction (*edep erkan*) and religious service.

Keywords: Alevism, Bektashism, Iranian Alevis, Ahl-e Haqq, Yarsan, Qizilbash, Serencam, Velâyetname, Buyruk.

ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Artikel ist eine Übersetzung von Muhammet Ali Soltani's Buch "Derunmayehay-i Müşterek der Serencam ve Velâyetnam Buyruk" und leistet mit der türkischen Übersetzung einen Beitrag zur Aufnahme dieses Werkes in die türkische Literatur. Da die Übersetzung aller Gedichttexte im Fleißtext den Rahmen des Artikels sprengen würde, wurde sich darauf beschränkt an den entsprechenden Stellen in Fußnoten auf die entsprechenden Gedichttexte zu verweisen. Der Gegenstand dieser Arbeit sind die als heilig geltenden Schriften "Serencam", "Velâyetnâme" und "Buyruk" und ihre Interpretationen von Aleviten, die in der Türkei, Syrien, Irak und in anderen Ländern leben und u.a. als Yarsan, Ehl-i Hak, Alevi, Bektaşî, Kızılbaş, Şebek, Kakei bezeichnet werden. Zudem werden Gemeinsamkeiten alevitischer Glaubensinhalte, gemeinsame heilige Persönlichkeiten und Gründer in und von Ritualen und Glauben, Gemeinsamkeiten der Überlieferungen in den heiligen Texten, Ähnlichkeiten von Symbolen und gemeinsame Geschichte und geographische Nähe analysiert. Ziel des Artikel ist es aufzuzeigen, dass Aleviten sich hinsichtlich ihrer Ritual- und Gebetspraktik nicht wesentlich unterscheiden.

Schlüsselwörter: Alevitentum, Bektaschitentum, iranische Aleviten, Ehl-i Hak, Yarsan, Kızılbaş, Serencam, Velâyetnâme, Buyruk.

GİRİŞ

Bu çalışma İran'da yapılan Yarsan araştırma dizisi içinde yer alan² ve Alevilere ithaf edilen bir araştırmadır. Başlangıç bölümünde öncelikle okuyucuya eserde kullanılan kaynaklar kısaca tanıtılacak, araştırma metodunun bir parçası ve gerekli bir adım olarak görülen bu ilk adımdan sonra asıl konuya geçilecektir.

Bektaşî Alevilerinin mukaddes kitabı olan Velâyetnâme, Hacı Bektaş Veli'nin makam ve mertebelerini batını yönden, irfani ve sade bir dille rivayet eden Türkçe yazılmış nesir bir eserdir. Bu eser İran Alevileri için Farsça'ya tercüme edilmiştir. Bu eserin Türkçesi İran-Türkiye-Suriye-Irak ve diğer coğrafyalarda yaşayan Alevilerin birliği için oldukça önemli görülmektedir. Bu eserin hakkıyla anlaşılması adları ne olursa olsun (Yarsan-Alevi-Bektaşî-Kızılbaş-Şebek...) tüm Alevi topluluklarının fiziksel ve inançsal bağlarını göstereceği için akademik çalışma yapan İranlı araştırmacılara büyük bir destektir³.

Buyruk⁴ ise Kızılbaş Alevilerinin mukaddes kitabıdır. Bağlıları için özel bir öneme haiz olan bu eser, Safiyuddin Erdebili'nin emir ve buyrukları olup, Hazreti İmam Cafer'in sözlerine dayanır. Şebeklerin⁵ ve Kızılbaşların⁶ dini metnidir. Bu iki isimlendirme Şah İsmail Hatai'nin bağlılarına verilir ve aynı manada kullanılır. Alevi-Kızılbaşların düşünce ve fikir yapıları derin sır ve gizler içerir. Şah Safiyuddin Erdebili ve selefleri zamanında Aleviler kültürel varlıkları, mirasları, sırları, gelenek ve görenekleriyle Safevi tarikatına dâhil olmuş, sonrasında Kızılbaşlık dâiresinde yer almışlardır. Bu sürecin tüm izleri bu gün Alevi cemaatlerinin görüş sahibi olan düşünür, araştırmacı ve eğitimcilerin zihinlerini meşgul eden yanıtlarla Buyruk'ta saklıdır. Bu eser Alevi bağlıları arasında yakınlaştırmacı ve birliği sağlayıcı bir rol üstlenir. Zira eser

2 Kitabın Orjinal Adı; Derunmayehay-i Müsterek der Serencam ve Velâyetnam Buyruk: Soltani Muhammet Ali, 1336, Tahran, Suha, 1390-2011, İntişarat-i Suha, 150s. (Yarsan Araştırmaları No.16) ISBN: 978.964.6254.58.9

3 Bu eserde esas aldığımız Velâyetnâme: Dr. Hamiye Duran'ın 2007 yılında Ankara'da yayınladığı çalışmadır. Eserdeki alıntılar Esra Doğan Turay'ın katkıları ile yayınlanan Farsça tercümesinden yapılacaktır. Hacı Bektaşî Veli (2011). *Velâyetnâme*. Ed. Muhammet Ali Soltani. Çev. Esra Doğan. Erbil: Aras Yayınları.

4 Biz bu araştırmamızda Alevilerin ortak yapılarını konu alan Buyruğ'un, 1988 yılında basılan ve karşılaştırılmalı olarak yayınlanan Fuat Bozkurt'a ait Almanya-Hamburg nüshasını kullandık. Bu eserin Meryem Sultani tarafından 2010 yılında yapılan ve Muhammet Ali Sultani'nin editörlüğünde basılan Farsça tercümesini dipnotlarda kullandık.

5 *Şah Bağ, Şah Bey, Şah Bek* ve zamanla *Şebek* şeklini almıştır. Kürtçe bir kelimedir.

6 Türkçe askeri bir terimdir. Zamanla dinsel bir ada dönüşmüştür.

tam olarak bu ayinin kökenlerine işaret eder. Eserde yapılan atf ve vurguların tamamı Ehl-i Hak, Yarsan, Alevi, Bektaşî, Kızılbaş ve Şebeklerin gelenek, görenek, edeb ve erkânında açıkça müşahede edilir.

Eserin atfedildiği şahıs İmam Cafer Sadık'ın İslam tasavvuf öğretisinde merkezde duruşu ve asıllığı/mahveriyyeti İran, Türkiye, Irak, Suriye, Arnavutluk, Mısır ve Balkanlar gibi tüm İslam ülkelerinde Alevilerin beslendiği ve Alevi düşüncesinin doğum yeri olan Horasan sufilığının vurgu yaptığı nokta ve kaynaktır. Bu konu başlıbaşına değerlendirilmesi gereken bir konudur. Biz bu hatırlatma ile yetinerek asıl konuya devam edeceğiz.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki; Buyruk'ta kullanılan tasavufi terimler Alevilerce yaygın anlamlarıyla anlaşılabilir. Bunun aksine burada zikredilen terimler oldukça özel anlamlar taşır. Buna göre *sufilik* terimi asıl itibarı ile Safevi hanedenliğine intisabı gerektiren bir ifadedir. Sadece Şeyh Safiyuddin Erdebilî'nin müridlerine verilen addır. Kızılbaş sufleri yani Şebekler Safiyuddin Erdebilî Hanedanlığı'na biat ederek Safevîlik tarikatına girmiş ve böylece sufi olmuşlardır. Bununla beraber edeb ve erkânında diğer sufi ekollerinden ayrılırlar. Bazı hareketleri ile diğer tüm tarikatlara karşı çıkarak bunların tam tersi davranışlarda bulunurlar. Tarihte dönem dönem diğer sufi tarikatların Safevi tarikatındaki bu ayrılış ve başkalaşmaya karşı gösterdiği bir yumuşama, bir göz yumuş söz konusu olmuştur. Örneğin *Nefehat ül Üns* adlı eserin yazarı *Cami'nin* (ö.1492) Safevi tarikatı ve büyüklerine karşı sükûtu söz konusu olmuş, Nimetullahi tarikatı kaynaklarında görüldüğü üzere Safevi büyüklerine karşı rahatça algılanabilen bir göz yumuş müşahede edilmiş, diğer tarikatlarde de zamanla Safevi Alevilerine karşı aynı tavrın belirdiği izlenmiştir. Buyruk'u incelerken ki dikkat ve uzun mütalalar bizi, Alevilerin ortak sırlarına, oldukça nazik noktalara götürmüş, bu ortaklıkların anlaşılmasında birçok kazanımlar elde etmemize imkân vermiştir. Tüm samimiyet ve iyi niyetimizle attığımız bu adımın Alevilerin görüş ve inançlarının yakınlaşmasında bir fayda sağlayacağını ümit ediyoruz.

Kelam-i Serencam, Yarsan Alevilerinin (Kakei, Ehl-i Hak) mukaddes kitabıdır. Yarsan bağlılarının bütün zuhur dönemlerini, mezâhir, edeb, erkân ve dualarını içerir. Kutsal şahısların zuhur dönemlerini kendi inanç esasları dâhilinde tefsir eden bu eser, kapsamlı ve geniş bir kitaptır. Eserin bir bölümü olan ve yüz yıllık zaman dilimini ihtiva eden kısmı, SSCB döneminde Rusya'da, Avrupa ve İran'da bazı müsteşrik ve araştırmacılar tarafından basılıp yayınlanmıştır. Elbette son basılan metin nispeten diğerlerinden daha kapsamlıdır. Bu metin Yarsan Alevilerinden olan

Tayyib Tahiri'nin yayınlamış olduğu metindir. Fakat Kelamlar'ın en geniş ve en önemli bölümü aynı zamanda da en muteber olan kısmı rahmetli Seyyit Emrullah Şah İbrahimi tarafından yayınlanan eserde yer alır. Onun tercüme ve açıklamaları ile basılan bu eser çoğu araştırmada esas alınan baskıdır. Serencam Kelamları, Kürtçenin Sorani/Orami lehçesi ile manzum olarak yazılmıştır. Bu eserden iktibas ettiğimiz şiirleri biz Farsçaya çevirerek okuyucuya sunduk⁷. Bahsedilen Serencam Kelamları'na ilave olarak, Ateşbegilerin Serencamı olarak da bilinen eser bu çalışmada kullanılan bir diğer kaynaktır⁸. *Tezkirey-i Ala* adını alan bu eserden çalışmada birçok alıntı yapıldığı görülecektir. Bu eserden başka Serencam Kelamları'nın Hacı Nimetullah Ceyhunabadi'nin Farsça olarak yayınlanan manzum eseri *Şahnâme-yi Hakikat*'den de istifade edilmiştir.

Velâyetnâme muhteva açısından incelendikten sonra Serencam Kelamları ile mukayese edildiğinde bu iki eserin rivayetlerinin birbiri ile tamamen örtüştüğü rahatça görülecektir. Buyruk'ta gördüğümüz sırlı ve kapalı mefhumların diğer iki kitapta birtakım işaretlerle geldiğini görmüş, akabinde bunları mukayese ederek alan araştırmalarımızda edindiğimiz bilgilerle birleştirmiş ve sonuç olarak ortak noktaya ulaşmış bulunmaktayız. Ümidimiz bu ortak noktaların Ortadoğu Alevilerinin yakınlaşmasında atıf olmasıdır. Dileğimiz bu çalışmanın tüm dünyada kendilerini bu yola feda eden Aleviler için özlerini tanımada bir kalkış, bir başkaldırış olmasıdır. Son olarak ifade etmek gerekirse Alevilik araştırmalar dizisinin onaltıncısı olarak hazırladığımız bu eser, Alevilerin kökenlerini, erkân, edeb, sembol ve simgelerini içeren bir çalışma olup, Alevilik yolunun dünyadaki diğer büyük din ve mezhepler arasındaki yeri ve ilişkisini gösteren bir çabadır. Araştırmacılara, dostlara ve bu ekolün bağlılarına katkı sağlayacağını umuyoruz.

1-Alevi Ayin ve İnanışında Ortak Kurucu Mukaddes Şahsiyetler

Alevi ayin ve inanışında ortak kurucu mukaddes şahsiyetlere geçmeden evvel birkaç noktaya değinmek isteriz. Daha önce Farsça olarak hazırlanan ve iki cilt şeklinde yayınlanan "*Zagros Alevilerinin Kıyam ve Başkaldırışı*" adlı eserimizde de değindiğimiz üzere, tarihin derinliklerine inildiğinde Alevilerin edep ve erkânında

7 Kürtçenin Orami lehçesinde yazılan metnin asılları bu çalışmaya alınmamış Dr. Soltani'nin eserine atıf yapılmıştır. (Çev.).

8 Bu eser meşhur Rus araştırmacı İvanof'un katkıları ile Hindistan'da 1950 yılında Encümen-i İsmailiye tarafından Farsça olarak basılmıştır.

9 Eser Prof. Dr. Ahmet Taşğın tarafından yayınlanacaktır.

benzeşen noktaların arttığı görülür. Fakat bu araştırma salt tarihi köklere bir iniş değil, Türkçe ve Kürtçe'ye çevrilen ve sahasında ilk eser olma özelliğine sahip bir çalışma olarak bir anlamda Yarsan (Kakei Ehl-i Hak), Bektaşî, Alevî, Kızılbaş, Şebek, Hurufîyye, Noktaviyye olarak adlandırılan inançların tahlil ve mukayesedir. Burada ismi geçen inançların tamamı fiziksel ve düşünsel olarak aynı esastan beslenir, aynı inanç halkaları içinde yer alır ve aynı dini esaslara vurgu yapar. Bu inançların tamamı bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. İslam öncesi ve sonrasında belirli dönemlerden geçerek olgunlaşan ve zincirin ilk halkasını teşkil eden ekol, şüphesiz tarih öncesi ve sonrası dönemlere de atıf yapan Yarsan/Ehl-i Hak ekolüdür. Hurufîlik ve Noktavîlik ise daha sonraları Yarsan'la ve Bektaşîlikle birleşerek bu disiplinler içinde erimiş, sonra tekrar bu ekollerden ayrılmıştır. Bu gün Yarsan ekolünün Yarsan, Alevî-Bektaşî ve Şebek/Kızılbaş olmak üzere üç kolu vardır. Bu kollar kendi düşünce felsefesini Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk adıyla anılan dini kitaplardaki esaslara göre belirlemiş, bu eserlerdeki edeb erkân ve mukaddesiyetleri kendilerine esas almışlardır. Bu düşüncedeki insanlar hayatlarını bu minvalde idame ettirmekte ve kendi inançlarıyla yaşamaktadırlar. Aynı şekilde Suriye Nusayrileri de bu çizgide giderek benzer düşüncelere paralel bir hayat sürdürmektedirler. Bu gün saydığımız bu Alevîler İran, Irak, Türkiye ve Suriye'de önemli bir sosyal sınıfı oluşturmaktadırlar. Kürtçenin Sorani/Orami lehçesi ile yazılan Serencam, Osmanlı Türkçesi ile yazılan Velâyetnâme ve bu üç grubun bağlilarınca çok daha az tanınan Buyruk adlı eserlerde kullanılan dillerin farklılığı, bu kitapların birbiri ile mukayese edilememesi sonucunu doğurmuştur. Bu eserlerin birbirleri ile olan benzerlikleri çoğu zaman gözden kaçırılmış, ne yazık ki bu gruplar uzun zaman birbirlerinden haberdar olamamışlardır. Diğer taraftan mevcut metinlerdeki mefhumların açık olmaması ve anlama zorlukları doğal olarak metinleri anlaşılmasız kılmış, mukaddes metinlerin muhtevasını anlamada yaşanan sıkıntılar zihinlere ard arda sorular getirmiştir. Biz de bu sebeple metinlerdeki nitelik ve nicelikteki inançsal ortaklığı, ancak Velâyetnâme ve Buyruk'un Türkçe'den Farsça ve Kürtçe'ye tercüme edilmesiyle anlayabilmiştik. Bu yüzden şahsımın nezaretinde bu eserler tercüme edildiğinde şunu çok iyi anlamıştım ki Velâyetnâme ve Buyruk'u bilmeyen bir araştırmacı mukaddes Serencam'daki derinlik ve muhtevayı anlayamayacak ve asla bir neticeye ulaşamayacaktır. Bu sebeple öncelikli olarak üç kitabın ve dolayısı ile üç ekolün ortak yanlarını ve birbiri ile olan bağlarını anlamak ve mukayese etmekle işe koyulmak gerekir. Ümidim odur ki, bu adım Ortadoğu'da var olan Alevî/Bektaşîlerin birleşmesi için bir çıkış noktası olsun ve bir an önce birbirlerinin farkına varsınlar.

Yarsan, Alevi, Ehl-i Hak, Bektaşî/Alevi, Kızılbaş/Şebeklerin ilk ortak noktası bu ekollerin Hazreti İmam Cafer bin Muhammet Sadık (a.s.)'ı İslam'a bağlılıktan sonra her şeyin başı olarak kabul etmeleridir. Bu konuya ilk olarak Serencam'ın başında yer alan ve Şah Hoşin'den nakledilen şu cümleleri örnek getireceğiz;

“Güneşin oğluyuz, ayıpları saklayan örten, hazinayı koruyan, kollayan on dört Sultan-ı pak masumuz. (Heften ve Heftwane) Dört melek ve bir padişabız (Beş) Gelsinler. Terazi getirsinler, insanları tartınsınlar. Her geçen an daha ağır geldiğimizi görecekler. Hazine dâiresinin girişiyiz biz. Güneşin oğlu, Şah Hoşin'in oğluyuz. Resul benim baş tacımdır, Tertemiz bir din ve imamımız vardı. Cafer Sadık'ın muhabbeti vardır yüreğimizde. Kevser havuzundan bir kadeh içtik. Rehber'im, Şah Hoşin'im ben. Öz oğlum seçilmişlerdendir. Şah Haydar Kerrar ¹⁰ dir o. Ben Ali (a.s.) neslindenim¹¹”.

Buyruk başbaşa Hazret-i İmam Cafer Sadık'a işaret eder. Zira onun sözlerine göre yazılmıştır. Onun söz ve emirlerinin bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. Bu eser Kızılbaş/Şebeklerin kitabı ve bu yolun bağlarının inanç kaynağıdır¹².

İkinci mukaddes ve ortak şahsiyetse İmam Rıza'dır. Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâme'de açıkladığı kerametler, beyanatlar mahiyet itibarıyla Hazreti Ali bin Musa Rıza'ya dayanmaktadır. Hazreti Ali bin Musa Rıza Velâyetnâme'de olduğu gibi Yarsan Kelamı'nda çok özel bir yere sahiptir. Zira Yarsan inancında Heften'den sayılan ve Sultan Sahhak'ın mukaddes yaranlarından olan Davud-i Rehber, Hz. Ali bin Musa Rıza'nın batını zatıdır.

Bu ekollerdeki mukaddes ve ortak şahsiyetlerden olan Hacı Bektaş Velî'ye değinecek olursak Yarsanlara göre onun iki zatta birleştiği görülür. Birincisi Hünkâr'ın zatının tecellisi Sultan Sahhak'ta o da Hazreti Ali bin Ebu Talip'te birleşir, diğeri de Ali bin Musa Rıza'nın tecellisi olan Davud-i Rehber'dir. Bu sebeple Sultan Sahhak ve Hacı Bektaş İmam Ali'nin zatında birleşirler. Aynı şekilde İmam Rıza'nın Davud Rehber'le bir oluşu tüm naslarda açıktır. Yarsan, Kakei, Ehl-i hak, Alevi-Bektaşî inançlarında, Serencam Kelamları ve Velâyetnâme'ye atıf yapıldığında açıkça görüleceği üzere Hacı Bektaş'ın kimliği sağlam temellere oturulmuştur.

Alevi ekollerinin üç mukaddes kitabı incelendiğinde mukaddes Serencamlar düzen tertip ve sıralanış yönünden Alevi akidesinin aslını ve özünü oluştururlar. Elbette

10 Savaşta hamle üzerine hamle yapan Hazreti Ali'nin sıfatıdır.

11 Derunmayehay-i Müşterek: 16.

12 Buyruk: 11 ve sonrası.

bunu söylerken mukaddes kitapların tamamının tefsir ve te'vil edilmeye müsait olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâme'si Serencam'ın sade dille anlatıldığı özet bir eserdir. Bu eserde makamların beyanatı ve mefhuları sırlara bulanmış ve hikâye edilmiştir. Alevi-Bektaşî inancı ve öğretisi oldukça arkaik bir dille aktarılmıştır. Biz bu çalışmada eserdeki hikâye ve sırların bir kısmına değinmeye çalışacağız. Buyruk kitabı Şebeklerin rehber¹³ ve el kitabıdır. Bu eser dikkatle incelendiğinde eserin Velâyetnâme ve Serencam'daki mevcut sembollerin tefsir ve açıklaması olduğu görülecektir.

Alevi metinlerinde İbrahim Mükerrrem'e giden ve Hz. Muhammet'ten bize ulaşan hakikatteki seyr ve sülük, Velâyetnâme'deki açık naslara uygun bir şekilde gelir. Seyr ve sülûğün batını ve zahiri noktalara işaret ettiği görülür. Buyruk'ta ise bahsedilen seyr ve sülük Horasan Kürtlerinden Ebu Muslim Mervî'ye oradan da İmam Bakır'a uzanır.¹⁴ Buyruk'ta Ebu Muslim adı açıkça geçmektedir.

Velâyetnâme'de Sultan Sahhak Berzenci'nin adı açıkça geçmemekte, sadece Hacı Bektaş Velî'nin vefatında Sultan Suca/Sultan Suha'nın âlemin kutbu olduğu ibaresi yer almaktadır:

*Seyyit Mahmud Hayran geldi hem,
Geldi kol açuk Hacım Baba Resul,
Önlerince bunların Sultan Şüca',
Çun halifeler muhibbler geldiler,
Kimi oturur kimi örü tutur
Anı gördü Sarı İsmail heman
Donu yeşil atı boz ali cenap
Hızır-ı Hazır sandılar halk-ı ciban,
İrdi tekeke kapısına ol humam*

*Karaca Ahmed cümle erenler bildi hem
Oldu omuzumla Cemal Seyyit melul
Kutb-i Âlem ol Velidur bi neza'
Cümle matem tutup eğän kıldılar,
Çille tağı canibine göz vurur
Zahir oldu gün gibi ey yar can,
Elde yeşil dönderi yüzü nikab
Karşu vardılar kamu pîr ve cevan
Verdi işaretle erenlere selam¹⁵.*

Bu münhasır zikredilişin aksine Hacı Bektaş Velî'nin adı ve sanı mükerrer ve vazıh olarak Serencam Kelamları'nda görülmektedir. Sadece bu eserde değil, Ateşbeglerin Serencam'ı olan Tezkire-i A'li'de de Hacı Bektaş'ın adı geçmektedir. Biz burada Yarsan Ehl-i Haklarının mukaddes Kelamları'nda Hacı Bektaş Velî'nin mertebesine

13 Destur'ul Amel.

14 Velâyetnâme: 4a; Buyruk 20.

15 Velâyetnâme: 143a-143b.

değinecek bu şekilde Yarsanlarda Hacı Bektaş Velî'nin adı ve telakkisine delil getirmeye çalışacağız.

Perdiver Kelamı'nda Hacı Bektaşla ilgili olarak “*Hubyar Hamza donudasın ve sen bin renktesin, Hacı Bektaş Velî'nin simasında/ renginde Freng'de yüz gösterdin*”¹⁶ şeklinde gelen ifadeler Serencam Kelamı'nda da yer almaktadır. Sekizinci yüzyıla ait olduğu bilinen ve Sultan Sahhak Berzenci'nin mukaddes yarısı olan Pir İsmail Kulani'ye dayanan müstened mütevatir ve muteber kelimada¹⁷ Hacı Bektaş Velî adı zikredilir. Burada Hacı Bektaş Velî'nin mukaddes yaranlarının zahir olacakları şu şekilde kaydedilir: “*Pir İsmail Kulani buyurur ki; Bektaşilerde zübura geldi, Hak'ın dergâbı Bektaşilerin içinde zübura geldi. Perdiver'de iken, kimsenin hiç bir şey bilmediği sır âlemindeyken, erenler hakka secde ettiği anda Hacı Bektaş belirdi. Osmanlı toprağında Hacı Bektaş donunda geldi. Bektaşî ayin ve tarikatını ilim ve irfan içinde tesis etti. Heften'in zâtı da bu işe memur kılındı. Sultan Sabbak, Perdiver'de bulunduğu sırada Heftivan'la zâtının zerrelerini Türklerin vatanında ayan etti. Kaygusuz, Pir Bünyamin'in zât-ı olmuştu. Gül Baba meydancı, delil, rehber (Mir-i meydan) görevini alan Davud Mihman idi. Şahın zât-ı mihmanysa Pir Musa oluvermişti. Üryan, Mustafa'nın zâtı olmuştu. Viran lakablı Abdal ise Remzbar'ın zâtı olmuştu. Gazel Dede, Zerdebam Eren'in zâtında tecelli etmiş Turabi Orman (Eyvel'in) zâtında görülmüştü. Bu şekilde Heften, Perdiver'in Heften'ine sirayet etmiş oldu. Bunlar Osmanlıda farklı zâtların donunda mihman olmuşlardı. Mevla ve Velî makamında olan Hacı Bektaş Velî, Heften'in ortaya çıkmasıyla Bektaşî tarikatının temelini oluşturmuştu. Bunlar hem Perdiver'de görünür ve hem de Osmanlıda Bektaşî ayininde zât-ı mihman olarak tecelli ederlerdi. Âlemin padişabı ne zaman bir maslahat görse, meylini göstererek hayretengiz işaret ve alametlerle orada görünüverirdi*”¹⁸.

Yarsan'ın dini şiiirleri olan ve Kürtçe nesir olarak yazılan Serencam Kelamları'nda Sultan Sahhak'ın zühur ettiği dönem bölümünde Hacı Bektaş Velî'nin zahir olmasıyla ilgili şunlar yazılır: “*Perdiver dönemi durmadan sürüp gitmelidir. Pir Bünyamin bizim yerimize geçmeli ve biz de Hacı Bektaş Velî'nin donunda gelmeliyiz. Alevi tarikatını sürdürmek için Şam'a gitmek gerektiğinde Pir Bünyamin bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine Sultan Sabbak ona karşı çıkmış: “Kendin bilirsin Ey Pir, ben önce sana ikrar vermiştim, ne yaparsan yap, içinden ne gelyorsa öyle davran, ben kendi yerimde dua vermeliyim” demiştir. Bunun üzerine Bünyamin şöyle buyurmuştur; “Heft halîfeyi kendi yerime geçirdim. Dua ve ikrar versinler diye*

16 Derunmayehay-i Müşterek: 19

17 Vata: 54. Vata'lar Serencam'da yer alan ve Sorani lehçesi ile yazılan kelim/şiiirlerdir. Bunların tercümesi nesir olarak verilmiştir (Çev.).

18 Devrey-i Pediver: 120; Derunmayehay-i Müşterek: 20.

onları kendi yerime koydum. Bu heft balife onun yerine geçti ve söz/ıkerar-i ezeli vererek biyabest bağladı. İşte bunlar kelimelerdir¹⁹”.

Sultan Sahhak dönemine kadar durum böyle devam ederken hicri 528 yılında²⁰ Perdiver'de Şeyh İsa Berzenci'nin evinden yola çıkan Pir Sahib hakikat dinini aşikâr etmişti. Safevi tarihinde de bilindiği üzere Sultan Sahhak İran padişahlığını Şeyh Safiyuddin Erdebili'ye, Osmanlı padişahlığını da Şeyh Osman'a vermişti. Şeyh Osman “Cin” adıyla meşhurdur. Beyaz bir taşı bu iki ülke arasında sınır olarak tayin etmişti. Bu hakikatin ortaya çıkmasından yüz yıl sonra, Sultan Sahhak Hacı Bektaş Velî donunda Anadolu'ya teşrif etmiş, Heften'in kimler olduğunu, isimlerini aşikâr kılmıştı. Tüm Heften'i burdaki Alevi tarikatı içinde belirlemişti. Böylece Heften ve Sultan Sahhak Anadolu da, Heftvane de Perdiver'de bulunmaktaydı. Pir-i Yarsan²¹ tam yüz yıl Perdiver'de kaldı. Sonra da Aleviler arasında güneşin batışının görüldüğü gibi ayan beyan olarak gördü ve ansızın gözlerden kaybolup gitti. Pir-i Yarsan işte bu zat ve beşerle Pediver'e teşrif etmişti.

Ateşbeg'lerin Serencam'ı bu kayboluş zamanını Şeyh Muhemmed Bey'in tecelli döneminin altıncı safhası olarak kabul eder. Zira eserde şöyle geçer: “Mubammet Bey gözde yârenlerine söz verdirir ve onlara: “Ey Yaran-i Kuds, hayır hizmetiyle meşgul olun, kısa bir zaman sonra ben de geleceğim” der. Bundan sonra da Rum'a teşrif eder. Teşrif ettikleri yer Alakağı diye meşhur olan bir mevkiidir. Kırmızı donda geleceğini söylemiş ve sözünde de durmuştur. Rum/ Anadolu'da kâinatın ve din gününün sahibi/ Sahib-i Kar ona Hacı Bektaş Velî adını vermiş, o da yedi yıl Rum'da kalmış sonunda seçkin yârenleri ve hizmetkârlarından söz alarak seyrine devam etmek üzere ayrılmış, yârenlerine kendilerine dikkat etmelerini, hayırdan bulunmalarını, hizmette kusur etmemelerini salık vererek Loristan'a teşrif etmişlerdir²²”.

Sekizinci yüzyılda yaşayan mukaddes şahsiyetlerden biri Seyyit Ekâbir Hamuş şöyle söyler; “Tecelli ederim, Hamuş'um/ suskunum, tecelli ederim. Şah'im Hacı Bektaş Velî'nin donunda olduğunda, ben Kaygusuz Abdal idim, Pir-i ezeli idim²³”.

Hicri on üçüncü yüzyılda Yeri Teni döneminde yaşayan Nevruz Suran'ın da şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Eğer eğri bir söz ya da çığ bir laf etmişsem bunu bana Şah manevi

19 Taahud-i Ezeli ve Kelam bir değimdir ve kendine mahsus bir şerhi vardır.

20 Miladi 1133-1134 (Çev).

21 Bu iki kelime birer terimdir ve kendine has bir tabiri vardır.

22 Serencam-ı Ateşbegi, Tezkire-i Ala: 124 -125.

23 Derunmayehay-i Müşterek: 24.

âlemde bir pay olarak vermiştir. Benim günahım yoktur. Zira ki ben Hacı Bektaş Velî'nin odasının tüccarıyım²⁴.

Hacı Nimetullah Ceyhunabadi'nin, *Şahnâme-i Hakikat* adlı eserinde Hacı Bektaş Velî hakkında şöyle rivayet edilmektedir: “*Sultan Sabhak gayb âleminde kendini Hacı Bektaş Velî olarak zahir kalmış, Davud don değiştirince Hacı Bektaş Velî simasında zahir olmuştu. Ve işte bu zat-i hak onda mihman olmuş, büyük bir kudret sahibi, Hüda ve Sahib-i zaman olmuştu. Sultan ve onun mukaddes yaranları Perdiver'de gaybete dışar olmuş, Hefttenan gayb âleminde onları arayışa geçtiği sırada Zat-ı Hakke'm Hacı Bektaş Velî'de tevhid olduğunu görmüştü. Zira Bektaş Davud'un cism ve canı olmuştu. Sultanın zâtı ona mihmandı.*”

Burada Cism=Bektaş, Can=Ruh=Davud, Zat=Sultan gibi bir yapılanma olduğu görülür. Bir diğer ibareyle varlığın en küçük parçası olan atom Vediey-i Zat'tan yani feleklerden sonsuzluğa doğru ilerlerken cismile can ayrılmış, Şahi Mihman=Velî yani İlahi Vedie'nin bir parçası ya da hepsi mazhardan geçerek, cismi bir ölümler ortadan kaybolmuştur. Fakat Zat-ı Mihman=Velî ve diğer kâmil ve mukemmel olan Velîler daimi olarak kalıcı ve ebedi olacaktırlar. Heftten de görülen Hacı Bektaş Velî'nin Konstantiniyye'de aşikâr olması Hakikat hanedanlığının yeniden kurulması için bir emirdi. Buna göre Konstantiniyye'de devlet otağı kurulsun, kendi Şahlığı yeniden ilan edilsin istemişti. Burada bahsedilen Yaranlar şu kimselerdir; Ka Areb=Ahmet=Şah İbrahim, Pir Kabir=Ebul Vefa=Bünyamin, Hayat Dust=Seyyit Mustafa= Musi, Şah Senem=Habib Şah, Kayansız²⁵=Abdal=İsa=Davud, Gül Baba Zugal=Mir Sur =Mustafa, Garib=Şihab=Yadigâr. Garib ve Senem'in aşk hikâyesi Hacı Bektaş Velî'nin yazılarında da meşhurdur. Öte yandan Şemseddin=Abidin, Zeheb=Pir Muhammet, Safiyuddin=Pir Rüstem, Hak=Bektaş Şah, Melik Tavus=Neriman'dır.

Burada Hacı Bektaş Velî ve Kayser arasında geçen konuşmalara kulak verelim: “*Osmanlı'da mücize gösterdikten sonra, Kayser Hacı Bektaş Velî'ye şunu sorar: “Dünyadaki en iyi lezzet, en yüce tat nedir?” Hacı Bektaş Velî “İnsanın yemek yiyebilmesidir, sindirim sisteminin düzenli bir şekilde çalışmasıdır. Allah'ın insana hediye ettiği en önemli şey budur diye cevap verir. Kayser bu cevabı beğenmez. Bunun üzerine Hacı Bektaş Velî der ki: “Yemek yedikten sonra yediğin şeyler ağzından geri gelirse ne yapabilirsin?” Kayser'in bu cevaptan sonra yüzü değişir ve Hacı Bektaş'a kızar. Onun hocalıktan çıkarılması ve makamından azl edilmesiyle cezalandırır. Hapis cezasından sonra da bu küstahlığına karşılık katledilmesini ister. Hacı Bektaş Velî zindana*

24 Defter-i Nevruz: 10 ve sonrası; Derunmayehay-i Müşterek: 19.

25 Bu ad Perdiver defterlerinde *Kayansız* ve *Kayaksız* şeklinde yazılmış, Şahnâme-i Hakikat'te ise *Kayansuz* olarak geçmiştir.

götürülür ve zincire vurulur. Burada bir gece kalmıştır. Fakat Kayser'i çok şiddetli bir kabızlık yakalar. Karın ağrısından gece uyuyamaz, derdin şiddetinden kendini bilmez halde yatmaktadır. Kayser'in annesinin durumdan haberi olur. Kayser ölüm yatağındadır. Zindana koşar. Bektaş'i den oğluna şifa bahsetmesini rica eder. Hacı Bektaş'ta ona yüreğini ferah tutmasını söyler ve gönderir. Annesine "Var git, döndüğünde onu şifa bulmuş olarak göreceksin" der. Kayserin annesi saraya ulaşınca kadar Kayser şifa bulmuştur. Bu olaydan sonra vakit kaybetmeden Kayser ve annesi Hacı Bektaş'ın huzuruna gelirler ve yere kapanarak basit kullar gibi huzura durup özür dilerler. Hacı Bektaş onları affeder. Kayser Hacı Bektaş'ı azaad ederek saraya getirir ve tabtının yanına oturtur. Ondan ne dilerse kendisine söylemesini ister. Hacı Bektaş bunun üzerine her şehirde kendi yarenleri için bir tekke yapılması arzusunda olduğunu söyler. Bu istekle kalmayıp Kayser'in şahsi malından da bu tekelere vakıflar tayin etmesini ister. Kayser Hacı Bektaş'ın tüm isteklerini harfiyen yerine getirir. Artık ona teslim olmuştur. Bu sebeple Kayser zamanında birçok tekkelere açılmıştır. Kayser'in kendisine tabi olması onun dönemin yönetiminde doğrudan söz sahibi olmasını sağlamıştır. Sadece Kayser değil devlet adamlarının tamamı ona tabi olmuştur. Ona bel bağlayanlar ve gölgesi altında yaşayanlar zamanlarında özgürce bir yaşam sürdürmüşlerdir. Tekkeler açılmış, Kayser de Hacı Bektaş'ın en sadık hizmetçisi olmuştur. Halk onun livasında olmaktan memnundur. Müridlerinin çoğu çok iyi makamlara ulaşmış, şems-i cema'l'in (Hacı Bektaş Veli'nin) vefatına kadar bu durum devam etmiştir. Sultan Sabhak Perdiver'de zahir olmuş, Hefitten yeniden zuhur etmiş, fakat kimsenin onlardan haberi olmamıştır. Onların gelişini hissedilmemiştir bile. Bu hali sadece hak bilmektedir. Küçük gaybet²⁶ bitmiş, gulamlar dergâhta hazır olmuştur. Hakikat zahir olmuş, bu din artık cihanda meşhur olmuştur²⁷".

Buraya kadar anlatılan noktaların tamamı Velâyetnâme'de işaret edilen coğrafi ve tarihi bağlantılardır. Alıntılarının tamamı Alevilerin itikadi noktalarıdır. Hacı Bektaş Veli Horasan'dan Anadolu'ya yaptığı yolculuk sırasında Hemedan şehrine gelmiş, bir süre burada yani Kürdistan'da kalmıştır²⁸. Kürdistan bölgesi Yarsan Ayini'nin zuhur ettiği yerdir. Yarsan erenlerinin inancında Hemedan mukaddes bir mekândır. Bu yüzden bu coğrafya hiç bir zaman unutulmamalıdır.

2-Serencam Veâyetnâmesi ve Buyruk'taki Ortak Rivayetler

2.a. Yanık Dut Dalının Yeşermesi

Bitkilere yeniden can verme gibi tabiata müdahale edebilme yetisi zat sahiplerinin kerameti arasında yer alır. Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya girişindeki yanık dut

26 Perde arkasında, bir küçük zamanda.

27 Şahnâme-i Hakikat: 404, 7927. beyitten 7831. beyte kadar.

28 Velâyetnâme: 29a.

dalının yeniden yeşermesi olayı Velâyetnâme’de detaylı bir şekilde anlatılır. Hacı Bektaş Velî’nin ayağı altında ansızın elma ağacının yeşermesi, beyaz ve kırmızı çiçekler açması²⁹ da buna benzer bir olaydır. Bu iki hadise dikkatle üzerinde durulması gereken noktalar. Konuyla ilgili Serencam’da Hacı Bektaş Velî ve Pir İsmail Kevelâni arasında bir olayın cereyan ettiği görülür. Bu ilginç diyalogda Pir İsmail gizli/Batını bir şekilde görevlendirilmiştir. Manevi bir sembol olan ağaçla ilgili “*Zat-i Pir Musı Nazdar*³⁰ *dan bebre aldım. Ben İsmail'im. İşte o Pir Musı Nazdar'im. Ezel günde sayısız kullarım eşliğinde mukaddes ağacı kabul ettim*³¹” gibi ifadeler kullanılır. Şahnâme-i Hakikat kitabında da benzeri bir olay anlatılır. Bu eserde Sultan Sahhak’ın doğduğu yer olan Berzenc köyünde batını bir emir aldığı, dervişlerinin yardımı ile yarı yanmış odunu ektiği, bu odunun birden bire yeşerdiği ve kısa sürede büyüdüğü, Zat-ı Hakk’ın burada zuhura gelip bir ağacın üzerine beyaz bir şahbaz/şahin olarak konduğu anlatılır.³²

2.b. Üç gün Ateşte ve Üç gün Üç Gecede Kaynayan Suda Bulunmak

Velâyetnâme, Serencam Kelamları ve Buyruk’taki üç rakamının kutsiyeti üzerinde durulmuş, bu üç mukaddes kitapta gerek hikâyelerde ve gerekse rivayetlerde mükerrer üç sayısına işaret edilmiştir. Üç gün ateşte ve üç gün, üç gece de kaynayan suda kalma hadisesinin Velâyetnâme ve Serencam Kelamları’nda benzer anlatımlarla aktarıldığı görülür.

Velâyetnâme’de bununla ilgili olarak Hacı Bektaş Velî’nin erenlerinden Can Baba, Serencam Kelamları’nda da Baba Yadigâr hadisenin muhatabıdır. Burada bu iki zata yani Can Baba=Baba Yadigâr’a dikkat etmeliyiz. Velâyetnâme’de hadise şöyle anlatılır; “*Gülü Han kara donlu Can Baba’yı kazana koyup üç gün üç gece kaynattı, dördüncü gün ateş sönmüştü.*³³ *Sonra kazanı getirmişler, içine su koymuşlar ve “İçine gir” diye emretmişlerdi. Can Baba itiraz etmeden “Bismillab” diyerek kazana girmiş, bunun üzerine onlar da kazanın kapağını sıkıca hamurla sıvayarak kapatmış, kazanın altına büyük bir ateş yakmışlardı. Tatarların beyleri ve uluları Gülü Han’ın buzuruna toplanmış ve demişlerdi ki “Padişahım o kişi demir olsa dahi üç günde ölmüştür, gelin açalım ve ne olduğunu görelim” Gülü Han kalkarak yanındakilerle beraber kazanın kapağını açmıştır. Can Baba’nın burçak burçak terlediği ve kazanın içinde oturmakta olduğu görülmüştür*³⁴ *Ve sonunda Hatun; “Derviş, Gülü Han seni üç gün üç gece*

29 Velâyetnâme: 29a.

30 Nazı çekilen, nazına karşılık verilen anlamına gelir (Çev.).

31 Derunmayehay-i Müşterek: 29.

32 Şahnâme-i Hakikat: 123 ve 414, 4034. beyt.

33 Velâyetnâme: 110 b.

34 Velâyetnâme: 110 b.

kazanda bırakmış, kaynatmış, sana bir şey olmamıştı. Sonra yine keşişle birlikte üç gün üç gece bu ateşte kalmış keşiş yanmış sense kurtulmuşsun³⁵ demişti?

Serencam Kelamları'nda Baba Yedigâr'ın bu imtihanıyla ilgili şu hadise anlatılır: *“Pir Bünyamin der ki: O zamanlar Baba Yedigâr yârın nazârında seçilmiş ve beğenilmişlerdendi. Sultan Sabbak ve Pir Davud Yedigâr'ı ateşle denemek istemişlerdi. Zira şart, Perdiver biyabesti yani Perdiver ikrarının şartı idi. Sultan Sabbak'ın emri ile o seçilmişti. Sultan Sabbak Yedigâr'ı tandırın yakıcı ateşinde bırakmış, Pir Davud'da tandırın kapağını muhkemce kapamıştı. Üç gün yakıcı tandırda kalmış, ateşe tabammül etmişti. Üç gündün sonra Pir Davud'un içi içine sığmıyordu. Sultan Sabbak'ın huzuruna niyaz getirmiş, kapısı ardınca durarak durumu izab etmişti. Sultan emir vermiş, Pir Davud onun çarıkalarını getirmiş, yanındakilerle birlikte durumu görmek için bizâat tandırın başına gelmişlerdi. Sultan Sabbak'ın emri ile Davud tandırın kapağını açmış, Yedigâr ateşin ortasından ayağa kalkmış, tatlı bir dille Sultan Sabbak'a selam vermişti. Sultan Sabbak batını hilat/ birkasını ona bağışlamış, manevi kuvvet sancağını ona emanet etmişti. Pirin kulları bu büyük bağış/ödüllü gözleri ile görmüşlerdi. Bundan sonra da yine kendisine zâhiri âlemdaki Kürdistan memleketinin tamamı bağışlanmıştı. Baba Yedigâr bu batını bilgeliği, kazanmış olduğu manevi gücü ve mucizeleri sayesinde Kürdistan'ın tamamını uzun bir zaman hakimiyeti altında tutmuştu³⁶”.*

Bu iki rivayette de görüleceği üzere zahiri ve batını gücün bağışlanması hükümet ve maneviyet getirmektedir. Bir diğer noktaysa her iki rivayette de meseleye dâhil olan, bu zahiri ve manevi makamı onaylayan, şahid olan unsur bir kadındır. Velâyetnâme'de bu kadın Güllü Han'ın karısıdır. Serencam Kelamı'nda Remzbar'dır. Baba Yedigâr hakkında Serencam'da şöyle söyler: *“Baba Yedigâr'ın sözü üstüne söz söylenmesin sakın! Zira o dünyanın çilesini çekmiştir. Dünyanın yani zâhiri âlemin acısını tatmıştır. O aynı zamanda ezeli Tuba'dan bir parçadır. Mukaddes erenlerin şahididir. Ona ne derseniş diyin o “Allah ve eyvallah” der, asla inkâr etmez, bu yüzden onun sözünü de inkâr etmemek gerekir³⁷”.*

Kelam-ı Zerrin Pir Musî bu konuda Hatun Remzbar'ın yukarıda zikredilen görüşünü destekler mahiyette şunları söyler; *“Bâtını defterin yazısı eldimizdedir. Baba Yedigâr nahif cismi ile kıymetli yükleri sırtına almayı kabul etmiştir. O Hüdvend'in zor imtahanlarından geçmiştir ve muvaffak olmuştur, onun için Baba Yedigâr hakkında hilaf bir söz*

35 Velâyetnâme: 111 b.

36 Vata: 16; Derunmaychay-i Müsterek: 31-32.

37 Vata: 15; Kelam-ı Serencam (Divan-ı Baba Yedigâr), 906; Derunmaychay-i Müsterek: 33.

söylemeyin! Zira o zatlardan şahididir, onlara her daim şehadet eder. Yâr her ne derse "Allah ya da Eyvallah" der, sözünü de inkâr etmemek gerekir³⁸".

Yar-i Yedigâr'ın dondan dona değişim seyrinde batını mertebelerde İsa bin Meryem'in ve Hazreti Hüseyin bin Ali'nin mazharı olduğu bilinir. Mukaddes Meryem'le ilgili anlatılan tüm ayet, hadis ve hikâyelerde şüpheci kimselerin Hazreti Meryem'in kudsiyeti ve Hazreti İsa hakkında şüphe içinde oldukları görülür. Hz. İsa'nın bu durumu Baba Yedigâr için de sözkonusu olmuş, Hazreti Meryem'in oğluna atılan iftiralar Baba Yedigâr'a da atılmıştır.

2.c. Hz. Meryem ve Dada Sarı Eşleşmesi

Dada Sarı Baba Yedigâr'ın annesidir. Hazreti Meryem'e atılan iftiralar Dada Sarıya da atılmıştır. Bu konu Serencam Kelamları'nda açıkça geçer. Atılan bu iftiralara karşı Hatun Remzbar ve Pir Musi erenleri şiddetle uyarmıştır.

Velayetnâme'de Serencam Kelamları'ndaki Dada Sarı ile eşleşen şahsiyet Kadıncık Ana'dır. Eserde anlatıldığı gibi Sultan Sahnak'la Dada Sarı arasında mesnedsiz bir ilişki ortaya atılmış, bu yalan ve iftiralar Kadıncık Ana ve Hacı Bektaş Velî hakkında da söylenmiştir. Vilâyetnâme'de bu suizandan bahsedilmiş³⁹, Hacı Bektaş Velî, Kadıncık Ana'ya iki oğlunun doğumu için müjde vermiştir. Oğullarının ikisinin de Bektaşilik yolunu sürdüren liderler olacağını, Bektaşiler arasında yükselerek yolu devam ettireceklerini müjdelemiştir. Bu iki oğul için verilen müjde Serencam Kelamları'nda *Şeyb Reş hikâyesi* olarak anlatılır. Gayet güzel fakat bu güzelliğini saklayan namusuna asla el sürdürtmeyen bir kadın vardır. Bu kadın hayatını tertemiz bir şekilde sürdürmüş, iki oğlunu tek başına korumuş ve kollamıştır. Namusunu korumak için canını ve iki oğlunu feda etmiştir. Bu hikâye Serencam'da uzun uzadıya anlatılır. Hikâyenin sonunda Hak tarafından kendisine yardım edilmiş ve iki oğlunun Baba Yedigâr'ın yolunu sürdüreceği müjdesi verilmiştir. Bu olay Serencam tefsiri olan Şahnâme-i Hakikat'te şöyle anlatılır;

Şeyb Reş (Yüzü kara Şeyb) lakabı alan Şeyb Reşid'in Hikâyesi;

Seher vakti güzel yüzlü, gönül celen genç bir kadın, iki oğlu ile beraber yola çıkmış, nerzettiği bir kâse yağurdu Sultan Sahnak'ın dergâhına doğru götürmektedir. Yolları üzerinde tesadüfen Şeyb Reşid adlı zat durmuştur. Gözü kadına ilişen bu adam şebevete kapılmış, kendisi de erenlerden,

38 Vata: 14; Derunmaychay-i Müşterek: 34.

39 Velâyetnâme: 40a.

takva sabibi Yarsanlardan olmasına rağmen şebvi hislerine karşı koyamayarak kadının yolunu kesmiş, kadından günah sayılacak şeyi istemiştir. Kadını bir kere öpüp yoluna çekip gideceğini söylemiş, bunda ısrar etmiş fakat ısrarı fayda vermemiştir. Kadın ayak direyince onu aşağılamaya başlamış oğullarından birini nebre atmamakla tehdit etmiştir. Kadının buna cevabı “Oğlumu hak yolunda vereceğim, bundan da mutluluk duyacağım” olmuştur. Bu Şeyh yüreğinde zerre kadar merhamet duymadan oğullarından birini suya atmış, çocuğu su alıp götürmüştür. Kadını tebdide devam eden adam teslim olmazsa ikinci oğlunu da suya atacağını söylemiş fakat bu imanlı kadını razı edememiştir. İkinci oğlunu da doğruların yolundan ayrılmamak için Hak yolunda feda edeceğini, kendisinin kötülerin yolunda olmayacağını ifade etmişti. Bedbakt Şeyh Reşid ikinci oğlunu da suya atmış, nebrin dalgaları alıp götürmüştü. Kadın bir an bile yolundan dönmemiş, korkmayarak Hakk’ın yolunda olanlara katılmıştı. Şeyh Reşid ondan yine el çekmemiş, takip etmiş ve kadının kendisini yermesine aldırmaz etmemiştir. “Sen Sultanın bağlılarındanısın, gönül veren baş eğer erenlerdensin, müjdelenensin, nezîrsin” diyerek Şeyh’i vazgeçirmeye çalışsa da Şeyh buna teveccüb etmemiş “Ben ne Sultan Sabhak’dan çekinirim, ne de onun kabrediciliğinden korkarım, ne ona bağlıyım ve ne de beşir ve nezriyim, ben senin yüzüne vuruldum, senin hayranınım” demiştir. Kadın kurtularak Şab’ın huzuruna gelmiş, Şab’a biç bir şey söylemeden yoğurt kabını takdim etmiş ve Sultan’dan günahlarının bağışlanmasını, her devirde (don değişmede) kendisinden razı olmasını, sonunda da kendisini anber cennetine sokmasını istemiştir. Sultan Sabhak cevabında: “Ey yolu siması kadar güzel olan kadın, senden razıyım, senin varlığına ve amellerine rahmet olsun, her devir nerede olursan ol yardımcı ol, imdadına yetişen olsun, Hüda senden razı olsun. Davud dergâhına yakınlaştırılanlardansın ve nisvan (cennet) hatunlarındansın, bütün bargâhlarda hakla mahrem olacaksın, bu yolda başına ne geldiyse ben ona şahiddim, zira ben de senin adımlarınla birlikte adım atıyordum. Şimdi, oğullarını nebirden geri alacak, yeniden hayata döndürecek, sana teslim edeceğim. Ama o kendine şebvet galebe gelen köpeğin yüzü kara olacak, ta kıyamet gününe kadar dergâhtan kovulmuş, kara yüzle ortalıkta dolanıp duracak” der. Kadın büyük bir sevinçle “Oğullarımı senin yolunda kurban ettim, senin dışında iki cihan sarayında kimseyi istemem! Bu bana yeter, sen en kötü zamanımda imdadına yetiştin, beni korudun!” der. Bundan sonra Sultan elini kudretle suya uzatır, her iki oğlu da sağ sâlim, selamete sudan çeker çıkarır ve kadına verir. Şab’ın fermanı ile Pir Bünyamin kevser camından bu kadına ikramda bulunur. Kadın kevser badesi içince nurlanır, sarhoş ve mest olur. Kelebekler gibi Hak yoluna vasıl olur. Oğullarını Sultan’ın dergâhının hizmetine vakfeder, kendi de ölene kadar dergâhın hizmetinde olur. İki oğul Hişal ve Visal Hüdâvend tarafından günahları bağışlanmış bir şekilde pak olarak onun dergâhının hizmetçisi olurlar. Her iki cihanda da Hakk’a bağlanırlar ve yaratıcının lütfi ile Yedigâr’ın yerine geçerek kendinden sonra onun bükümünü devam ettirirler. Yedigâr’dan sonra

bu iki büyük padişah Ehl-i Hak zümresinin rehberi olur ve bütün müritler bunlara boyun eğer, onlara bağlanır ve her iki cihanda da hanedan cavidan olur⁴⁰”.

2.d. Seyyit Mahmut Hayrani ve Hacı Bektaş Velî, Pir Mikail Dodani ve Sultan Sahhak Benzeşmesi

Velâyetnâme’de Sultan Mahmud Hayrani ile Hacı Bektaş Velî arasında anlatılan durum Serencam’da Dada Sarı’nın Babası Pir Mikail Dodani ile Sultan Sahhak arasında geçen olayla aynıdır. Her iki kitapta da olayların neticesi aynı şekilde biter, yani her iki müddeinin sonu da mukaddes Yarana teslim olmakla biter⁴¹.

Velâyetnâme’de Hacı Bektaş Velî’nin zuhurundaki coğrafyada Bektaşilik tarikatının büyüklerinden olan Seyyit Mahmud Hayran’ın şeytana uyduğu, batını hâkimiyet iddasında bulunduğu yazılıdır. Seyyit Mahmud Hayran müridlerinin önüne geçerek kızgın vahşi bir aslana binmiş ve müritleriyle Hacı Bektaş’ı mağlup etmeğe yaşadığı bölgeye gelmiş, bu esnada Hacı Bektaş Velî’yi yarım yamalak yapılmış bir duvara binmiş görür. Aslanla gelen bu adamı karşılamak için harekete geçen Hacı Bektaş’a müritleriyle birlikte yenilen Seyyit Mahmud Hayran sonunda ona tabi olur. Bu hikâye ile Serencam Kelamları’nda Sultan Sahhak’ın yaşadığı bölgedeki tarikat büyüklerinden biri olan Pir Mikail Dodani’yle ilgili anlatılan hikâye aynıdır. O da batını hakimiyyetin müddeisi olur, kızgın bir arslana binmiş elinde de bir yılanı kamçı yapmış Pir Davud’a doğru gitmektedir. Sultan Sahhak’ın olduğu bölgeye geldiğinde kendisine bu hadise haber verilir. Pir Davud⁴² yarım yapılmış duvara oturmuş duvarı yürütmektedir, batını âlemde mücadele başlamış, sonunda Pir Mikail teslim olmuş ve Sultan Sahhak’a baş eğmiştir. Bunun üzerine kızı Dada Sarı’yı ona vermiştir.⁴³

Alevilerin mukaddes kitaplarında yer alan ve birbirine uygunluk arzeden bu yapı oldukça ilginçtir. Bu metinlerin tamamında var olan itikadi esaslardaki benzeyiş, din büyüklerinin birbirini tasdikleyerek ard arda gelişleri, Alevi topluluklarının kökenlerinin bir olduğuna dair bizde hiç bir şüphe bırakmamaktadır. Buyruk’ta geçtiği üzere Hüdâ’nın zatı en mukaddes gece sayılan ve her ayın ondördüncü günü

40 Şahnâme-i Hakikat: 432, 8369. beyitten itibaren.

41 Velâyetnâme: 72 b ve 73a, Başka bir yerde Hacı Bektaş Velî, işaretyle yıkılan duvarı engeller. bk. Velâyetnâme: 43b.

42 Dikkat edecek olursak Hacı Bektaş Velî Yarsan erenleri inancında Sultan Sahhak’la hemzad/ ikizdir. Bunun yanında o Davud-i Tekiyyegah’tır.

43 Şahnâme-i Hakikat: 365.

olarak kabul edilen günün sabahında öğleye kadar ondördünde bakîre bir kızın yüzü⁴⁴ gibi tecelli eder⁴⁵.

Kâinatın yaratıcısı Allah'tır, eğitmen Cebrail, Pir Şah-ı Merdan Murtaza Ali, Mürşid-i Kamil on iki halifenin İmamı Muhammet Mustafa, musahib İbrahim Nebi, Aşına Musa Nebi, Muşrif Yusuf Peygamber'dir.⁴⁶ Serencam Kelamları'nın tefsir ve tercümelerinde de bu aynıdır⁴⁷.

Değnilmesi gereken başka bir nokta ise, enbiya ve eşkiyanın (nurani- zulmani) isim ve mertebelerinin, Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'da anlatılan hikâyelerde birbirine uygunluğu meselesidir. Zira Yarsan mektebinde nuraniler dönemi Şit Peygamber ile başlar⁴⁸. Buyruk'ta aşk Âdem Peygamber'de, ibadet İdris Peygamber'de, şevk ve aşk İbrahim Peygamber'de, sabır Eyyüp Peygamber'de, rıza Musa Peygamber'de, zühd İsa Peygamber'de, irfan da Muhammet Peygamber'de ve Hz. Ali'de başlar⁴⁹. Süflerin ilki Eyyüb ve İsmail Nebi sayılır. Allahu Taala'nın talibleri ve müridleri evliyalara, ona şükredenler ise enbiyalar ve ilim ehli olanlardır. Nefesi öldürmek melun şeytandan kalan bir eylemdir. Zira yüce yaratan ona yani Âdem'e secde etmesini emretmiş, şeytansa büyükleşip secde etmemiş ve Âdem'e karşı böbürlenmiştir.⁵⁰

Mürşidi katletmek Abdurrahman ve Mülcem'den ve Yezid ibni Muaviye'den kalmıştır. Koğuçuluk, suizan gybet iftira katil Kabil'den, melun Nemrut'tan, Ebu Süfyan'dan, Ebu Cehil'den, Ebu Hureyre ve şeytandan kalmıştır ve bunlar yüce yaratanın lanetine düşer olmuşlardır⁵¹.

44 Tasavvuf edebiyatında var olan cemelperestlik ve mecazi anlamda kullanılan mahbup benzetişler bu görüşten neşet alır.

45 Buyruk: 88. Serencam'ın tefsiri olan Şahnâme-i Hakikat'te zat-ı hakkın zuhuru, Hazreti Ali donunda Cibril'in hocası ve önderi olan genç bir oğlan simasında görülür. bk. Şahnâme-i Hakikat: 37, 647. beyit.

46 Şahnâme-i Hakikat: 37.

47 Bk. Kelam-i Serencam'ın tefsiri Şahnâme-i Hakikat.

48 Şahnâme-i Hakikat: 111-112, 2115. beyit

49 Buyruk: 467.

50 Farsça atasözünde geçen "*Nefes'i şehid etmek*" buradan neşet alır. Bu atasözü ağızdan bir kere çıkan sözün yerine getirilmesi gerekliliğini anlatır. Sözü yere koyarak onu şehid etmemek gerektiği vurgulanır.

51 Buyruk: 89. Serencam Kelamı'nda ve Serencam tefsiri olan Şahnâme-i Hakikat'te yukarıda bahsedilen son şahıslar zulüm edenlerden sayılır.

Hız. İbrahim her üç mukaddes metinde de diğer peygamberlerden daha özel bir yere sahiptir. Serencam'ın başlangıcı olarak kabul edilen eski mushaf Kelamında⁵² Hz. İbrahim'in Nemrud'la olan mücadelesi İslam kaynaklarındaki gibi gelir.⁵³ Şahnâme-i Hakikat'te Farsça olarak aynı rivayet nakledilir. İlginç olan nokta Şahnâme-i Hakikat'te Hz. İbrahim için ilk defa Dede unvanının kullanılmasıdır⁵⁴. Dede unvanı bilindiği üzere Alevi yolu bağları arasında, Alevi Bektaşî Seyyitlerinden postta oturan mesned sahiplerinin aldığı bir ünvanıdır. Bu dedelik ünvanı Şahnâme-i Hakikat'te aynı mahiyetle gelir. Hz. İbrahim'in vefatı anlatılırken, onun Yakub'un oğlu İsrail donunda yeniden dönüşü ve ardından da Yakub'un Cibril Emin= Bünyamin mazharında dönüşü anlatılır. Bilindiği üzere Perdiver devresinde Bünyamin Cibril-i Emin'in mazharıdır⁵⁵. Serencam Kelamı'nda Pir Şemseddin'in rivayetiyle Baba Yedigâr'ın (Yar Zerdebam) Hz. Halil İbrahim'in mazharı olduğu görülür.

“Yar Zerdebam İbrahim idi. Nemrud'a karşı başkaldırdı. Putları ve puthaneyi viran etti. Hüdvend'in fermanı, malik ve sahibin fermanı ile ateş İbrahim'e gülistan olmuştu. Talib o kişidir ki başboş ve avare olmaya! Yolunu kaybedenlerle beraber tuzağa düşmeye! Yarsan yolunu ve Yâri ayinini seyr ve suluk ede. Kelamin yolundan ayrılmayarak dosdoğru gide! Ta ki yürek kelamına erişe ve yâri ile kavuşa⁵⁶”.

Yukarıda değinilen ve Baba Yedigâr'ın üç gün tandırda kalma rivayeti Halil İbrahim'in mazharıdır. Velâyetnâme'de geçen ve Hoy Ata ile ilgili anlatılan olayda Halil İbrahim'in onun mazharı olduğu açıkça görülür. Buradaki rivayette Tatarların Padişahı'nın bir gün ava gittiği, makam ve tahtının boş kaldığını gören Hoy Ata'nın da büyük bir ateş yaktığı rivayet edilir. Hızlıca puthaneye gidip bütün putları buradan çıkaran Hoy Ata, puthanenin bekçilerinin kendisini görüp ne yaptığını sormaları ve putları onun elinden kurtarmak istemeleri üzerine hızlıca koşarak putları ateşe doğru getirip kendisi de ateşin içine oturmuştur. Bekçiler ona yaklaşamaz. Durum Padişah'a bildirilir ve Padişah süratle anlatılan hadisenin olduğu yere doğru hareket eder. Hoy Ata'yı ateşin içinde dizleri üzere oturur halde görünce dehşete kapılır⁵⁷. Anlatılan hikâyenin devamı İslam tarihi kaynaklarındakine benzer şekilde Kelam-i Ademi Safî, Mushaf-i Mu'cem ve Şahnâme-i Hakikat'te de aynı biçimde zikredilir.

52 Kelam-i Mushafî Kadim, Serencam'ın mukaddimesi olarak da kabul edilir.

53 Kelam-i Kadim-i Mushaf-i Mu'cem: 51-58.

54 Şahnâme-i Hakikat: 140, 2747. beyit.

55 Şahnâme-i Hakikat: 151, 2905. beyitten 2910. beyite kadar.

56 Vata:69; Derunmayehay-i Müşterek: 41.

57 Velâyetnâme: 115a.

Velâyetnâme Hacı Bektaş Velî'nin ve yaranlarının makam ve kerametlerinin menkıbevi tarzda şerhi olduğu için nebilerle ilgili yapılan açıklamalar da burada sembolik olarak gelmektedir. Bu eserde mazharlar bir takım işaretlerle zikredilir. Şöyle ki; Hz. Hacı Bektaş Velî'nin her bir yararı bir nebinin mazharıdır. Açıktr ki küçük çocuğun diriltmesi hadisesinde olduğu gibi keramet sergileyen Hacı Bektaş Velî, Zat-i Bari Taala'nın tecellisidir⁵⁸. O, Zat-ı Hüda'nın tecellisi⁵⁹, İnsan-ı Kamil, Sultanlık tahtına oturan ve Davud'un tekiyyegahı'dır.

Alevilerin bu mukaddes metinlerine dikkatle bakıldığında ilginç bir uyum ve birebirliğin sözkonusu olduğu, yine Can Baba ve Hoy Ata'nın Halil İbrahim'in mazharı olduğu⁶⁰, Sarı İsmail'in İsa'nın mazharı olduğu⁶¹, Hacım Sultan'ın Musa Kelim'in mazharı olduğu görülür.

Velâyetnâme'de Hacım Sultan hikâyesi şöyle gelir: “*Suya dönerek şöyle söyledi: Ey didar görmüş temiz ve hoş su, sen dosta gidiyorsun, biz de dosta gitmek istiyoruz, dosta gitmeye yol yok mu? Biçe yol ver geçelim! İrmak hemen ikiye bölündü. Yarısı yukarı çekildi, yarısı aşağı aktı. Kendileri ve kurbanları geçti...*”⁶² Bu olay bize Musa Kelim ve Nil nehrinin hikâyesini çağrıştırır. Şu bir hakikat ki Serencam Kelamı'nın rivayetlerini içeren, ondan bir nakil olan Velâyetnâme, rivayetleri sırlar içindeki makamlarla, menkıbevi bir yapıda anlatmaya gayret gösterir. Buyruk'ta ise ayet ve hadisler ışığında sırlar anlatılır. Bu anlatımda kinaye sözkonusudur. Buyruk aslında, Serencam'da yer alan sembollerin anahtarlarını açıklayan bir eserdir. Bu iki kitap yani Velâyetnâme ve Buyruk genişlik ve konuların kökenlerinin birliği açısından birbiri ile tam örtüşür. Bu iki eserde anlatılan rivayetler Serencam'da tüm açıklığı ile yer alır. Bu anlamda Serencam Kelamı bu iki kitabın açılımıdır⁶³.

Hz. Hacı Bektaş Velî ve Sarı İsmail'in gayb erenleriyle Hırka dağında üç gün üç gece yaptıkları sohbetler, Şahu ve Kavaltas'ın yarenleri ile Serencam Kelamı'ndaki⁶⁴ buluşmayı çağrıştırır. Yine Serencam'da Hz. Nuh asrında yaşayan inegi olan yaşlı bir kadının ve genç oğlunun Nuh Peygambere süt götürmesi ve götürme nezir

58 Velâyetnâme: 102b, 103a.

59 Velâyetnâme: 140b, 119a.

60 Velâyetnâme: 115a.

61 Velâyetnâme: 129a.

62 Velâyetnâme: 132b, 131a.

63 Velâyetnâme: 61b, 62a.

64 Serencam (Berzenci dönemi): 254; Dovrey-i Berzenc Ağa Seyyit Emrullah Şah İbrahimi: 638 ve sonrası.

ve niyyetlerinin kabul olması ile ilgili anlatılan hikâyede yaşlı kadının Remzbar'ın mazharı, oğlunun da Musa'nın mazharı olduğu görülür⁶⁵. Buyruk'ta Hz. Muhammet tuba ağacının sembolüdür⁶⁶. Serencam Kelamı'nda Tuba ağacı yüce bir sembol ve özel bir ağaçtır. Buyruk'ta insanın yaratılışı Hz. Ali'nin eli ile gerçekleşir⁶⁷. Zebur, Kuran, Tevrat ve İncil'de be noktası bismillah ile bilinir⁶⁸. Bu Hz. Ali'den rivayet edilen hadise işaretidir. Hz. Ali şöyle buyurur: “*Ben Bismillabın be harfinin altındaki noktayım*”.

Özetle ifade edersek her üç mukaddes kitap da hiç bir şüphe ve tereddüt barındırmadan Hz. Ali'nin Allah'ın tecellisi olduğunu kabul eder. Aynı şekilde her üç kitap⁶⁹ İmam Hüseyin'in, İmam Hasan'ın yüceliğine, çağlar ötesi makam ve payesine, Aşura hadisesine, Kerbela olayına yer verir.

2.e. Kırklar, Yetmişikiler ve Benzerleri Arasındaki Benzeşme

Batını bir mezhep olan Alevilerin inançları şariat ve fıkıh dâiresinden geçerek marifet ve akıl dâiresinde karar kılmıştır. Bu ekol Hz. Muhammet'e olan inanıştan sonra Hz. Ali'ye, Hz. Hasan'a, Hz. Hüseyin'e, Fatıma Zehra'ya, hidayet önderleri olan İmamlara ve onların mazhar ve tecellilerinin kutsiyetini vurgulamaktadır. Zahiri âlemde hissi olarak kendini gösteren Batını varlıklara tam bir bağlılık ve inanç vardır. Bu durum her üç kitapta da görülür ve bu mevcudatın mertebeleri açıkça zikredilir. Serencam Kelamı'nda Kırklar dönemi Serencam'ın önemli devrelerinden biri olarak görülür. Oldukça geniştir⁷⁰.

Pir Davud Kırklar devresinde kısa ve öz bir şekilde şöyle buyurur: “*Bir ustanın yaratıklarındır. Bu Kırklar bir ustanın var ettiği'dir. Kanaatı bir üzümlü tanesinden var eder. Onların şerbeti nurdur ve kurbanları zât'tır. Nezîr ve nevale yani lokmaları beka'nın gerekliliğindedir. Perdenin kaldırılacağı yer ve görüş gününün Oraman muntkasında mukaddes bir yer olan Değaver Köyü'dür. Burası Sultan Sabbak'ın zühur yeridir. O saklı bir melektir.*⁷¹ *Çebresi görülmezdir. Hiç kimse onun yüzünü yani remzi*⁷² *göremez. Bunu batını âlemde de görmez. Ancak kıyamet gününde*

65 Şahnâme-i Hakikat: 127 ve 128, 2426. beyit ve sonrası.

66 Buyruk: 178 ve 182.

67 Buyruk: 238 ve 239.

68 Buyruk: 162.

69 Serencam (Govah, 72 Pir, Govahi 99 Pir Şahu, Govahi 966 Gulam Zerrin Çogan:749-866 ve ..); Velâyetnâme 132a; Buyruk: 303, 304 ve 414.

70 Kelam-i Serencam: Doverey-i Çehel Ten, 327-300.

71 Kelam-i Serencam: Doverey-i Çehel Ten, 327.

72 Burada Remzbar'a teşbih vardır.

onu aşikâr olarak göreceğiz. Hz. Remzbar'ın nurunun gölgesini arkadan göreceğiz. Padişah'ım o gün ikrar tahtına oturmuş saf bağlanmış olacak. Kurban olanlar uyanacak, sırlar aşikâr olacak, sırlar evinin ölçü ve tartısı konulacak, Bu âlemin hesabını tutan Musî iyi ve kötüyü birbirinden ayıracak, Âlemlerin padişahı temiz ve pak olanların üstüne nurunu yayacak, işte o zaman iyi ve kötü birbirinden tamamen ayrılacaktır⁷³.

Sultan Sahhak ise kırklar hakkında şöyle buyurur; “Şenervi-(Şendervi)'ye yemin ederim ki, kırkların altın ve nurlu varlığı benim bedenimdedir. Çünkü benim bir benim kırk tendir. (40=1) Sultan Kırkların donudur ve 7'lerin de (7=1). Kırkları araştırın, Kırkları bulun, Ey erenlerim! Âlemden Kırkların batınını ve sırrını bulun, Kırkların sesi o saat yürececek ve aşikâr olacaktır, onların zâtını talep edin ve zikrini zikredin, kaybetmeyin, azaltmayın. Yeşillenin! İnanç çadırınız ayakta ve güçlü kalsın⁷⁴.”

Yine aynı eserde şöyle zikredilmektedir;

“Kırklar ceminde padişahın dergâhında Kırklar cemi vaki' oldu. Sana feda olayım ey Meker, hüner ve sanat sahibi padişah! Sen nice kimseleri deneme ocağında taştan ateşe çevirdin! Sen onlara varlıkta sınırsızlık, ölçüsüzlük bîssi verdin makam ve mertebe sahibi kaldın ki zaaf ve başarısızlığımı görmeyerek haddini aşsın da kendini Hüdâvend'in yerinde tasavvur etsin. Bunlar sonunda hüsrana uğradılar. Utandılar. Sen böyle nicelerinin yüzlerini kara ettin. Amandır aman... Ey her şeye gücü yeten. İnsanlar senin yolundaki bu sınavlara bu imtahanlara takat getiremiyorlar. Erenler! Bu vaziyetin zahirinden, bu yersiz gururdan uzak olun ve hakka yaklaşmak için yüreğimizi bileyin, yüreğimizi parlatın, ışıklandırın, eğer başınızı bu yolda feda edebilirsiniz bu yemin hiçbir zaman bozulmayacaktır. Perdiver şartı ezeli muhkem ve kadim olarak kalacaktır. Hususen temiz ahlak sahibi kullar, içli insanlar, bu bağlılıktan başka bağlılık tanımayın! Birbirinize düşmeyin⁷⁵”.

Hacı Nimetullah Ceyhunabadi'nin Şahnâme-i Hakikat adlı eserinde, Pir Mîr Hevrini'nin sözlerinin şerhi bölümünde Pir Bünyamin'in sarhoş olması hikâyesinde şöyle geçmektedir;

“Günlerden bir gün nur hanlığı tahtına oturmuş padişahın buzurunda Heften ve Heftvan bulunmaktadır. Padişah Moğan Piri'ne şöyle buyurur. “Padişahlık merasimi için düzenlenen bu meclisi, tambur, saz-sözle ve köleler eşliğinde şenlendirin!” Bunun üzerine büyük kutlamalar yapılır ve Ergüvan kadehinde hakkani şarab içilir. Öyle sarhoş olunur ki el ayak seçilmez olur. Pir Bünyamin sarhoşluğun doruğundadır. Varlığın niteliğinden dem vurur. Kendini âlemin padişahı

73 Vata:64; Derunmaychay-i Müşterek: 46.

74 Derunmaychay-i Müşterek: 46.

75 Vata: 67; Kelam-i Serencam: Barge Barge, 395; Derunmaychay-i Müşterek: 47.

olarak tasavvur eder. İrfani bir bezeyanla; “Ben yaratanın ta kendisiyim, yaratılmışlar benim kullarımdır” der. Orada bulunan kölelerin yanına giderek bu sözleri tekrarlar, “Ben Şab’ım, Sabib-i Zaman’ım ve Allah’ım” der.

Erenler Pir’i uyarır. “Akallı ol! Bir bak şöyle, Hakık’ın zâtını aşikâre gör ki o bulutların üstünde göklerde padişahlık tahtında oturmadadır. Biz yaratılmışlarız ve o taç sahibidir” derler. Ama Pir Bünyamin bu sözlerini Heften Heftavan, Heft Serdar ve Kırklaklar’a tekrar eder ve “Ben tam da şu an âlemin padişahıyım ve Zül’celal’im” der. Cem’de bulunanların tamamı küçük büyük onu uyarırlar, sonunda onunla aynı yerde oturmayı reddederek kalkarlar. Emin-i Kbred (Akıl emini) Pir Bünyamin’in yüreğine kin ve öfke doldurmuştu. Bu cüreti ardından Padişah’ı da kendisine muhatap alarak: “Vasfıma ve sıfatıma yemin olsun, söyle bakalım, neden erenlerin tamamı benim sözümden dışarı çıkıyor ve benim yanımdan ayrılıyorlar? Ayağa kalk! Kölelerin hepsini tek tek tut, bağla ki gitmesinler, sözümden dışarı çıkmasınlar. Padişah o an birden bulutların üzerinden şöyle seslenir: “Şahidlik ederim ki sen Allah’sın! Burda bulunanların tamamı yollarını şaşırmış ve kaybetmişlerdir”. Sultan gülererek Mogan Piri’ne; “Ben senin emrini yerine getireceğim, orada bulunan bütün kölelerin orada senin emrinde kalmalarını sağlayacağım” der. Pir Bünyamin bu sözü Padişah’tan işitince sevinir. Pirin emri icra edilir, erenlerin tamamı tutulur, ayakları bağlanarak Bünyamin’in huzuruna getirilir. Bir müddet sonra Pir Bünyamin kendine gelmiş, sarboşken yaptığı ve söylediği şeyler kendisine anlatılmıştır. O an kendi yaptıklarından Allah’a sığınır, utanır ve pişmanlık duyar. Allah da bu pişmanlığından dolayı onu takdir eder. O anda Pir Bünyamin’e benzer Pir’ler yaratır. Bunlar arşa doğru uzun bir kuyrukta safada dururlar, bunların her biri Bünyamin’in birer kopyasıdır. Pir Bünyamin susmuştu. Ağzını bucağ açmamaktadır. Bu halde iken yetmiş iki pirin arasına karışarak gözden kaybolur. Bünyamin binler içinde yaratılmış yetmiş iki tenden biri olmuştu⁷⁶. Bunun üzerine Padişah erenlerin bağlarını çözer, Pirler aydınlık içinde şadlıkla cam’i(kadeh)görürler. Bu esnada Cem’de Pir’lerin gerçeği olan Bünyamin-i Emin ortadan kaybolur. Erenler Padişah’ın huzuruna gelerek kendilerine bu pirlerin içindeki asıl piri göstermesini niyaz ederler. Padişah bunu kabul eder ve emir verir. Bu yeni zühura gelen Pirlerin tamamının cem sırasında tanıtılmasını ve bunların niyaz ve dua vermesini ister. Ardından Davud yar diğer Heftenlerle beraber bu pirlerin elini öper. Bu şekilde tespit edilecek, hangi pirin elinde kemik yoksa onun gerçek Pir Bünyamin olduğu bilinecektir. Yediler ayağa kalkar ve orada bulunanların tamamının eli öpülür. Ama elinde kemik olmayan bir pir bulunmaz. Son bir kişi kalmıştır. İşte o asıl pirdir ve orada öylece durmaktadır. Deneme sırası sonuncu pire gelince, pir birden ortaya çıkar. Erenler onun elini ellerine alınca bir de ne görsünler! Elinde kemik yoktur. Erenler onun bulunmasından sonsuz bir sevince kapılırlar⁷⁷.

76 Derunmayehay-i Müsterek: 49.

77 Derunmayehay-i Müsterek: 49.

Elinden tutup Âlemlerin Padişabı'nın buzuruna götürürler. Bütün köleler onun buzurunda Padişab'a iltica ederler. Pirin acziyyetini bağışlamasını ve ona aman vermesini isterler. Padişab Pir'i affeder ve hakkaniyet kadehini ona içirir. Pir Bünyamin yeniden celal sabibi olur. Kendi kâirsüsüne oturur. İki âlemin anabtarlarını eline alır. Padişab onu okşar, bağışlar ve gönlinü alır. Onu kendi dininin sultanı yapar. Artık olup biten hiç bir şeyi düşünmesin unutsun diye onu böylece ödüllendirir. Böylece Pir muradına ermiş olur⁷⁸”.

Velâyetnâme'de de bu mertebe ve makamlara özellikle de üçler yediler kırklarlar ve üçyüzlere vurgu yapılır⁷⁹. Bu vurgu eserde sırlarla dolu bir anlatımla yer alır. Şahnâme-i Hakikat'de Serencam Kelamları'nda olduğu gibi bütün bu mertebelerden bahsedilir⁸⁰.

Buyruk'ta da Kırkların adı geçer. Şöyle ki:

“Sabahın erken bir vaktinde Muhammet miraca çıkar. Aniden karşısına bir aslan çıkar. Aslan kükremeye başlar, kızgındır, gaipten bir ses duyulur. “Ey Muhammet! Yüzüğünü aslanın ağzına koy!” Muhammet bu sözü yerine getirir ve yüzüğü aslanın ağzına koyar. Aslan olan biteni anlamış gibi sakinleşir. Muhammet yoluna devam eder. Yüce makama erişir. Burada yakınlarından birine rastlar. Konuşmaya başlarlar. Doksan bin kelime konuşmuşlardır. Bunun otuz bini şeriat ve müminlerin balleri ile ilgilidir. Kalan altmış binise sadece Ali hakkındadır. Cennetten Muhammet için seçilmiş ta'amlar gelir. Bal süt ve elmadır gelen. Özene seçilen bu ta'amlardan süütün insana yüz faydası dokunur. Balın da yüz faydası vardır, ama elmanın gelişi ile bu üç ta'am bin bir faydaya dönüşür. Bal kovanının ana maddesi, ana rahminden gelen süt ve elmanın kabuğu insana faydası olan temel besinlerdir. Tanrı süte muhabbetini, bala aşkı, elmaya da dostluğunu bahşetmiştir. Bu ta'amların bepsi cennetten insana bediye olarak gönderilmiştir.

Muhammet miraçtan döndüğü sırada yol kenarında bir tekkeye gözü ilişir. Burası onun dikkatini çekmiştir. Kapıya doğru yönelir. İçeride bazı kimseler konuşmaktadır. İçeri girmek için kapıyı çalar, içerden ses gelir: “Kimsin? Ne için geldin?” Cevap verir: “Peygamberim, açın gireyim, Allah dostlarının güzel yüzlerini göreyim” der. İçeriden ses gelir: “Peygambere ihtiyacı olanlara güt, onların imdadına yetiş” denir. Hz. Muhammet bu sözü duyunca kapıdan ayrılır. Tam bu sırada gaipten bir ses gelir: “Ey Muhammet! O kapıya dön.” Hz. Muhammet Allah'ın emri ile tekrar kapıya gider. Kapıyı çalar, içeriden: “Kimsin?” diye bir ses gelir. Muhammet cevap verir: “Peygamberim açın, içeri gireyim, mübarek çehrelerinizi göreyim” der. İçerden ses gelir: “Bize

78 Şahnâme-i Hakikat: 462, 895'ten itibaren.

79 Velâyetnâme: 14b.

80 Şahnâme-i Hakikat: 382.

başka bir yerden peygamber gelemez”. Allah’ın Resul’ü bu sözü duyunca geri döner, kapıdan uzaklaştığı anda gâipten tekrar bir ses gelir ve “Ey Muhammet dön! Nereye gidiyorsun? Git ve o kapıyı arala!” der. Allah’ın Resulü kapıya doğru ilerler, kapıyı tekrar çalar. “Kimsin” der içerdeki ses, cevap verir: “Benim, Rubani bir adamım! Yokluk âleminde varlığa geldim, içeri gelebilirmiyim?” O anda kapı açılır ve içeriden bir ses gelir. “Var ol! Ey kapıyı çalan! Gelişin mübarek olsun hayır ve bereket getirdi bize.” Bu sözle onu içeri davet ederler. Tekkede Kırklar oturmuştur. Sobbet etmektedirler. Bu mukaddes kapı Muhammet’e sonunda açılmıştır. Allah’ın ismini zikrederek Bismillah’la sağ adımını atarak tekeye girer. İçeride otuz dokuz mümin can oturmuştur. Muhammet onlara bakınca yirmi iki erkek ve on yedi kadın görür. Gâipten bir ses işitilir. “Muhammet Peygamber geldi”, Müminler Muhammet’in gelişi ile yerlerinden kalkar, ona yol açarlar. Hazreti Ali de meclistedir. Hz. Muhammet, Ali’nin yanına oturur. Bir bütünmüşçesine yanyadırlar. Muhammet’in zihnine bir takım sorular takılır. Bu erenler kimdir? Hepsini bir ve yekasan göriünen bu adamların büyüğü kimdir? Küçüğü kimdir? Muhammet fikre dalar, sormak ister ama soramaz, sonunda dayanamaz ve sorar: “Siz kimsiniz? Sizlere ne derler?” der. Cevap gelir: “Biz Kırklarız”. Muhammet sorar: “Peki ama büyüğünüz kim küçüğünüz kim?” der. “Büyüğümüz küçüğümüzdür, biz kırk tende bir teniz ve bir tende kırk kişiyiz”, “Peki o bir ten kimdir, sizden bir kişi mecliste bulunmaz o nerededir?” diye sorunca: “O bir kişi Fars’a gitti, Selman’dır, şehrin dışına çıktı. Neden sordun ki? Selman da burdadır, onu da bizim yanımızda say” derler. Hazreti Muhammet Kırklardan bu konuyu kendisine ispat etmelerini ister. O anda Hz. Ali mübarek kolunu uzatır, Kırklardan birine emir vererek pazusuna bıçak saplamasını ister. Ali’nin emri ile bıçak pazuya saplanır, kan Ali’nin pazusundan aşağı akarken, aynı anda bütün Kırkların kollarından kan süzölmeye başlar. Birden pencereden kandamları içeri dolar, Fars’taki Selman’ın kanıdır akan. Durum anlaşılmıştır⁸¹” Kırklardan biri Ali’nin pazusunu bezle sarar, o anda Kırkların tamamının kanaması durmuştur. İşte tam bu sırada da Selman Fars’ıdan gelir. Beraberinde bir üzüm tanesi getirmiştir. Kırklar bu üzüm tanesini Muhammet’in önüne koyarlar. “Ey miskinlerin zavalluların hizmetçisi! Bir hizmet et de şu üzüm tanesini bize paylaştır” denir. Muhammet fikre dalmıştır. “Bunlar kırk kişidir, bu üzüm de bir tanedir, ben bu üzüm tanesini bunlar arasında nasıl taksim edeceğim⁸²” der. O anda Allah Cebrail’e buyurur ki: “Mabbubum zordadır, Kalk! Acele et de cennetten bir kâse nur getir, bu üzüm tanesini içi nur dolu kâseye koy ki şarap olsun ve Kırklara sunulsun” der.⁸³ Cebrail cennetten içi nur dolu bir kâse getirir, Allah Resulü’nün önüne koyar, Allah’ın müjdesini ona iletir. “Ey Muhammet, Şerbet yap”. Kırklar Peygamber’in önüne içi nurla dolu bir kâse konulduğunu görür. Kâse güneş gibi

81 Tasavvuf ehlinde bazılarının kendilerini şişmesi, Hazreti Hüseyin için yapılan merasimde müminlerin kendilerini bıçakla yaralamaları bu olaya atfedilir, dolayısı ile kökenini burdan alır.

82 Farsça’daki atasözü “Bir üzüm tanesi ve kırk kalender” burdan gelir.

83 Tasavvuftaki şarap içme buraya atfedilir.

parlamaktadır.⁸⁴ Mubammet su damlalarını bu kabın içine akıtır. Üzüm tanesini de içine atar. Mübarek parmağı ile karıştırır, şerbet yapar. Bu kâseyi Kırkların önüne koyar, onlar da şerbetten içer ve sarboş olurlar. Oturanlar ayağı kalkar, Ya Allah! Diyerek el ele tutuşur ve yalın ayak semaya dönerler. Mubammet de onlarla sema döner. Bu raks balkasında İlahi nurlar mütecelli olur. Raks sırasında Peygamber'in mübarek sarığı başından düşer ve kırka ayrılır. Kırkların her biri o parçanın birini alır ve kemer kuşaklarına bağlarlar. "Pirimiz Şab-ı Merdan Ali'dir ve rehberimiz Cebrail'dir" derler. Tam bu anda Hz. Muhammet Ali'nin geldiğinden haberdar olur ve onu hemen tanır. Hz. Ali Muhammet'e taraf gider. Hz. Muhammet Ali'nin kendine doğru geldiğini görünce aşktan ve sevgiden onun önünde ayağı kalkar. Kırklar yolu açar. Hz. Muhammet'in yaptığı gibi onlar da saygılarından ayağa kalkarlar. Tam o anda Hz. Muhammet kendi işaretini Ali'nin elinde görür⁸⁵".

Bu rivayette kastedilen işaret, Buyruk'un metninde de geçtiği gibi Hz. Muhammet'in aslanın ağzına koyduğu yüzüktür. Alevî, Yarsan⁸⁶, Bektaşî ve Şebek⁸⁷ ekollerinde aslandan kasıt edilen ise Hazreti Ali'dir. Süt elma ve yüzük taşı miraçtaki Resul'ün sofrasındaki nimetlerdir. Mukaddes Buyruk, Velâyetnâme⁸⁸ ve Yarsanların metinlerinde görülen⁸⁹ semboller aynıdır.

3-Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'ta Ortak Semboller

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki birtakım yeryüzü cisimleri tabiatüstüdür. Yeryüzünde mukaddes kişilerle hisler âleminde cisimleşerek sembolleşirler. Sekiz sayısı zatında ve sıfatında bir olan yedilerin Muhammet'le birleşmesi ile oluşur. Bunların güneş sistemindeki yıldızlarla olan sembolik eşleşmeleri de şu şekildedir; Ay (Beheşt)=Davud, Keyvan(Satürn/hak)=Sultan, Atarud(Cennan)⁹⁰=Musî vezir, Zuhre(?)=Rezbar, Birinci felek (Cennet'ül Firdevs)=Bünyamin (Aklın Piri birinci akıl), Güneş(Rızvan)=İbrahim Sur (kırmızı), Merih (Cehim)=Mustafa, Müşteri (Cennet'ül Bakî)=Yadigâr'dır⁹¹.

84 Hâce Şirazi bir şiirinde şarabı güneşe benzeterek der ki: "Şarap güneş gibidir, şarab cana akarırken güneş gibi parlar, Sıdk elbisisi istersen uyanmalısın".

85 Buyruk: 25- 30, Serencam-ı Ateşbegi Tezkire-i Ala: 21- 25.

86 Şahnâme-i Hakikat: 230.

87 Velâyetnâme: 91a.

88 Velâyetnâme: 91a, Hacı Bektaşî Velî elmayı misafirleri olan Horasan erenlerine verir.

89 Şahnâme-i Hakikat: 190.

90 Merih yıldızı.

91 Şahnâme-i Hakikat: 30.

Yılan ve şeytan, kuş ve tavus gibi varlıklar sembolik olarak birçok hikâyede geçer. Hz.Adem ve Hz.Havva'nın cennetten kovulması hadisesinde bu varlıklar mevcuttur. Bunlar tasavvuf ilminde geniş bir şekilde açıklanır⁹². Yarsan ekolünde cihanın yaratılması sırlarla doludur. Yeryüzü sembolleri tabii mezahirler, yıldızlar üzere yer alır ve şekillenir. Buna göre inek nasıl mukkades bir sembolse ve ayı simgeliyorsa ay da simgesi olan Eyvet yani Hz. Hasan'dır. Balık nasıl mukaddes bir varlık ve sırlarla karışık anlamlarıyla güneşi simgeliyorsa, güneş de dünyanın simgesi olarak Ruçiyâr yani Hüseyin'e atfen söylenir⁹³. Şebeklerin Pirleri hakkında Buyruk'un bize verdiği bilgilere göre ilk mürşit Allah'ın Kemali'dir, ikinci mürşit ise aydır. Üçüncü mürşit güneş, dördüncüsü de çerağ'dır. Beşinci mürşit yol ve Tarıkattır...⁹⁴ Buyruk'ta bu semboller şöyle konu edilir; Sufiler insanlar arasında gökyüzündeki melekler gibidir. Cennet hurilerine benzerler ve gezegenler arasında ay ve güneşe benzetilirler.

Diğer bir ortak sembolleştirme gıdalar arasında sözkonusudur. Bu metinlerde sufi, zülâl saf suda sembolleşir. O aynı zezem gibidir. Yemekler arasında bal, helva, hurma, elma ve incir sembolleri önem arzeder. Çiçekler içinde nergiz, kuşlar içinde papağan, bülbül ve kumru seçilmiş öğelerdir⁹⁵. Velâyetnâme'de Hacı Bektaş Velî'nin "Kırkım için helva pişir" dediği bilinmektedir⁹⁶. Kırkların hikâyesinde de gördüğümüz gibi, cennetten Muhammet için yemek seçilmiş, bu gıdalar süt, bal ve elma olarak belirlenmişti. Sütün insana yüz faydası vardı, yine balında yüz faydası vardı ama elmanın gelişi ile bu üç gıda binbir faydaya dönmüştü⁹⁷. Arı kovanının ham maddesi olan bal, ana rahminden gelen süt ve elma kabuğu insanlar için temel kaynak ve en yararlı şeylerdir. Allah süte sevgisini, bala aşkını, elmaya da dostluğunu bahşetmiştir⁹⁸. Her üç mahsul de insana cennetten gönderilmiştir⁹⁹. Serencam'da Şah Veys Gulî'nin yaradılışında elma ile olan bağ zikredilir¹⁰⁰.

Bir başka sembol de nardır. Nar bu üç ekolün ve mektebin inanışında özel bir yere sahiptir. Buyruk'ta salık mahbubu için hediye olarak nar götürür. Serencam'da da

92 Şahnâme-i Hakikat: 356-360.

93 Şahnâme-i Hakikat: 115.

94 Buyruk: 54.

95 Buyruk: 63.

96 Velâyetnâme: 142b.

97 Bu sembollerin her birinin özel bir açıklaması vardır. Daha önce ilgili yerlerde ve başka araştırmalarımızda bunların açıklamalarını yapmıştık.

98 Buyruk: 25.

99 Buyruk: 206.

100 Bk. Tezkire-i Ala: 97; Şahnâme-i Hakikat: 544, 10589. beyit.

mukaddes meyveler arasında nardan bahsedilir: “*Bâtını aydın olan bir pîr, suyu kurumuş bir çeşmenin önünde dururken hakem zâtı kendine zâbir olur. Hakem eteğine yapışır. Ahir zamanın mazharı, elest günü sözü ve hak dininin aşikâr olması için ona yalvarır. Şab’dan söz alır, Şab ona bir nar ağacı ekmesini meyvesini verdiği gün isteğine kavuşacağını ve artık kendisinin zâbir olacağını söyler. Birden bire ortadan kaybolur. Pîr İsmail kendisine söyleneni yapar. Yetmiş yıl bekler, nar ağacı ancak meyve verir. Meyveyi derer. Sultanın buzuruna çıkar. Kendisine yıllar önce verilen sözü aktarır. Bu sözün bir türlü gerçekleşmediğini kendisinin bunu göremeyecek kadar yaşlandığını, intizarını dile getirerek dert yanar. Sultan Emin Khred’e (Pîr Bünyamin’e) don değiştirmesi emrini verir ve Pîr birden gececik biri olur ve Sulttan onu bu sabrından ötürü yetmişiki pîr safında mukaddes bir mertebeye getirir¹⁰¹”.*

Narla ilgili anlatılan sırlarla dolu bir hikâye de Baba Yadiğâr’ın yaradılış, ortaya çıkışı hadisesidir. Bu hikâyede kendi kızını Sultan Sahhak’a niyaz veren Pîr Mikail’den bahsedilir. Bu hikâye Sultan Sahhak kendine verilen kızı Heftevandandan sayılan oğlu Ebu’l Vefa’ya bağışlama hikâyesidir. Sultanın oğlu gelin getirilme zamanında izinsiz olarak siyah ata binince Sultan buna sinirlenmiştir. Zira siyah at Sultan’ın malıdır. Oğlu gelinle karşı karşıya geldiği vakit at şahlanmış o da attan düşerek vefat etmiştir. Ebu’l vefa cennete gitmiş, Sultan onun ölümü ile günahından geçtiğini bildirirerek diğer oğlu Ud’u kendi yerine getirmiş, gelini de kendi haremine götürerek onunla evlenmiştir. Gelin gece gündüz sıdk ve samimiyetle Sultan’a bağlanmış, her gün ona hizmet etmiş, bu hal böylece devam edip gitmiştir. Ta ki bir gün Pîr İsmail narları cemdeki erenlere getirene kadar¹⁰².

Baba Yadiğâr’ın Dünyaya Geliş Hikâyesi adı ile anlatılan bu hikâyenin devamı şöyledir: Pîr İsmail getirdiği narları cemde ortadan ayırdığı sırada biri gelinin eteğine düşmüş, bunu gelin yemiştir ve bu nar tanesi ile Allah’ın nurundan hamile kalmıştır. Bir zaman sonra gelin ay yüzlü bir erkek çocuk dünyaya getirir. Sultan Sahhak bunun üzerine şöyle buyurur: “*Yadiğâr benden sonra hak yolun ayakta tutucusu olacaktır. Tacın sahibi ve sebryar olacaktır. Hakikatı gösterecek ve zâtı idame ettirecektir. O, nazenin Eyvel’in mazharıdır. Yar Ahmet dir. Ali’dir ve Hüseyin’dir. Bir başka devirde de benim yerime gelecektir, büyük olacaktır, Zat-ı hak’tır¹⁰³”.*

Şah İbrahim’in Dünyaya Gelme Hikâyesi başlığı ile devam eden olayda “*Pîr İsmail’in bölüğü narlar cemde dağıtılınca yere düşen bir nar tanesi de Seyyit Muhammet Govrasvar*

101 Şahnâme-i Hakikat: 398, 7706. beyitten itibaren.

102 Şahnâme-i Hakikat: 400, 7740 den sonra

103 Derunmayehay-i Müşterek: 60.

tarafından alınmıştır. O sırada Sultan'ın katına varmış olan Govrasvar bu tanelerden birini alarak evine götürmüştü ve eşine yedirmiştir. Karısı işte bu nar tanesinden hamile kalmış, zamanı gelmiş, doğum anı yaklaşmıştır.

Muhammet Govrasvar'ın eşi bir oğlan çocuk dünyaya getirir. Bu bebek güneş gibi parlamaktadır. Sultan Sabbak'a müjde götürülür. Seyyit Muhammet'in evinde bir çocuk doğmuştur. Nur topu gibidir, güneş gibi parlamaktadır, sanki Tanrı bu çocukta zübur etmiştir. Sultan doğan çocuğun getirilmesini ister. Seyyit Muhammet zamanın nuru olan yeni doğan çocuğu, âlemlerin Hüdâvendigar'ının yanına götürür. Sultan buyurur ki: "Bu çocuk İmam Hasan Müçteba'nın mazharıdır. Zira hem ruçyar¹⁰⁴ ve hem de Müçteba'dır". Adını Şah İbrahim koyar, şöyle buyurur: "Bu, Yedigâr ile aynı asırda gelmiştir (hem asırdır). Her ikisi de Hüdâvendigar'ın rubani oğulları olacaklardır. Benden sonra benim yerime geçeceklerdir. Her devir ve dönemde ve her zamanda bu ikisi gülün özü, hakikatin gülleri olacaklardır. Aynı ağırlığı taşırlar. Aynı nur ve bakkın iki gözüdürler. Biri Hasan =Şah İbrahim biri Hüseyin=Yedigârdır. Zat ve sıfatta beraberdirler. Her biri kendi erenleri arasında kendi yol edeb erkâmı içinde Hüdâvendigar'dır. Benim zatım bunlarda mihman olacaktır, her zaman ve devirde sahib-i zaman olacaklardır. Her şeyin cüz'ü ve küllü onlara bağlı olacaktır". Sultan bu iki çocuğu Yarsan ehline emanet etmiş, onlara itaate ve rızalarını almaya bütün Yarsan ehlini görevli kalmıştır. Böylece onları kendi tabtında oturttukları tam bir yetki vermiş, Yarsanlar arasında onların hucetine dair herhangi bir şüphe bırakmamıştır. Her kim bu iki Şahzadenin iktidarına münkir olursa Hüdâvend'in zatına münkir olacak, hakir olarak ateşe atılacaktır. Böylece bütün Yarsan onun bu emrine itaat ederek ona teslim olmuşlardır.¹⁰⁵ Bu anlatılan olaylar dışında yine Şahnâme-i Hakikat'te Şendervi ve Kilim Kul devirlerinde "Fermanın ve isteğin sonsuza kadar ilelebet bakî kalması için nar tanesinde Yedigâr'ı var ettik¹⁰⁶" ibaresi geçmektedir.

Baba Yedigâr divanında da Pir Musi'nin ağzından doğrudan ve açıkça, şu olay zikredilir: "Bünyamin Emin, ezeli sembolü ve nurdan nasibini almış kuru bir odunu şartlı ve ıkrarlı olarak İsmail Kevelani'ye getirmiştir. O da bu kuru odunu yukları bağa götürmüştü ve ekmiştir. Kuru odun yeşermiş, büyümeğe başlamıştır. Zat-ı perverdigarın yüce şükranına nişane olarak yeşermiş tomurcuklanmıştır. İsmail Padişah'a şükranlarını bildirmiş, ardından yüz dinara tekebil eden iki şahilik Davud nezrini adamıştır¹⁰⁷. Yeşeren narı bağdan getirmeleri için emir vermiş, Heften ve Heftavan haberdar edilmiş, Sultan Muhammet Govresvar bunun bıçak duasını okumuştur. Kutlu zatın Baba Yedigâr'ın gelecekte aşikâr olması için, yüreğinin temizliği ve şartın

104 Güneş Erenlerden yani Yaran-ı Mukaddes'tendir.

105 Şahnâme-i Hakikat: 401-402, 7782. beyitten itibaren.

106 Vata: 21; Derunmaychay-i Müşterek: 62.

107 Şahnâme-i Hakikat: Vata:1, Bu beyitin geniş bir açıklaması vardır.

gerçekleşmesi için narın başını kesmiştir. Ardından da Bünyamin Emin artık niyazın hakka ulaşmış olduğunu teyid etmiştir¹⁰⁸”.

3.a Şahbaz/Şahin

Alevi ekolünde mukades simgelerden biri de şahindir. Dini metinlerde bu kuşun genellikle sarı veya beyaz renkte olduğu görülür. Bu simge Bektaşî inancında İnsan-ı Kamil'in mazharı olarak karşımıza çıkar. Velâyetnâme'de sabahın ilk ışıklarında ansızın Sarı İsmail şahin şekline dönüşüverir, kanatlanır ve Tavas adlı bir mekânda yuva kurar. Bu diyarın ileri gelenleri şahini görmüşlerdir. “*Fılan yerde sarı şahin küçük bir canla kanatlandı beyaz tüyleriyle uçarak gitti, yuva yaptı, ne güzel! dediler. İşte tam o günlerde Zebun adlı şebirin Bey'i: “Buraya gelen şahin ya Türklerin padişahı ya da kâfir memleketinden buraya kaçıp sığınan büyük bir zât olmalı” diyerek tahmin yürütür. Bu sözünün ardından biri müslüman giysilerinde diğeri de kâfir giysileri içerisinde iki kişi şahinin yanına gider. O anda Sarı İsmail insan şekline bürünür ve yuvadan iner. Şebirin abalisi gelir. Bakarlar ki şahinden eser yoktur, ama onun yerine güzel yüzlü güzel ablaklı bir adam durmakta, açık renkli saçlarıyla oturmaktadır. Ona yaklaşıp ve ayağına kapanırlar. Vakit kaybetmeden Zebun'un yanına dönerler. Ona “Şahin şeklinde gelen İsa idi, sana yardıma geldi derler¹⁰⁹”.*

Serencem Kelâmalarında kuşun insan donunda gelmesi onun mazharın dönüşü olduğuna sık işlenir.

“Hakkın zâtı gelsin diye üç gün üç gece, üç defa nezîr duası okudular. Sonunda o, beyaz şahbaz/şahin kılığında taş bir tahtın üstüne geldi”.

Şahinin Berzenc'de Şeyh İsa Berzenci 'nin evine gönderiliş hikâyesi ise şöyle açıklanır;

“Denir ki yarı yanmış bir dut dalı ekiniz de yeşerinceye kadar bekleyiniz, bu dal büyüyünce umulur ki şahbaz bunun üzerine gelir de oturur. Hüseyin Bey Celd'in kız Dayrek'i Şeyh için istemeye giderler. Hüseyin Bey başlık parası için yedi dişi deve yükü altın ve mücevher ister¹¹⁰. Dervişler onun bu talebi için dua ettiler. Hak da onların talebinin yerine getirmek için dağa doğru gitmelerini istedi. Sabah olmamıştı ki dağ dervişlerin huzuruna taleb edileni getirmişti bile. Develer

108 Derunmaychay-i Müşterek: 62-63.

109 Velâyetnâme: 129a, 128b.

110 Hüseyin Bey'in Dayrek'i istemede çıkardığı güçlüğü bir benzeri, Velâyetnâme'de Hızır Lale evlenirken görülür. Velâyetnâme: 59b.

mücevber ve altınla donatılmıştı. Gaipden gelen bir lütufla küpler ağzına kadar doldurulmuştu. Altın kemer kuşanmış hizmetçiler yola hazırduklar¹¹¹”.

Velayetnâme’de Hacı Bektaş Velî’nin Rum ülkesine gelişi ile ilgili olarak anlatılan olayda şahin avlayan bir güvercine rastlanır. Tezkire-i Al’a’da Siyah Hindu’nun mazharı olan Fakih, kendini Reşe Dal =Kara Kartal olarak tanıtır. Sonra da beyaz şahine dönüşür¹¹². Yine Şah Hoşin’in mukaddes erenlerinden ve Yarsanların ileri gelenlerinden Baba Tahir Hemedani’nin beyitlerinde Cure Baz’ın(Genç Şahin) tecrübesizliği neticesinde av olması konu edilir.

“Genç bir şabindim avlandım, kara avcı uğursuz ve zâlim benim kenadıma ok attı. Çeşme kenarında beni gâfletle düşürdü. Kim gâfletle kendini belli ederse, gâflet okunu da yemeğe mahkûm olacaksın¹¹³”.

Aynı şekilde sıkça kullanılan ve Baba Tahir’e ait olan bir beyitte de Baba Tahir Üryan’ın kendisini beyaz şahin/Sepide Dem olarak adlandırdığı görülür.

“Ben işte o Hemedan’lı beyaz şahinim. Dağda bir yuva kurmuşum. O dağdan bu bayıra kanat açardım. Ve pençelerimle gazelleri avlardım¹¹⁴”.

Kuru dutun yeşermesi ve şahinin peydahlanması Tezkire-i Al’a’da şöyle geçer: “*Âlemin Şahı bütün Velayete haber göndererek kerem sahibi olan zâtının yıllardır kuru olan dut ağacının üzerine Eyvet’in şahin donunda divan kurmak için konacağını, konar konmaz da dut ağacının yeşereceği mişdesini vermeleri için emir verir*”.

Şah Muhammet Bey’in Ateş Han’la don değiştirmesiyle(Mazhar süreğiyle) ilgili olarak ise şu cümleler geçer: “*Dağdan avcı geldi. Tüm yaratılmışlar ona tevdi edilmiştir. Onun bâkimiyyetindedir. Ateş Beyi’nin donunda gayb perdesinden gelmekteydi¹¹⁵”.* Erenlere oraya gitmeleri buyruldu. Kendisi de Acari’ye gelerek dile geldi. Bir gün oniki halife Loristan’da Muhammet Bey’i görmeye gitmekteydi. Acari nebrinin kenarına ulaştılar. Nebrin kenarında daha önce kimsenin oralarda görmediği bir kuş peydahlanmıştı. Kuşun tüyleri insanın gözüne binbir renkte neşunema ediyordu. Yanına gittiklerinde kuşun uçmadığını gördüler. Kuşu alarak Muhammet Bey’in yayına götürdüler. Muhammet Bey onu aldı ve birkasının altına koydu, şekerane payladılar. Ansızın

111 Şahnâme-i Hakikat: 323, 414, 8034. beyitten itibaren. Bu hikâyenin aslı Şahnâme-i Hakikat’te Berzenc döneminde gelir.

112 Serencam-ı Ateşbegi, Tezkire-i Al’a: 43.

113 Derunmayehay-i Müsterek: 65.

114 Baba Tahir Teymur Burhan: 86, 256. beyit; Derunmayehay-i Müsterek: 65.

115 Derunmayehay-i Müsterek: 65.

gördüler ki kuş sekiz yaşında bir kız çocuğuna dönüşüverdi. Hırkanın altından çıkan kıza Muhammet Bey kerem etti. Üç defa “Hoş geldin Sunam” diyerek onun ismini zikretti. Kızı, söz olmasın diye zabiri olarak kendine nikâhbladı. İşte Han-ı Ateş bu kadından dünyaya geldi.¹¹⁶”.

Eserin devamında Han Ateş'in mazhar süreği ile ilgili anlatılan kısımda şu ibareler geçer: *“Han Ateş o olaydan sonra atını hazırlamalarını emretti. Avlanmaya gideceğini duyurdu. Atını hazırladılar, ata bindi ve gitti. Şebirden uzaklaştılar. Yanlarında dört adam da vardı. Ansızın gördüler ki zamanın sabibi şabın suretinde göğe doğru yücelmektedir. Şabın Sebend Dağı'nın başına konmuş, bir küme bulut gelmiş, dağın zirvesinde duruvermişti. Han Ateş dağın başından göğe doğru yükselmiş gözler önünden yitip gitmişti¹¹⁷”.*

3.b Geyik ve Yaban Geyiği

Altın renkli geyik, yaban geyiği Alevilerde özel mazharlardan biridir. Velâyetnâme'de ise İnsan-ı Kâmil yerine geçmekte aynı zamanda Baba Resul'ün şahsı için kullanılmaktadır¹¹⁸. Aynı şekilde bu sembol ilahi sıfatı olan insanlar için, ruhaniyet ve içselliği derin olan Allah dostları için kullanılan bir semboldür. Hacım Sultan, Seyyit Gazi'nin kabrini ziyarete gittiğinde ilahi şahsiyetlerin onu istikbale geldiğini söyler. Bu ziyarette bir geyik sürüsü de onlarla beraberdir.¹¹⁹ Bu olay şöyle anlatılır: *“İşte o anda Hacım Sultan'da hoş bir bal zühura geldi, kanı kaynadı. Yanlarında bulunan büyükler onun bu cezbesinden pay almak için daha yakın geldiler. Edepli bir şelilde ibtiram ve nezâket içinde “Sultanımız bu ne baldır?” diye sordular. Hacım Sultan “Biz maksada ulaştık, Seyyit'in batını bizî karşılamaya gelmiştir” diye cevap verir: Onlar “Ama biz görmedik” diyince Hacım Sultan “Bu yazılara doğru dürüst bakın” dedi. Bu cevaba karşı hepsi durakladı. Yazıya bakar bakmaz bir geyik sürüsü gördüler, sürü sabrada hareket halindeydi. Ama birdenbire gözden kayboluvermişti¹²⁰”.*

Serencam Kelamı'nda geyik Yahya Peygamberin mazharı olarak gelir. Geyik başta Hz. Hüseyin olmak üzere Yar Ahmet=Âli Kalender¹²¹=Şah İsmail Safevi (Hatai)'nin mazharıdır. Hikâyesi başlıbaşına bir konu olan İslam öncesi İran kahramanı Siyaveş'in sembolü de yine bu hayvandır.

116 Serencam Ateşbegi, Tezkire-i A'la, 130- 131.

117 Serencam Ateşbegi, Tezkire-i A'la, 137.

118 Velâyetnâme: 138a.

119 Velâyetnâme: 133a.

120 Velâyetnâme: 133a.

121 Serencam Ali Kalender Devresi: 678- 687.

Bu sembol *Fena Fillab* oluşu ifade eder. Yar Ahmed ve ruhu dağda geyik donunda vücuda gelir. Bu geyiğin kurban edilişi sayesinde Şah'ın dergâhu yeniden canlanır. Mir Hüsvrev'in¹²² kızı, yedi mukaddes yarın gayb alenminde vücuda gelişi, bunların ortadan kayboluşları, üç gün ve üç gece¹²³ sonra yeniden var olmalarıyla ilgili anlatılan olayların tamamında yine geyik sembolü kullanılır.

Hacı Bektaş Veli'nin Velayetnâme'de mazhar değişimi ile ilgili anlatılan rivayette şöyle geçer¹²⁴: “*Bey bir gün yanında kendi adamları olduğu halde avlanmak üzere üst taraftaki dağa gitmişti. Otlanmakta olan altın bir geyiği gördüler. Şaşırmışlardı. Bir müddet geyiğin oradan oraya atlayışını seyrettiler. Şimdiye kadar böyle bir geyiğin yayılıp oladığını görmemişlerdi. Onun yakalamak istediler. Beş karış: “Hiç kimse şimdiye kadar böyle bir altın geyik görmemişti, etrafını iyice çevirin ki canlı yakalayalım” dedi. Bunlar koşuşmaya başlayınca geyik kaçtı gitti. Herkes onun arkasına düştü. Geyiği sürerek kilisenin dibine kadar getirdiler. Bunlar bakarken geyik aniden silkinip bir güvercin oluverdi. Kol kanat açıp kilisenin üzerine kondu, oturdu. Çok şaşırıldılar. O konduğu yerden yere indi. Hemen silkinip insan şekline girdi. Kilisenin dibine oturdu. Bu balı göriince hepsi hayrete düştü. Beş Karış “Böyle kişi boş değildir, sorun bakalım nereden gelip nereye gider” dedi. Onlardan birisi ileri çıktı “Sen kimsin, senden garip ve şaşılacak haller görüldü” dedi. “Bana Baba Resul derler. Hacı Bektaş Hüinkâr'ın halifelerindenim. O burayı bana yurt olarak verdi, bu yaptırdığın kilisenin yeri benim mekânımdır” dedi.*

Velayetnâme'de geçen başka bir sembol de tarlaya sürülen boğadır. Bu boğa insanın iç âlemini simgeler. Bununla ilgili olarak anlatılan hikâyede kullanılan bu sembol tarlayı sürmekte olan iki boğadan birinin Allah'ın izni ile dile gelerek “Ey Evliya, benim halimden haberin var mı” şeklindeki ifadelerde görülür¹²⁵.

Kelâm-ı Serencam'da bir bölüm Kelezerde/ *Altın Geyik'in Sözleri* başlığıyla geyiğe atfedilir. Geyikin makamı, kurban edilmesi ile ilgili olayların anlatıldığı bu bölümde şu ifadeler kullanılır:

“Davud beyan eder ki: Bünyamin kurban hissesini sırlar sofrasında pay eder. Ta ki şubud ve keşf sahibi olanlar, batını makamlara müdabele yetisi kimselerin sofrasının kokusunu alarak uyansınlar. Bu sır sofrasından alınan ilk lokma ile aylalam! Son lokmayla Yâr'in peşinde olalım!

122 Velâyetnâme'de Hacı Bektaş Veli'nin beyanında Kayseri de Mir Hüseyin'in hapis edilmesi ve Baba Yedigâr'a olan himmeti konu edilir: 116a-118b; Serencam, Kelâm-i Heftvane Dönemi, Ağa Seyyit Emrullah Şah İbrahimi: 5 ve sonraki sayfa.

123 Şahnâme-i Hakikat: 375, 7412 beyitten itibaren.

124 Velâyetnâme: 138b

125 Velâyetnâme: 129b, 130a ve bk.78a. Konuşan ineğin kurban edilmesi.

Onu arayanlardan olalım! Biz o hak adamlarının mayasına, Yâr'in beldesinin sırrı olan bu altın geyiğin kurban etine ikerar verdik! O halde iyiliğin ve kötülüğün ne olduğunu anlamak için mücadele etmek, çabalamak bize yakıştır. Evvel yar abir yar ikerarında kalmak esastır. Hüdüvend (Tanrı), dinin şabidi ve koruyucusudur. Erenler! İtimadınız olmayan yoldan sakınınız¹²⁶".

Yarsanların sırları arasında sayılan altın geyik etinin değeri, cisim âleminde maveraya (Tabiatüstü) geçiş süreci olarak Kelamlar'da da açıklanır ve bu nokta oldukça önemli görülür. Bu değer günümüzde inek koyun ve horozun kurban edilmesi şekline dönüşmüştür. Ne olursa olsun bu mukaddes bir niyettir, nezrdir. Kulluk mertebesinde yüce bir makama ulaşma çabasıdır. Bu yüzden Yarsan takipçileri için mukaddes yemin, nezr yemindir.

"Eyvet beyan eder ve açıklar ki: Yedi tabaka yer, hakkın zatını taşımaya güç yetirememiştii. Evvel emirde altın geyiğin kurban lokması ile bunu başarabildik. Abirde ise Musi Kalamzer'in besabı altın geyiğin kurbanının lokmasıyla hesaplanacaktır. Erenlerin gaybı görüşü yeri bu batın lokmanın yenilmesiyle ayan olacaktır. Aziz hacıların imanı Ka'be'dir, Erenler sapkın yollardan kendilerini korusunlar¹²⁷".

Burada kurban lokmasının hakkın zatını anlamada bir vesile olduğu, yerin yedi tabakasının nizam üzere durmasının esası olarak kabul edildiği görülmektedir.

"Remzbar beyan ve aşikâr eder ki: Erenler ezelden ikerar ettik, altın geyiğin eti ile zatlara barekete geçmiştir. İlk lokma ile nuru saklamışsınız. Son lokma da yine batın sofrasında kurban edilen altın geyiğin lokmasıdır. Bu sofrada dört ceset görürüz. İlk ve sonuncusu bu altın geyiğin kurban etidir. Erenler! Birbirinizin etrafında halkaların ayrılmayın¹²⁸".

"Pir Musa beyan ve aşikâr eder ki: Nur sahibi insanların ve mukaddes erenlerin asıl mayaları nurdandır. Âlemde ilk defa o lokma ile cismen zabir olduk ve o lokma ile gizli kaldık. Sonunda da yine o lokma ile arayışa yöneldik. Bizim ilk ve sondan kasdımız lokmadır. Sırlar sofrasındaki altın geyiğin her uzvu nurun aktığı bir çeşmedir. Din yolunu, erkân ve edebini bilin! Zihninizden ve yüreğinizden geçen şüpheden sakının¹²⁹".

"Mustafa beyan ve aşikâr eder ki: Ezel gününde, o başlangıç noktası ve çizgisinde Yarsan takipçileri lokma ve nezr nevasiyle, altın geyiğin kurban eti ile beslendiler, ezeli kadehi o lokma

126 Vata: 27; Kelam-i Serencam, Defter-i Kelam-i Kelezade: 516; Derunmaychay-i Müşterek: 69.

127 Vata: 5; Kelam-i Serencam, Defter-i Kelezerde: 517; Derunmaychay-i Müşterek: 70.

128 Vata: 6; Kelam-i Serencam, Defter-i Kelezerde: 517; Derunmaychay-i Müşterek: 71.

129 Vata: 7; Kelam-i Serencam, Defter-i Kelezerde: 517-518; Derunmaychay-i Müşterek: 71.

ile içtüler ve sonunda da o nezre, kurban lokmasına ümit bağladılar. İlkini ve sonunu o kurban etine iman getirdi, zira bu Tanrı'nın parmağı ile gösterdiği, işaret ettiği nurlu yerdi¹³⁰”.

“Davud beyan ve aşikâr eder ki: Evet, altın geyik ışığın aydınlığın ta kendisidir. Yani güneştir, yani çarkı felekte duran güneştir. Dünya ve zorlukları için aydınlık yayar. Erenler her türlü günaha batmaktan çekinsinler¹³¹”.

Yarsan Alevi ekolünde ayın insanî mazharı Davud'dur. Altın geyik mukaddes güneşin simgesidir. Bu ekolde güneşin geniş yeri vardır, güneş mutlak nurun simgesidir. Bu nokta Mevlana Belhî'nin Şemsi Tebrizi hakkında söylediği “Şemsi Tebrizi mutlak nurdur, güneştir ve hakkın nurlandırığıdır” mısralarda da geçer¹³²”.

“Pir Musî beyan ve aşikâr eder ki: Sultan Sabhak'ın avcısı Heftevan'dan olan bir zât tuzağa düştü. Mukaddeslik nişanesi olarak yedi adet saf altın sikke güçlü kuvvetli avcılardan kıyamet gününde kurtulmak, hak erenlerinin bak ettiğine ulaşmaları için tasadduk edildi. Zira benim Şah'ım insan-i Kamil'in cismini koruyup ona lutf etmiştir. Heftevan Sultan'dan zühur edecektir¹³³”.

Şah İbrahim'in babası Seyyit Muhammet Govresevar nurlara karıştığı gün Yar-i Zerdebam denilen Baba Yedigâr, kurban olur. Yarsan'ın bekâsını gerçekleştirmek için Yarsan erenleri ebedi kalacaklardır. Altın geyiğin kurban uzuvları nezir için gayb sofrasına konulmuştur. Bu sofrada sürekli kalıcıdır. Bu cemde, bu divanda ezel gününden bizim yerimiz belirlenmişti. Altın geyiğin kurban nezriyle dinimiz açığa çıkmıştır. Alınan ilk nezir lokması ile cana gelmiş, cisimde karar kılmışızdır. Sonumuzu da bu iman lokmasında¹³⁴ görürüz. Altın geyik evvelde de ahirde de bizdik. Bizim payımızı paylayan Bünyamin'dir. Ezeli sâc ateşinin altında bizim payımız verilmiştir. Nurun mazharı altın geyiktir. Onun bu âlemde simgesi Habil'den başlar ve ta birinci Timur'a kadar devam eder. Dünyanın yok olmasına kadar, yerin paramparça olmasına kadar sürecektir. Bu çizginin karşı çizgisi, zulmetin seyir yoludur. Yarsan Alevi ayininde Kabil'le başlayan bu süreç Gersivez¹³⁵, İbn Mülcem, Şimr'le... devam edip

130 Vata: 8; Kalam-i Serencam, Defter-i Kelezerde: 519; Derunmayehay-i Müşterek: 72.

131 Vata: 9; Kalam-i Serencam, Defter-i Kelezerde: 520; Derunmayehay-i Müşterek: 72.

132 Derunmayehay-i Müşterek: 72.

133 Vata: 10; Kalam-i Serencam Defter-i Kelezerde: 520; Derunmayehay-i Müşterek: 73

134 Mevlana der ki;

گو شم شنید قصه ایمان و مست شد کو قسم چشم صورت ایمانم آرزوست

Kulağım iman kıssasını duyunca mest ve sarboş oldu, Peki o halde gözümün yüzümün imanımı nerde?

Zira benim imanım arzumdur. (Kaynak bildirilmemiştir. çev.) Derunmayehay-i Müşterek: 74.

135 Şahnâme'de anlatılan kahramanlardan biridir.

gider. Şahım'ın altın geyiği ahudur. Ahu kurban lokmasıdır, kıymetli ve değerlidir Sultan-i Şahu'dur.¹³⁶ Mukaddes erenlerin zatının güzellik ve paklığın mayasıdır¹³⁷.

Tezkire-i Ala'da konu geçmekte, Şah Hoşin'in doğum anında Mama Celale'nin istegi üzere yanına bir inek getirilmiş, bu inek zuhur sözünün bir işareti ve sırrı olarak görülmüştür¹³⁸. Bu metinde geçen Baba Bozorg=Ahmet'in de kendini geyik olarak tanıtır ve padişah-ı âlem kendisini onun avcısı olarak tanıtır¹³⁹. “*Ben o yaban geyiğiyim, Geyiğim ben!, atlılar arımdıca beni arar! Ayak tozumu toplayın ey yürekli atlılar*¹⁴⁰”. Bu metinde Bünyamin olan Kake Reda kendini yaban geyiğini avlayan avcının fedayisi ve kurbanı olarak sayar. Pirali galiptir ve sarı koç olarak da ifade edilen altın renkli yabani geyik donuna bürünür. Dağda izleri takib edilebilecek bir mesafede durur. Yedi yıl Maşah Ormanında, bu mukaddes mekânda koç/geyik donunda zahir olur¹⁴¹.

Günümüzde yaygın olarak görülen ve Hacı Bektaş Velî'nin altın bir geyiğin yanında oturduğu resim manidardır. Alevilerin evleri ve ibadetgâhlarında olan bu resim dikkat çekicidir. Hacı Bektaş bir aslanla yanyanadır. İşte bu simge Kırklarda da var olan aslan motifinin ta kendisidir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda zayıf bir şekilde de olsa bu resim ve imgelerin açıklamalarına değinenler olmuştur. Bu simgeleri merhametin dostluğun ve barışın izi olarak görmek eğilim herkeste görülür. Başlıklar atılır, adlar konur bu resme ait. Hacı Bektaş Velî ile ilgili bu açıklama ve bilgilere ilave olarak Yarsanların terminolojisinde de görüldüğü üzere aslan Sultan'ın tahtı ve Davud'un yaslandığı yerdir/Tekiyegahtır. Davud İmam Rıza'nın donu ve ahunun vicdanının keflidir. Ahu hikâyesi Alevi kökenlidir. Bu sebeple kökeninde var olan ve yukarıda bahsedilen sembol ve inançlar akla gelmelidir.

3.c. Su çeşmesi

Dağlarda ve çöllerde çeşme akıtmak Alevilerin ortak inançlarında, insan-ı kâmilin kerametlerindedir. Üç eserde de rivayetler aynıdır.

Yarsan kaynaklarda Sultan Sahlak Berzenci'nin batın âlemde bir su çeşmesine sahip olduğu görülür¹⁴². Perdiver Oraman'da *Teşar Suyu* Sultan'ın suyudur. Dalaho'da

136 Kirmanşah şehrinde Oraman bölgesinde yer alan mukaddes bir yerdir.

137 Vata: 11; Kalam-i Serencam; Devrey-i Kelezerde, 521; Derunmaychay-i Müşterek: 74.

138 Serencam Ateşbegi Tezkire-i Ala: 39.

139 Serencam Ateşbegi Tezkire-i Ala: 39- 40.

140 Serencam Ateşbegi Tezkire-i Ala: 39; Derunmaychay-i Müşterek: 75.

141 Serencam Ateşbegi Tezkire-i Ala: 59, 97 ve 101.

142 Şahnâme-i Hakikat: 334, 6489. beyit.

Hanita Suyu Şah İbrahim'e atfedilir. Bu su onun kerametlerinden sayılır. Dalahu'daki Gaslan suyu Baba Yedigâr'a aittir. Alevi ekollerinde suyla olmak, suyun yanında olmak Kerbela meselesini ve aşure gününü zihinlerde çağrıştırır. Sultan Sahhak'ın da dediği gibi “*Gaslan çeşmesi Teşar suyundan bir bardak ve bir tas kadardır. Bu suyu Baba Yedigâr'a, yârenlere ve Pirlere hediye olarak verdim. Gaslan çeşmesi hoş kokulu akar. Bu Hüseyin'in hediyesidir. Onun zâtı ümit yeridir, bizim sığınacağımızdır*¹⁴³”.

Su konusunun başka bir boyutta peygamberlik mefhumu ve İbrahimilikle alakalandırıldığı görülür. Velayetnâme'de şöyle geçer¹⁴⁴: “*Hünkâr “Sarı, bu pınar Horasan'da bizimle idi. Ne zaman ibtiyacımız olsa gel derdik gelirdi. Şimdi yine çağırduk. Geldi. Sözümüzü kırmadı. Her kim bu suda yıkanırsa cennem ateşinde yanmaz”. Hünkâr mübarek eliyle o sudan alıp etrafına saçtı. Saçar saçmaz su derhal buğu (buhar) olup tütiün gibi göğe çıkıyordu*”.

Hacı Bektaş Velî'nin kerameti olarak anlatılan yerde ise; “*Hünkâr bir yeri mübarek eliyle kazıp üç kere “Ak pınarım, Ak pınarım” dedi. O anda Hüdâ'nın kudreti ve evliyânın velâyeti ile yerden billur gibi bir su çıkarak oyuğa doğru akmaya başladı. Hünkâr: “Ak pınarım! Niçin biz üç kere söyledim? İlk söylediğimde çıkıp gelmedin?” der. Sarı şöyle rivayet eder “Ben kendi kulağımla işittim. O sudan bir ses geldi “Sultan'ım ilk seslenişinizde Horasan'dan Nişabur'a ve oradan da Erciş Dağı'na ulaştım. İkinci seslenişinizde Erciş'i yedi kere dolandım. Üçüncü seslenişinizde emrettiğiniz yerden çıkıp huzurunuzda aktım” dedi*¹⁴⁵”.

Sultan Sahhak'ın mukaddes erenleri ve havarilerinden Şah İbrahim, Baba Yedigâr gibi zatların mukaddes çeşmeleri kendilerine atfettikleri gibi Alevi ve Bektaşilerde de Hacı Bektaş Velî'nin mukaddes erenleri kendi ad ve hatıralarına çeşme var ettikleri görülür. Konu ile ilgili kerametler zikrederilir. Her birine ait bir su çeşmesi mevcuttur. Velayetnâme'de şöyle geçer: “*Sarı Saltık Hacı Bektaş Velî'nin mukaddes erenlerindedir. Kendisi bir gün oturduğu yerde mübarek eli ile yeri kazmış, buradan latif ve tatlı bir su fışkırtmıştı*¹⁴⁶”. Bu keramet Hacı Bektaş Velî'nin erenleri Hacım Sultan ve Ahi Evren Sultan'a da nisbet edilir. Hacım Sultan'la ilgili Velayetnâme'de şöyle zikredilir: “*Hünkâr Hacı Bektaş-i Velî günün birinde Ahi Evren Sultan'ı görmek için Kırşehir'e doğru yola çıktı. Bu tarafta Ahi Evren Sultan da Suluca Karaöyük'e doğru yola çıkmıştı, bir yerde karşılaşmıştı*”.

143 Kelam-i Serencam, Divan-i Baba Gün: 905; Derunmayehay-i Müşterek: 76.

144 Velâyetnâme: 111a, 110b.

145 Velâyetnâme: 111a, 110b, aynı şekilde Ahi Evren ve Sultan mülakatlarında kuru bir asa ekilir ve bu asa yeşerir. Hacı Bektaş Velî mavi bir çeşmeye işaret eder. Bu çeşmeden yerin derinliklerinden gelen su fışkırır. Velâyetnâme: 88a.

146 Velâyetnâme: 88a.

görüştüler. Orada oturup sobbet ettiler. Sobbet sırasında Hünkâr “Şahım, keşke burada güzel bir pınar olsaydı da abdest alsaydık” diyince Abi Evran Sultan “Çok akıllıca buyurursun” dedi. Hünkâr mübarek eli ile işaret edip orayı kazdı, latif güzel bir su çıktı, akmaya başladı¹⁴⁷”. Sarı İsmail ile ilgili olarak da şöyle geçer: “Sarı İsmail’e “Burda su bulunmaz, susuz yerde de bağ bahçe olmaz” deyince Sarı İsmail oranın yukarısına bir baktı ve su buradan kaynamaya başladı ve akıp gitti¹⁴⁸”.

3. d. Gemi ve Deniz

Gemi, deniz, deniz yolculuğu, tufan, girdab, denizdeki belalar, tehlikeler... Bunların hepsi Alevilikte sırlarla dolu noktaldır. Bu semboller her üç kitapta da genişçe yer alır. İçerikleri aynıdır. Hem başlıbaşına konu olarak, hem de farklı menkıbelerin içinden yer alır. Bu semboller menakıpnâmelerde geminin tufandan kurtulması hikâyesi, gemi yolcularının Alevi Yarsan ayini ile tanışması ve onu kabul etmeleri, yârenlerin vekili ve piri olan Davud Rehber'in gemideki nezri gibi konularla anlatılır. Velâyetnâme'de anlatılan menakıplarla uygunluk arzeder. Buyruk'ta anlatılan kıssalarda da geçer. Serencam'da olduğu gibi Velâyetnâme'de de balık selam verir¹⁴⁹, tufanda tüccarlar kurtulur. Amuderya'da Hoca Ahmed Yesevi'nin¹⁵⁰ tüccarları tufandan kurtulur¹⁵¹. Hızır Nebi tüccarları tufandan kurtarır. Hacı Bektaş Velî'nin kerameti olarak¹⁵² tüccarlar girdaptan necat bulur¹⁵³. Bu ve bunun gibi deniz ve deniz yolculuğuna ait burada zikredemeyeceğimiz birçok ortak simge üç kutsal metinde mevcuttur. Velâyetnâme'de zikredilen tacirin kurtarılması, Serencam'da *Mir-i Baş Tüccar Hikâyesi ve Pir Davud ve Sultan Sabhak* olarak geçen olayla birebir uyur.

Hacı Bektaş Velî'nin batını memuru üç gün üç gece mahbubunun güzelliğinden baygın düşmüş, üç bin sikkeyi ona bahşetmiş, para kesesinde kalan tek sikke Hacı Bektaş Velî'ye getirilmiştir. Velâyetnâme'de Miskin adı ile anlatılan bu hikâyenin ayrıntıları Serencam Kelamı'nda *Hırka ve Çul Hikâyesi* başlığı ile anlatılır¹⁵⁴. Şahnâme-i Hakikat'te ise gemi ve denizle ilgili olarak Nemrut hikâyesi geçer. Bir tacirin oğlu olan Nemrut ticaret için sefere çıkmış denizde tufana yakalanmıştır. Gemideki tüm

147 Velâyetnâme: 136b.

148 Velâyetnâme: 136b.

149 Velâyetnâme: 29b.

150 Velâyetnâme: 13b.

151 Velâyetnâme: 60b.

152 Velâyetnâme: 65b.

153 Velâyetnâme: 68a, 69b.

154 Velâyetnâme: 65b, 66a, 68a.

insanlar boğulmuş yalnızca Nemrut bir tahta parçasına tutunarak canını kurtarmıştır. Allah onu sahile ulaştırmış, yeniden can vermiş, bir bebeğe dönüştürmüştür. Bu bebek bir kurt tarafından dağa götürülmüştür. Kendi yavruları arasında beslemiş büyütmüş olduğu bu çocuk zamanın padişahının avlanmaya geldiği bir sırada avcıbaşı tarafından bulunarak Şah'a götürülmüş, Şah da onu oğulluğa kabul etmiştir. Sarayda ilim edep öğrenmiş bir zaman sonra da ülkenin başına geçirilmiştir. Aynı eserde balık simgesiyle ilgili şu diyalog geçer; Tanrı'nın Azrail'den *"Bunca zamandır görevini tam tamına yerine getiriyorsun, şimdiye kadar yaşadığın, yüreğinin yandığı bir şey oldu mu?"* sorusunu sorduğunda Azrail *"Nemrud'un Allah'a öldürmek cüreti ile göğe fırlattığı okun, yine onun emri ile bir balığa isabet etmesi, insanlara bir bağış ve ihsan olarak da balığın kesilmeden belal olarak yenilebilmesi?"* diye cevap vermiştir¹⁵⁵.

Kilim ve Şendervi hikâyesi ise Serencam Kelamı'nda gemi deniz tufan sembollerinin tamamını içeren, üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken bir hikâyedir. Şahnâme-i Hakikat'te konuya menkıbelerin içinde işaret edilecektir.

Serencam Kelamı'nda *Kilim ve Kul Hikâyesi ve Davud'un İki Şabisinin Zikri* başlığı ile anlatılan hadise şöyledir;

"Pir Bünyamin don değiştirdiği, başka bir donda dünyada zühur ettiği vakit yüreği yeniden bakken nuru ile dopdolu olmuştu. Geçirdiği günler aklına geldi de yâri görmek için ne kadar da telaşlıydı, ne kadar da arzusuna kavuşmak için çaba sarfetmişti. Mal mülkten kavminden, yakınlarından geçmiş, bütün dinler yollar ve âlim denilen kişilerden yüz çevirmiş, gerçeği bulamamanın ve yâra kavuşamamanın verdiği üzüntü ile mecnuna dönmüştü. Dağlarda başıboş perişan bir şekilde çaresiz işsiz güçsüz bir vaziyette ağlar dururdu. Ne yaşamaktan bir tad alıyor, içinde ne yemeğe ne de içmeye meyil buluyordu. Ne başında akıl ve ne de tende canı kalmıştı. Serseri ve ne yaptığını bilmez bir şekilde dolanıp duruyordu. Yârin hicrinden kendini dağ tepelerine ve çöllere atmıştı. Bu olay Kürtçe anlatılır. Pir Bünyam dağlarda ağlar gezen, hazin aç ve üryan, tek başına kilimden bozma bir çaputa bürünen miskin zavallı biridir. Evet, adını miskine çıkarmışlardır. Ama işin gerçeği başkadır. Görünen o donda aslında Pir Bünyamin vardır. Bir zaman sonra kendi vatanından Yar-ı Mansur'u yani Hakkı görmek için uzaklaşmış, aylarca yol gitmiş, gece gündüz onu aramış, dağlar aşmış, çöller geçmiş sonunda deniz kenarına gelmiş ve bir gemiye binmiştir. Gemide yığınla insan vardır. Bu geminin kaptanın adı Mirebaş Tüccar'dır. Gemi demir aldıktan bir müddet sonra tufan kopmuş, yer gök su birbirine girmiş, gökyüzü kapkaranlık olmuş, dev dalgalar belirivermişti. Çaresiz kaptan Mirebaş Tüccar "Artık çare

155 Şahnâme-i Hakikat: 137, 140, 2618. beyit.

kalmamıştır, geminin batması yakındır, gök deniz bütün kabrediciliği ile üstümüze gelmekte. Hiç birimiz bu döngüden kurtulamayacağız, feryadımıza kimse yetişemez. Ancak Hakkın zâtı bizi kurtarabilir. Gemideki tüm yolcular el açıp duaya başlasınlar. Herkes kendi dininde dua etsin. Umulur ki Allah bu gemi ve yolcularını içimizdeki bir sevdiği kulun yüzü suyu bürmetine başışlar. Yoksa geminin batması kaçınılmazdır” der. Yolcular acı gerçeği duyunca irkılmış, Mir’in sözlerindeki kesinliği idrak etmişlerdir. Allah’ın katında dua etmekten bu tehlikeli tufandan onları kurtarmasını dilemekten başka çareleri kalmamıştır. Her biri Hakke’nin dergâhına sığınmış, pîrlere yönelmiş, nezr etmiştir. Gemide yetmiş iki milletten insan vardır. Yahudi, Hıristiyan, kâfir, putperest, Mecusi, Freng, Rus, Şii, Sünni, Ermeni... Hakikat dininin takipçisi hakkın zâtının talibi olan Miskin Bünyamin de buradadır. Herkes kendi dinine göre duaya ve yakarıya başlamıştır bile. Kutb-i A’zam’a tevessül etmiş, nezirler vermişlerdir. Tüm bunlar bir fayda sağlamamıştır. Tufan an be an yaklaşmakta yolcuların içinde olduğu geminin batmasına dakikalar kalmıştır. Mirbaş Tüccar’ın gözü köşede duran bir adama ilişir. Geminin güvertesinde oturmuş gam içinde dünyadan el ayak çekmiş Allah’a yönelmiş olan bu adamı yanına çağırır. “Başımıza gelen bu korkunç tufandan kurtulmak için herkes kendi dilinde ve dininde dua etti. Kimseden bir fayda gelmedi. Sen bu beladan habersiz misin? Bre adam! Şimdi senin sıran, Allah katına yönel ve kendi dinine göre dua et ki bizi bu korkunç hadiseden kurtarsın, feryadımıza yetişsin, bize necat versin! Eğer Allah senin duanla bizi kurtarırsa abdim olsun ki ne kadar mal ve altınımız varsa onda ikisini sana vereceğiz, hepimiz senin yoluna girecek ve yolunun takipçisi olacağız, bundan da asla şüphe etmeyeceğiz” der. Pîr Bünyamin Miskin bu sözü duyunca bundan önceki donununda olduğu halde Perdiver’de yüreğindeki sıkıntıyı Cihan padişahına söyledi, ona yalvardı “Ey yerin göğün sahibi, sen âlemin padişahısın, benim bâlim sana ayandır, bana verdiğin ezeli şartı yâd etmelisin. Bana her devir her mazhar ve her yerde benim yârim olacağına dair söz vermiştin. İşte şimdi bu geminin yolcuları olan senin kulların kabır tufanına yakalandılar, bana sığınıyorlar. Beni Nuh Nebi gibi şifa verici olarak görüyorlar. Senin dergâhında ümidim var, Bu beladan onları kurtar, benim hatırıma onları tufandan kurtar, bana senden başka ümid verecek yoktur, bu miskin’in dileğini kabul et, denizin tufanından feryadımıza yetiş!” der. Miskin’in duası bitir bitmez güneşin Rabbi onun bu yakarışını Perdiver’den duymuş, Pîr Bünyamin miskin’in bu sırrından agâh olmuştu. Davud’a: “Hemen kendini umman deryasına yetiştir, denizde birçok insan giriftar olmuştur, Pîr Bünyamin de miskin donunda onlardan biridir. Üstünde yırtık bir kâlim vardır, adı Miskin’dir. Hakke’nin fermânı ile batni gemiye bin ve onlara yetiş, Miskin’i ve gemideki yolcuları tufandan kurtar” diye emir vermiştir. Davud bunu duyunca kuzey rüzgârı misali gemiye doğru esmiş, geminin önünü tuttu, çekip tufandan kurtarmıştır. Yolcular sevinç içinde çığlıklar atmaktadır. Allah’ın hükmü ile bu beladan kurtulmuşlardır. Tufan dinmiş yer gök aydınlanmıştır, kimseye bir zarar değmemiştir. Gemi sabile ulaşmış deniz dinmiş yolcular mutlu

bir şekilde sabile ayak basmıştır. Hepsi Davud Yâre secde etmişler, toprağa kapanmış, ayağının tozunu öpmüşlerdir. Mirebaş tüccar geminin baznedarına destur vermiş, ne kadar altın mücevher varsa toplatılmış hazırlanarak Davud-ı Rehber'in önüne yığılmıştır. Davud mücevherler içinde kaybolmuştur. Sadece başı, boynu gözükküyordur. Bu olağüstü bazineden iki şahi sikkesi sarığının içinde kayboluvermiştir. Ama kendisi bundan haberdar değildir.

Bütün mal ve mücevherleri fakirlere dağıttırması, bir sikke dabi kendisinde kalmamıştır. Hepsini Allah yolunda bağışlamıştır. Yar Davud, Pir Bünyamin olan Miskin'e nazır eylemiş bemen onu tanımıştır. Pir Bünyamin'dir, bundan dolayı sevinçten gözleri dolmuş, üzerindeki çuldan onu kurtarmıştır. Pir Bünyamin'i kolları arasına almış ve "Ne oldu da bu dünyada böyle giriftar oldun?" diye sormuş, Pir her şeyi olduğu gibi anlatmış, ondan hakkın katında onun delili olmasını istemiştir. Daha sonra gemidekilerin tamamı yakîn olarak Şah'a ikrar vermiş, eminlik şartı ile hakikat dinine bağlanmışlardır. O anda Davud (Pir) rehber, miskinde (Bünyamin) delil olmuştur. Hakikat dini ile müşerref olmuşlardır. Davud rehber apaçık olan bu dinin erkân ve yolunu yeni erenlerine öğretmiş, dinin aslı ve fer'i onlara belletmiştir. Yedigârın mazharı olan Mirebaş tüccar o gün hakkın dinine girmiştir. Yolcuların her birine kendi yollarında rehberlik ederek onları göndermiş, tamamına altın, mücevher ve mallar vermiştir. Mirebaş tüccarın kalp gözü açılıp da kendini farkedince sevinçten ve mutluluktan mağrur bir pehlivan edası ile Davud Rehber'e kendisini de Hakk'ın katına çıkarmasını istemiş, her üç nefer yola koyulmuş bir göz kırpışta hakkın katına ulaşmışlardır. Secde ederek ceme dâbil olmuşlar. Burada Davud Rehber ve Pir Bünyamin Şah'ın el ayağını öpüp onun büyük nuruyla aydınlanmış, Hakk'ın izni ile cemde oturmuş, bir kere daha don değiştirmişlerdir. Bu ikinci dondan hakka bağlanmış, kenser suyundan içmiş, kelekelerin kanatlarını açıp kapattığı gibi kollarını iki yana sallayarak sevinç içinde şad olmuşlardır."

Bu rivayet ikinci bir rivayette şöyle gelir:

"Büyükler büyüğünün katında Hz. Sultan Davud'un ayıplarını yüzüne söylenmiş olduğu, tüm gemiyi Hakka değil de aslında kendine bağladığı (Baş bağlama) aynı zamanda ikerarda (ceviz kırma) yanılmış olduğu ve Pir Bünyamin'in hata etmiş olduğu vurgulanır. Davud, padişahın bu heybet ve gazabından sağır ve dilsiz olmuş, kabrından su olup yerin dibine doğru eriyerek yok olmuş, bir saat sonra Pir-i Bahşende Cam yani Bünyamin şeklinde dirilip âlemin padişahına hitab ederek derdini arz ettiği anlatılır. "Ümit ederim ki bu kulunun isteğe ve arzusunun müstecab kılarsın, Davud Rehber'e merhamet edersin, tüm günablarını affedersin" diyerek Padişah'tan af dilemiş, o da Pir Bünyamin'in yalvarış ve yakarışlarını duymuş onu yerin dibinden çıkarmış yeniden insan suretinde fakat altıparmaklı olarak yaratmış, böylece onu insanlar içinde işaretlemiş,

rahmet ve hayır bağışlamıştı. O günden sonra onun adı *Altı Parmaklı kalmış*, *Pir Bünyamin fermanı ile Davud gemi abalisinin Piri olmuştu*¹⁵⁶.

Hacı Vahhab¹⁵⁷ şöyle söyler:

“Ben bu sırrı *Mobed*¹⁵⁸’den dinledim ve bu hikâyede de beyan ettim. Sonra Hak, Davud’u adaletiyle bağışladı. “Gemi yolcularının sana verdiği altın ve mücevberlerden bana ne getirdin ki seni affedeyim, sana nazır edeyim, iyilik bahşedeyim” dedi. Davud: “Ey Hak sen bilirsin ki ben o maldan hiç bir şey almadım, hepsini senin yolunda ihtiyaç sabibi olanlara bağışladım.” Hak buyurdu ki: “Başındaki sarığı aç da görelim! Başındaki sarıkada ne varmışbakalım? Mücevberle dolu mu, yoksa boş mu?” Davud bu sözü duyunca cemde bulunanlardan büyük bir utanç duymuş, Hak’tan yana korktu ve endişeye kapılmıştı. Yürekten kendisini bağışlamasını diledi. Sarığını çözünce bir şabille¹⁵⁹ altın sikkeden durduğunu, dağıttığı hazineden kalan sikkeden oracıkta öylece yapışıp kaldığını gördü. Hak’tan utanç duydu. Bedeni tit tir titremeye başladı, yere kapandı, dudakları kıpırıyor: “Ey yaratan, sen her zaman ve mekân da her donda bizi bilirsin, bizim haberimiz senden gizli kalmaz, sen çok iyi bilirsin ki benim bu sikkeden haberim yoktur. Bu halimle senin katında rezil oldum, sana sığınıyorum.” Hak onun utancını ve hayâsını görünce buyurdu ki: “Korkma! Serbestsin, senin bir günahın yok!”

Hak buyurdu ki: “Benim isteğim üzere iki şahi senin sarığında kaldı. Ben onu bağışlama ve keremimi göstermek için sana hediye olarak verdim. Onu sana bağışladım. Al ve götür. Mutlu ol, bu iki şahi nezri kıyamet gününe kadar senin yanında kalsın. Her devrede makam ve mazharıda bu iki şahi sikke sana yetecektir. Zira sen bütün yaratılmışların rehberisin. Her kim sadakatle senin adını ansa ve iki şahi nezretse onun bütün müşküllerini bertaraf edeceğim. Her kim de temizlenmek ve pak olma adına iki şahi nezrederse duasını kabul edeceğim.” Sultan Sabhak etrafındaki yaranlarına şöyle buyurdu: “Bu günden böyle sonsuza dek her kim iki şahiyi aşikâr-gizli, doğuda-batıda, denizde-karada, dağda-çölde, geçilen her geçitte nezr edecek olsa Davud onun imdadına yetişecektir. Davud her kimin bir sıkıntısı varsa her kim darda kalsa ona yardım edecektir. Muradını verecektir. Ve o kendi yaşadığı dönemde serbestçe ve mutlu bir şekilde gün görecektir. Zira şu kesindir ki Davud’un iki şahi nezri Yarsan süreğinde bir ineğin kurban nezrinden çok daha iyidir¹⁶⁰”.

156 Şayet Davudilerin ortaya çıkışı bu hadise ile başlar.

157 Burada bahsedilen şahıs Şahnâme-i Hakikat’in nazımını yazan Hacı Nimetullah Ceyhunabadi’dir.

158 Zerdüşî din adamı.

159 İran’a ait eski bir para birimi.

160 Derunmayehay-i Müşterek: 85.

Ve böylece Davud, erenlerinin tamamının imdadına her iki sarayda dünya ve ahrette, nerede olursa olsun yetişmek için yaratılmış oldu.

“*Bunun içindir ki Davud her devirde balkın rebberliğine getirilmiştir. Sefillerin Piri'dir. Onların yol göstericisidir. Her donda her şekilde hangi türlü bir derde müptela olurlarsa olsunlar, dünyanın her neresinde ne şekilde olurlarsa olsunlar, Yarsan dininin talibi olan herkes bu iki şartı yani pîr ve delil (Davud ve Bünyamin) yerine getirdikleri, onlara sağındıkları takdirde yardım göreceklerdîr¹⁶¹”.*

Burada Serencam Kelamları'nda konu ile ilgili olarak maksadımızı açıklayıcı birkaç şüirden bahsedeceğiz:

“*Sultan Sabhak beyan ve aşikâr eder ki: Şabun Heftevanesi, iznimiz var! Bu emirdir! Ey ezeli ve gerçek oğullarım! Divani ve Govahi şartına sıkıca sarılın ve Kilime Kul'a¹⁶² dua edin ki benim erenlerim ve gemim kurtulsun!¹⁶³”.*

Seçilmiş söz sahipleri Bezyupeymayı'yi Ay'a ulaşmak için harekete geçilsin diye anlamlandırmışlardır. Ay'dan kastımız Davud'dur. May=Mad'dan kastımızsa Yarsan'ın zahir olunacak yeryüzü parçası, Zagroslar Madistandır, yani Madların yeridir. Aynı şekilde Madistan Kelam-i Serencam da geçer.

Seyyit Muhammet beyan ve aşikâr eder: “*Ey Aziğ, Bünyamin'in şartı sıkı ve dosdoğrudur! Bu şartsız senin yola intisabın beybudedir, yanar. Erenlerin itakat evi için Bünyamin sütünü şarttır. O gemide, o girdapta onun şükriü seninledir. Girdap, senin tozlu yollarını, küfrünü izale etmiş, imanını parlatmış ve berraklaştırmıştır, sana bütün bu müsibetlerin, bütün bu ayak bağlarının nereden geldiği artık belli olmuştur¹⁶⁴”.*

Gemi ve girdap simgeleri metinlerde insan hayatının maneviyatıyla ilgili olarak insana yol gösterici bir eylem şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

“*Seyyit Mir Ahmed beyan eder: Geminin sırrını bil, Gemi balık ve taşın zikrinin sırrını anlatır sana. Dicle, kudret denizidir, bütün kâinatın mayası (dür) bu sudandır. Yürekte olan dürr cevherinin kabına benzer. Mümkîrlerle savaş meydanıdır burası.¹⁶⁵ Bu gemi, yeşil kubbedir. Bizim*

161 Serencam-i Hakikat: 405, 8783. beyitten sonra; Derunmayehay-i Müşterek: 86.

162 Bu başlık Müzemmil Suresi'ndeki “Ya Eyyühel Müzemmil” ayetine benzer.

163 Vata: 20; Keram-ı Serencam Kilim Kul, Şendervi: 411; Derunmayehay-i Müşterek: 86-87.

164 Vata: 21.; Kelam-i Serencam, Kilim ve Kul, Şendervi: 412; Derunmayehay-i Müşterek: 87.

165 Şüirin orijinalinde kullanılan *meh necl* kelimesi, keşmekeşkil anlamına gelir, Meh Necl kelimesi tas anlamına gelirse, Alevi terminolojisinde tarikatta olma anlamında kullanılır. Bk. Kenz'ül İrfan, Divanı-i Hazreti Mir Salih El Huseyn Nimetullahi el Mahideşti, Muhammet Ali Soltani: 44.

bu yeşil kubbemiz de Kırklar toplanır. Gemi, Remzbar'dır. Bizim denizimiz sırlardan oluşur. Mukaddes Teşar sıyu da işte bu denizden gelir. Geminin hareketini sağlayan cennet (aşk) ateşidir. Rüzgârdan değildir¹⁶⁶”.

Bu yüzen gemi, deniz, tufan sırlarla dolu sembollerdir. Yeryüzü sembollerine benzemez. Serencam yeryüzü sembollerinin tamamını azab ve işkence olarak görür.

“Seyyit Mustafa Beyan ve aşikâr eder ki: Ey azîz! Binler dondan dona göç eder, akıllı ol!, Ki cem eblî bin dondan geçmiştir. Geminin kaptanı Ali, yolcusu da Hüseyin'dir. Bin dondan geçen şehit, Kerbela'da Yezîd ordusundaki tüm askerler dikenlerdir (Har=Alevi olmayan), düşmandır. Medine'deki Hasan onun yâridir ve onun soyundan gelenler (Baba Yadiğâr ve Şah İbrahim)nar tanesinin sırrında tekrar doğacaktır. Sen Yadiğârsın, senin yârin Yadiğâr için doğacaktır. Ve o senin süsün, zâhiri güzelliğin olacaktır¹⁶⁷”.

“Seyyit Şehabeddin aşikâr ve beyan eder: Kilim omuzdadır, yükü hafiflemiştir (Omuzdan düşmüş giriftarlık başlamıştır). Üzüntülüdür. Gamlıdır, sırlar içindedir. Allah'ın işi ile Dicle'de gizli oyun ve aldatmacanın içinde girdapta kalmıştır. Bu girdap onu döndürür de döndürür. Ey azîz! Onu bırak, Bünyamin'siz kalmışsınız, zulmette, dünyanın karanlık bir köşesinde güçsüz takatsiz kalmışsınız. Artık dayanacak gücümüz kalmadı. Bu gemi ve denizdedir Mustafamız, bu denizde bu gemidedir! O, sıyu döndüren dolabın(çarkın) hareket ettiricisidir. Onu zulmetten kurtar, denizin bir köşesinde kalan bu adamın adı Karcil'dir¹⁶⁸”.

“Seyyit Habib Şah beyan ve aşikâr eder: Denize atıldı. Bünyamin'in makamı (Bargâh) ve donu denize atıldı. Rub iklimi ve yeri gemiden ayrı düşmüştür ve Bünyamin'dir, Gam yurdundaki şartlardır. O gemidedir. Rub ve Kilime Kul'un (Remzbar) donu ve yerini(makamını) gemiden uzaklaştır. Bünyamin gamdan mest olmuştur¹⁶⁹”.

“Gemidedir¹⁷⁰ Remzbar'ın rubu ve makamı gemidedir. O bunu bilir, bundan tamamen haberdardır. Girdaptan ve sıyın döngesinden haberdardır. Çarkı döndüren ilim sahibi, her şeyi koruyan ve kollayandır. Onun sır dünyasındaki adı Ormek'dir”.

“Ey azîz! Bizim şartımız Bünyamin'e teslimiyettir. Mesib'in donu ve makamında olan Bünyamin'im Selman'a şifa için din, dua verir. Günablara şefa'at edendir. Erenlerin yurdunda

166 Vata: 23; Kelam-i Serencam: Kilim-i Kul ve Şendervi: 414; Derunmaychay-i Müşterek: 88.

167 Vata: 24, Kelam-i Serencam: 416; Derunmaychay-i Müşterek: 88.

168 Vata: 25, Kelam-i Serencam: 416-417; Derunmaychay-i Müşterek: 90.

169 Vata: 26, Kelam-i Serencam: 418; Derunmaychay-i Müşterek: 90.

170 Burada bahsedilen geminin daha önce yukarıda geçen mısradaki gemiden farklı olduğuna dikkat edelim.

o Cibril-i Emin'dir. Musi Kelim'in ustadıdır, Şu anda da gemide, denizde giriftar olmuştur. Bu girdaba sabır ve tabammül etmektedir. Üzerindeki çul Velayetten gökten bir tabakadır. Yüreğimizde olan, içimizin asıl dokusu olan (Heften ve Heftewan) yeri ve göğü ortaya çıkarmıştır. Cihan onların kudreti altına girmiştir, bu sebepten onlara dua edelim¹⁷¹.

“Ey doğru sözlü insanlar! Davud tarafımdan gönderilmiş, Habeşistan Pir'i olarak seçilmiştir, benim fikirlerim onun batınına nüfuz etmiştir. Sizin de Habeşistan'a yürekte bağlılığımız vardır. Oranın Piri'nin büyüklüğünü doğruluğunu anarak içimize sindirin ve onu yüceltin. Ey Davud! O denize, gemiye, tufana ve girdaba yetiştiğin zaman ayın on dördüydü. Sen onların yardımına koşmuşsun. Onların kurtuluşunu gerçekleştirdin. Üç gün üç gece orada denizde aldattı bir görüntüyle zahir olmuştun. Yolcular darlıktan ve açlıktan riyazet çekmekte idiler. Onlar için üç günlük oruç tutulsun ve onlara haber verilsin. Ey kış çilesinde oturan Davud! Oruç tutsunlar, ayın on dördünde başlasınlar ve on yedisinde bayram etsinler, nezr etsinler, cemde toplansınlar. Bunların bayramı senin için olsun! Orucun niyeti de erenlerin bası olan Kavaltas yarenleri için olsun¹⁷²”.

Serencam Kelamı'nın tefsiri ve anahtar terimlerini içeren ve Velayetnâme'deki işaret ve ibareleri anlamlı kılan Buyruk'tur. Buyruk'ta konuyla ilgili bilgiler mevcuttur. Bu bilgilere geçmeden önce, yukardaki metinleri dikkatle incelemeli, burada değinilen noktaları ince bir anlayış ve sezgiyle derk etmeliyiz. Bahsedilen hikâyenin sırlarla dolu kökenlerine eğilmeliyiz. Bunun yanı sıra İslami eserlerin en meşhurlarından biri olan Kısas'ul Enbiya adlı eserde de yukarda bahsedilen hikâyenin benzerinin geçtiğine burada değinmek isteriz. Surabadi'nin eserinde Süleyman'ın zekiliği ve fettanlığını ısbat için delil gösterilen “فقهناها سليمان وكلا آتينا حكما” ayeti kerimesini¹⁷³ açıklarken yapılan yorumdaki hikâyeyi zikredelim.

“Bir gün yaşlı bir kadın Davud'u¹⁷⁴ görmeye gelir. “Ya Resulullah, başımda bir çuval un taşımakta idim. Rüzgâr onu aldı götürdü, yere attı, çuval delindi, rüzgâr bütün unumu savurdu, hakkımı rüzgârdan all!” dedi. Davud: “Benim rüzgâra hükümüm geçmez” dedi. Yaşlı kadına bir un torbası verilmesi emrini verdi, Süleyman evin kapısında durmuştu. Kadını çıkarken gördü ve ne olduğunu sordu. Yaşlı kadın durumu anlatınca Süleyman kadına bakınının bu bir torba undan daha çok olması gerektiğini söyledi. Yaşlı kadın Davud'un yanına tekrar döndü. Davud biraz daha fazla un verdi. Bu şekilde beş kere Süleyman yaşlı kadını yolundan döndürerek daha

171 Vata: 27, Kelam-i Serencam: 419 ve 92; Derunmayehay-i Müsterek: 91-92

172 Vata: 120; Kelam-i Serencam: 450; Derunmayehay-i Müsterek: 91-93.

173 “Böylece Süleyman'a anlattık. Biz onların her birine hükümdarlık verdik”. Enbiya sûresi: 79. ayet (Çen.).

174 Serencam'da anlatılan hikâyede batını görev alan rehber Davud Kur'an'da geçen Davud Peygamber'in tecellisidir. Bk. Şahnâme-i Hakikat: 162-163, 3120. beyitten sonra.

fazla un alması gerektiğini söyledi. Davud sonunda dayanamayıp yaşlı kadını yanına çağırdı. “Seni benim yanıma kim gönderiyor? diye sordu. Yaşlı kadın “Süleyman” diye cevap verince Davud Süleyman’ı çağırdı ve bunun sebebini sordu. Süleyman da ona zulmedildiğini gördüğünü bundan dolayı böyle bir şey yaptığını söyledi. “Bu yaşlı kadının hak ettiği un bundan kat kat daha fazladır, Dua et de rüzgâr hake/şeriat meclisi kurlusun, ondan sorarsın, o zaman rüzgârın onun yükünü ne yana götüreceğini anlarsın!” dedi. Bunun üzerine Davud dua etti ve Süleyman da âmin dedi. Rüzgâr Davud’un huzuruna geliverdi. Davud rüzgâra sordu “Yaşlı kadının ununu niçin ondan aldın?”. Rüzgâr, “Ey Allah’ın Resulü, Ben ne yaptysam Allah’ın izni ile yaptım. Denizî geçmekteydim. Birde baktım ki bir gemi delinmiş, yolcuları gark olmak üzere. “Buradan selamette kurtulursak mâlımızı sadaka olarak hibe edeceğiz” diye nezretmekte. Allah’u taala da bana yaşlı kadının ununu başımdan alıp götürerek bu geminin delik yerine hamurla kapatıp su girişini engellememi, onları kurtarmamı emretti. Davud da geminin yolcularının yanına birini gönderdi, nezr edilen malı aldı ve o yaşlı kadına verdi¹⁷⁵”.

Buyruk'ta gemi dalgaları, inci yani dürr madeni olarak geçer. Eserde denizle ilgili şöyle bir rivayet anlatılır:

“Şeriat gemidir, tarikat da derya. Marifet dalga, hakikatta incidir. Erenler, şeriat gemisine oturmuş olmalıdır. Böylece tarikat denizinde yol almalıdırlar. Marifet dalgalarını yakalamış, inci hakikatine gidiyor olmalıdırlar. Denizden inci çıkaracaklardır¹⁷⁶”

“Şeriat kulluktur, tarikat bilmektir, marifet olgunlaşmaktır, hakikatse görmektir.¹⁷⁷”

Şeriat bilgidir, tarikat imandır, marifet din, hakikat de ameldir.

175 Kısas’ül Enbiya: 22- 23. Hafız’ın yazdığı beyit ve açıklaması şöyledir: *باشدکھباز بینمیدار اشنارا کشتی شکستگانیم ای باد شرطه بر خیز*

“Delinmiş kırılmış geminin yolcuları, Ey bizim mubafızımız rüzgâr kalk! Belkide tekrar aşına mabbubumuzu görme imkânımız olur”. Alevilik konusunda uzman olanlar bu coğrafyada yaşayan azınlıkların edebiyat ve kültürlerine ilgisiz kalmasa, en azından burada yaşayan insanları anlamak için çaba sarf etse, Yarsan erenleri içinde hafız yani koruyucu sıfatının Bünyamin’de tecelli ettiğini bilse, batan gemideki kişinin Serencam’ın rivayetinde yer alan Bünyamin olduğunu anlasalar o zaman Hacı Hafız Şirazi’nin birçok şuurinde bahsedilen konunun bu hikayeye döndüğünü, Hafız’ın sadece edebiyat yapmak için yazmadığını anlayacaklardır. Yarsan ve Hafız ile ilgili yazmakta olduğumuz son çalışmada bunlar detaylıca görülecek, ne kastedtiğimiz anlaşılacaktır. Tabi görüşlerimiz bazıları tarafından kabul görülecek, doğal olarak bazılarında reddedilecektir.

176 Buyruk: 259 ve 44.

177 Buyruk: 260.

“Şeriat kulluktur, tarikat fitil, marifet yağ, hakikatse nurdur.¹⁷⁸ Sen artık var düşün bu işin sırrını!”.

Alevilik sembollerinden kuşak ve kemerle ne kast edildiği sorularına Buyruk'ta geçen bu olayla cevap verilir. Kemer ve kuşak, Hızır'a ve denizin yüzeyine delalet eder. Kemerde kalışla ilgili olarak da yine Davud'un iki şahisinin sarığına kalması hikâyesi misal olarak verilir¹⁷⁹ Buyruk, Peygamberlerin makamında Âdem'i naib, İdris'i abid, İsa'yı zahid, Eyyub'u Sadık, Musa'yı rıza, Nuh'u şehid, İbrahim ve Muhammed'i sevgi, Ali'yi de arif olarak zikreder¹⁸⁰.

3. e. Taş, Üçten Yediye

Alevi metinlerinde mükerrer gelen ve batını anlamları olan dört, yedi, kırk gibi bilinen sayılar bir kenara bırakılacak olursa Serencam ve Velayetnâme'de üçten¹⁸¹ yediye kadar olan tüm sayıların önemli olduğunu görürüz.

Hem sayı hem de sayılan kendine ait farklı bir açıklamaya sahiptir. Bunlara değinecek olursak:

Ateş Beyi Serencamı'nda şöyle gelir: “Ceme oturmuştu, sordu: “Cemaatim göç ettiği sırada onun evinde din ve imandan ne kalacak?”. “Üç taşı olan bir ocak kalacak” diye cevap verirler. Kerem sahibi buyurur ki “O taşı da biz aldık ve Şah Muhammet Bey'in baş tacı olarak koyduk”¹⁸². Velayetnâme'de Hacı Bektaş Veli'ye şehadet eden cinlerin çobanı ve beş taşla ilgili olarak bir rivayet anlatılır. Bu rivayette¹⁸³ ineğin mukaddes olduğunu görüyoruz. Aynı şekilde Mama Celale ile ilgili rivayet anlatılırken Şah Hoşin'in doğumu sırasında var olan bir inekten bahsedilir. O zaman Heft Hane (Yedi ev) Şah Hoşin'in kudsietini kabul ederek ona saygı göstermişlerdir¹⁸⁴. Hacı Bektaş Veli Molla Sadeddin'i tutup sıkınca üç damla kan bedeninden akar. Hızır Lale üç gün sarhoş ve başiboş gezip durur¹⁸⁵. Üç derviş bu olaya müdahale için yanlarına gelir¹⁸⁶. Horasan erenlerinin selam ve duasını getirirler, Hazret sorar “*Horasandan ne*

178 Buyruk: 261.

179 Buyruk: 80.

180 Buyruk: 297.

181 Velâyetnâme: 65b.

182 Serencam-i Ateşbegi, Tezkire-i Ala: 80.

183 Velâyetnâme: 48b ve 48a.

184 Velâyetnâme: 48a.

185 Velâyetnâme: 89b.

186 Velâyetnâme: 94b.

zaman ayrıldınız?”. Arz ederler “*Dün akşamın olmak üzere iken*” Hazreti Hacı Bektaş bunların her birine yedi tane elma verir¹⁸⁷. Velâyetnâme’de geçtiği üzere kalede yedi başlı ejderha Ulu Abdal ve Köçi Abdal’a musallat olur¹⁸⁸. Buyruk’ta da şöyle “Muhammet seccadede üç adım ileride durdu” ibaresi geçer¹⁸⁹.

Alevi Yarsan Bektaşî Kızılbaş/Şebek ekolünün simgeleri arasında yer alan diğer bir konu taştır. Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk’ta konu ile ilgili ilginç noktalar zikredilir. Bunlardan biri Dizaver taşının hikâyesi¹⁹⁰ ve bu maddenin sırrıdır. Alevi ayininde İnsan-ı Kamil’in taşa ineceği bilinir. Velâyetnâme’de de bu mesele geçer. Caminin karşısında bir siyah taş vardır. Hacı Bektaş Velî’nin kendisi her zaman o taşta otururdu¹⁹¹. Geç dönem dairelerinden olan Timur Banyarani adlı şahsın Kırmanşah’da Goran’da zuhuru ile ilgili anlatılan farklı rivayetler olsa da, onun zuhurunda mağaranın karşısında bir taşta oturacağı, erenlerin ve etrafındakilerin o taşın etrafında cem olacağı zikredilir¹⁹². Bunun dışında mihrin yani güneşin de bir taştan doğmakta olduğunu biliyoruz.

4-Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk’un Tarihi Coğrafyası

Serencam Kelamı, Velâyetnâme, Buyruk kitapları bütün dini metinlerde olduğu gibi birçok coğrafi ve tarihi yerleri işaret eder. Serencam Kelamı’nda *Şeyh Safiyuddin Erdebili Dönemi* olarak adlandırılan geniş bir bölüm vardır. Bu bölüm Safevi saltanatının manevi kökenlerinin anlatıldığı bölümdür¹⁹³. Yarsan Pir’leri İnsan-ı kâmil’in Erdebil Tekkesi’nde zuhur ettiğine inanırlar. Pir Necmeddin Parsî, Serencam Kelamı’nda şöyle söyler:

“Pir Necmeddin Parsî¹⁹⁴ beyan ve aşikâr eder: Erdebil’e, benim Şahım Erdebil’e atıldı. Bunun ardına düşen adamlar Erdebil’e gelsin, başıboş dolanıp geçikmesinler. Sahibimin büyüklüğü ve başmeti deruni kavrayış ve anlayışlardan sonra rahmete dönüşecektir. İçimde dolanacaktır. O suyu, ırmak ve belî (asula dönmek adına) tedbir eder. Heftvanan asıl ve rehberdirler ve batını tarlanın

187 Velâyetnâme: 92a.

188 Velâyetnâme: 77a.

189 Buyruk: 38.

190 Serencam-i Ateşbegi, Tezkire-i Ala: 73-92.

191 Velâyetnâme: 103a.

192 Kıyam ve Nezetihayi Aleviyan: 153.

193 Kelam-i Serencam: Şeyh Safiyuddin Erdebil Dönemi: 663-687.

194 Yetmiş iki pirin delili olması meselesinde adı Pir Abbas Kazeruni diye geçer.

bâsulatını onlar dererler. Yola baş verme ve cevaz merasimini kendileri kaynağın başında oldukları için onlar yönetir. Erenlerin yolundan ayrılmamalı, asıl yoldan sapmamalıdır¹⁹⁵”.

Serencam Kelamı’nda Şeyh Safiyuddin Erdebili Devresi’nde Yarsanlar Safevi Sultanı’nın içsel bir irade ile Sultan Sahhak Berzenci’yi Şeyh Safi Erdebili’nin oğullarına emanet ettiğine inanırlar.

“Ey Şeyh Safi! Sana bir parça eklemek başladık, sen zahiri cihanda devlet yönetimine geçeceksin. İran, Hindistan ve Anadolu’da hâkimiyeti alacaksın. Döneminden dört nesil sonraya kadar İran’ın sahibi olacaksın, şeriat sende gözükecek ve tarikat senin evinden ve tekkenden aşikâr olacak, hem zahiri padişah olacak hem de tarikatın sahib-i zamani olacaksın, keramet sahibi olacaksın. Şimdi sen Gilan’a doğru yönel. Bulduğun yeri terk et. O bizim yanımızda vekâlet sahibidir. Hakke’in kölesidir. Dervişlerin Şeyhi ve yetmiş iki pir arasında bir nişandır. Pir Musa’nın zatında mihamandır, o yeryüzünde Rukneddin diye meşhurdur, Bizim niyetimize nail olmuştur. Sen de kıyamet gününe kadar onun hizmetinde ol, o senin önderin ve mürididir. Yıllar geçip de aylar ve günler birbirini kovalayınca sen onun damadı olarak seçileceksin. Ketan adındaki kızını ile evleneceksin. Bu emir ve ferman sana layıktır¹⁹⁶”.

Şeyh Safiyuddin Erdebili ile ilgili anlatılan bu hikâye Tezkire-i Ala’da Serencam Kelamı’yla uygunluk arz ederek şu şekilde anlatılır:

4.a.Şah Safiyuddin Erdebili’nin Hikâyesi

Safi adlı bir adamın kadehte bir zerresi vardı. Bu şahıs Pir İsmail’in mazharıydı. Yetmiş iki pirin kendine intisab ettiği İsa Pehlivan ile Sultan’ın dergâhına odun ambarına odun kömür taşırdı. Safi bu kömürleri sırtında getirirdi, İsa ise eşeğe yüklerdi. Her gün bir kurt âlemin padişahının dergâhından dışarı çıka, İsa Pehlivan’ın eşek katarlarına göz dikerdi. Bir gün bir eşeğe saldırmış sonra da hiç bir şey olmamış gibi yeninden dergâha dönmüştü. Bu olay her gün tekrarlanır olmuştur. Her gün yeni saldırılarla etrafa korku salıyordu. Amacı İsa Pehlivan’ı korkutmaktı. Fakat İsa kurdun menzillendiği yerde oturmuş, odaklanmıştı. Kurt dergâhtan çıkmış, eşeğe saldırmış, işini bitirince de ceme geri dönmüştü. İsa işin gerçeğini anlamış dergâha gelerek neden eşeklere bu cezayı reva gördüğünü sormuştu. Bu hesap soruşla saldırıların önünü alabileceğini düşünüyordu.

195 Vata: 64; Kelam-i Serencam, Barge Barge: 394; Derunmayehay-i Müşterek: 100.

196 Vata: 32, Kelam-i Serencam: Şeyh Safiyuddin Erdebil Dönemi, 675; Serencam-i Ateşbegi, Tezkire-i Ala: 87 den sonrası; Derunmayehay-i Müşterek: 101-102.

Öte yandan Şah Safiyuddin Erdebili odunu arkası ile getiriyordu. Sadece bir kere yorgun ve bitkin düştüğünde İsa'dan yükünü eşeklerinden birinin sırtına almasını istemişti. Bir müddet sonra pişman olup çektiği sıkıntıları rüzgârda görüp, İsa'dan yükünü indirmesini ve tekrar kendisine vermesini istemişti. İsa taşınan yükü yere bıraktı. Safi bu yükü tekrar alıp başladığı yere götürdü. Yükü burdan alarak Âlemlerin şahının dergâhına götürdü. Burada eşeğin palanının yere düşmüş olduğunu gördü. Palanı sırtına aldı fakat yorgunluk ve bitkinlikten dolayı yere yığıldı. İşte o anda düştüğü yerde Âlemlerin Şah'ı iki cihanda da ondan razı olmuştu. Padişah dergâhtan dışarı çıktı ve bilerek palanın üstüne oturdu. Safi uyandı ve durumu anladı. Şaşkın ve perişan oldu, yalvarıp yakarmaya başladı. Âlemin padişahı “*Ey Safi ey temiz tinette olan, Hüdâvend iki dünyada da senden razı olsun. Artık hizmetten muafsın, senden artık yalnızca ihсан görülecek, günab değil. Şimdi şu an Yaradandan ne dilersen dile*” diye buyurdu. Arz etti “*Her iki cihanda da özgürlük isterim. Ardından Âlemin Padişah'ı sevgi ile ayağa kalkarak şöyle dedi*.”. Palanın altından çık! Her iki cihanda da özgürsün! Bunu duyan Safi sevindi, yedi kere secdeye gitti ve Hakk'ın lütuflarından öyle bir sevince gark oldu ki Zülcelal'in nuruyla apaydın oluverdi. Ve Âlemin Padişahı buyurdu “*Sana İran, Hindistan ve Anadolu'da, tüm bu ülke ve sınırlarında hükümün geçsin diye zamanın ve vadedilen sözün sultanı ünvanını verdim. Lokma ve ekmeğe verdim. Senin dört neslinden Veliler sudur edecek. İşte o zaman bir padişah tecelli edecek. Bunun ardından, Şimr'den yedi nesil sonra her yerde ve budutta onun hükümü geçecek. Şeriat ve tarikat sizin elinizle zaman içinde yayılacak. Sen hem şehriyarsın ve hem de öncü. Her iki cihanda da hâkim ve emir veren siz olacaksınız*”¹⁹⁷. Daha sonra da onu yetmiş iki pirden biri olarak, Pir Musî'ye mihman olan Şeyh Zabid Gilani'nin yanına Gilan ve Erdebil'e gönderdi. Gilani'nin lakabı Rükneddin'dir. Onun seyr-i sülûk rehberliğini kabul ederek ona bağlandı. Böylece Şeyh Zabid'in ailesine verilmiş oldu. Zubur âlemde gerçekleşmiş, Şeyh Safi bu seyr-i suluk merhalesinin akabinde Şeyh Zabid'in damadı olmuştu. Kızı ile evlendi. Şeyh Zabid'in ölümü ile irşad için Şeyh'in mesnedine oturdu. Tarikata bağlı ve Şeyh Zabid'in kızı ile evli olduğu için soyu o devam ettirdi. Sadreddin'den Ali, Ali'den, İbrahim, İbrahim'den Cüneyd, Cüneyd'den Haydar, Haydar'dan da İsmail dünyaya geldi. Şah İsmail işte bu soydan dünyaya gelendir. Şah İsmail ve Şah Abbas, her ikisi de Baba Yedigâr'ın mazharıdır. Hakkın zâtı onların donunda tecelli etmiştir¹⁹⁸.

Safevî Hanedanı'nın mukaddes erenleri ve mazharlarıyla ilgili şunlar söylenir: “*Bu gün Yarsan kızılgab oldu, cihanda bu mekân cennete oldu, Yedigâr şehid bulunduğuş yerden*

197 Derunmaychay-i Müşterek: 103.

198 Şahnâme-i Hakikat: 474, 9237. beyitten itibaren.

uzaklaşmış da başka bir coğrafyaya gitti ve orada Hur olarak zühur etti, onun lütfü keremi ile cihan yaratıldı. Ve İran'ın ve cihanın sultanı o oldu¹⁹⁹.

Baba Yedigâr'ın şehid olması ardından onun zâtı Şah İsmail Bahadır Han Safevi'nin comesinde/donunda zühur etmişti. Her ikisi de Şeyh Safi'nin soyundan gelen Şah İsmail Safevi ve Şah Abbas Baba Yedigârın zahir olduğu kimselerdir²⁰⁰.

4.b. Şah Abbas Safevinin Hikâyesi

Şah Abbas yani Yedigâr, Hakk'ın lütfü ile sultan olmuştur. Hz. Muhammet Bağır(Meclisi)'in ta kendisidir. Ebul Veva Şeyh Bahaî, Hacı Baba İsa Hz.Hüseyin, Mir Sur yani Şah İbrahim Mir Damad, Mustafa Mesih, Şeyh Şihab Hüdâverdi yani Allah Verdi Han, Habib Şah Şah Abbas'ın hicabda saklı kızı, Neriman Bahyar, Pir Rüstem Mir Fendereski²⁰¹, Abidler Kel-Geyik yani Mecnun, Mir Sekender İsmail, Ahmet Horrem, Mir Verçem Ali, Pir Muhammet Yusuf yani Terkeş diken(deriden ok ve ok kabı yapan), Pir Tayyar Şah Abbas'ın oğlu Şah Tahmasb'ın ta kendileri olmuştur.

“O zaman Şah Tahmasb, Şah Abbas'tan sonra beşerden şahlığa getirildi. Tahmasb Pir Tayyarın mazharı idi. Şah Abbas'tan sonra şebriyar oldu. Heften ve Heftevan bundan sonra her biri bir diğerine mihman oldu²⁰²”. Böylece Heftevan mazhar, Heften ise şu şekilde mihman olmuştur: Heftten olan Şah İbrahim yani Şah Tahmasb, Pir Tayyar da Heftevan olmuş, Heften olan Bünyamin yani Şah Bahaî Ebul Vefa'da Heftevan olmuş, Heften olan Davud yani Hüseyin Hacı Baba İsa da Heftevan olmuş, Heften olan Mir yani Musa bilinmeyen bir zatta Heftevan olmuş²⁰³, Heften olan Mustafa yani Mesih de yine bilinmeyen bir zatta Heftevan olmuş, son olarak Heften olan Yedigâr yani Şah Abbas ise Zat-ı Hak²⁰⁴ da Heftevan olmuştur.

Serencam Kelamı'nda Ali Kalender devresinde *Şah İsmail Hatayi Dönemi* müstakil ve önemli bir dönemdir. Bu bölüm Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ile olan savaşın anlatıldığı²⁰⁵, Bağdat'a yapılan yürüyüşün zikredildiği bölümdür. Bu bölümde ayrıca Alevilerin öldürülmesi, Yar Ahmed'in şehid edilmesi ve mazharlarına saldırılar anlatılır. Biraz önce zikrettiğimiz odun taşıma hikâyesi Velayetnâme'de Hacı Bektaş'ın

199 Derunmayehay-i Müşterek: 104.

200 Derunmayehay-i Müşterek: 527, 10270. beyitten itibaren.

201 Şahnâme-i Hakikat: 528-527.

202 Derunmayehay-i Müşterek: 106.

203 Bundan sonraki donu belli değildir, Kelamlar'da geçmez.

204 Şahnâme-i Hakikat: 527-528.

205 Kalam-i Serencam: Devreyi Ali Kalender: 578 ve 687.

tekkesine kırk yıl sırtında odun taşıyarak hizmet eden Yunus Emre'de görülür²⁰⁶. Bu vazife Sultan Sahhak'ın divanında Şeyh Safiuddin'in yapmış olduğu görevle aynıdır. Serencam ve Velâyetnâme'de Safevi-Osmanlı döneminde Osmanlı Devleti'yle alakalı olarak batını ve manevi birçok nokta açıklığa kavuşur. Velâyetnâme'de bazı menakibler Osmanlı Devleti'nin başlangıcı ve devamına değinmekte²⁰⁷, Osmanlı halifelerinin ilkinin Osman Bey olduğunu söylemektedir. Osman Bey'le başlayan bu devletle ilgili Serencam Kelamı'nda da Velâyetnâmenin anlatımına uygun ifadeler kullanılır.

“Pir Mahmut Loristani beyan ve aşikâr eder: Şahım'ın dergâh katı Rum²⁰⁸ hanedanının menziline düştü. Bir çeyrek arpa amel olarak yazılmış oldu. Osman (Bafende/Dokuyucu) zâtin zerrresinin sahibi oldu. Padişah üvvanı ile orada taht ve tac sahibi yapıldı. Kaşın en soğuk günlerinde (İnsan-ı kâmil) üzümlü yetiştirme kerameti kendisine verildi. Sonra Baba Navus mucizesini ortaya koydu ve bu mucizeyi tekrarladı. Azadar ve yorgun olan bir kadına içindeki temayülü gösterdi. Bu azîz rehber orada ikrar için ayakkabıcılık (Ayakkabıları düzeltme ve yan yana getirme) vazifesini icra etmekteydi. Şartnâme'yi yâri için yerine getirdi. Hâce Sahibkar Perdiver'e döndü, “Ey yaran! Dönün, hisar bağlayan ve Perdiver şartını dile getirin, minnetsiz kinsiz azarsız olun” dedi. Davud orada mucizesini gösterdi. Her gün Hüdü'yi zerrresini hazırlayan o idi. O zaman şartnâme'yi yâri için getirdi. Bu, içindeki yârine karşı olan temayülünü göstermesi içindir²⁰⁹”.

4.c. Coğrafya

Serencam Kelamı'nda bahsedilen coğrafya oldukça geniş bir sahayı içine alır. Özellikle de Orta Asya, Anadolu ve Frenk yani Avurpa ve Hindistan bölgeleri Alevilerin mukaddes Kelamları'nda yer alır. Fakat Serencam Kelamı ve Velâyetnâme de asıl üzerinde durulan coğrafya İran, Anadolu ve Hindistan'dır.²¹⁰

Ceziret'ül Arab ve günümüz Irak bölgesi İslami dönem Alevi coğrafyasına vurgu vapar. Özellikle Medine ve Kербela bu metinlerde sıkça geçer. Velâyetnâme'de İran'dan Arabistan'a ve Anadolu'ya cismani-ruhani bir yolculuk yapılır. Bu yolculuk Serencam Kelamı'nda Sultan Sahhak, Şeyh İsa Berzenci ve onun mukaddes yârenleri için bir bölüm olarak uzun uzadıya anlatılır²¹¹. Burada yer alan efsane, sembol, sır

206 Velâyetnâme: 83a.

207 Velâyetnâme: 123a.

208 Hüdüvendigar'dan kasıt Hacı Bektaşî Veli'dir. Velâyetnâme'de Osmanlıları Osman'a bağışlaması için bk. Velâyetnâme: 123a.

209 Vata: 63; Kelam-i Serencam (Barge Barge): 393; Derunmayehay-i Müşterek: 108.

210 Velâyetnâme: 65a.

211 Kelam-i Serencam (Dovrey-i Berzenc): 205.

ve remzler bu özet çalışmaya sığmayacak kadar geniş ve derin konulardır. Kısa bir şekilde Serencam Kelamı'nda Medine coğrafyasına bakalım.²¹²

“Pir Heyyaz Mağribi beyan ve aşikâr eder: Benim Şabım'ın batını dergâhı Medine'ye gitti, orada yer buldu. Orada bulunan her ülke ıker ve kabileden olanlar gelerek sığabildikleri kadar huzurda toplandı. Onun köleleri, kuralları, takipçileri işte burdadır. Bünyamin padişah zubur için seçilmiştir. Hüdanın (Benim Şabımın) donu görülebilir değildir. Sadece gayb yanında olan ve gaybi gözlere sahib olan Bünyamin başkadır. Kırklar onların yanında yaratılışın başlangıcına müdabele hakkına sahiptirler, Heftevan onların nurlarının sırrından renk alır, etkilenir, cismi âleme ayak basar ve kalan bütün mukaddes takipçiler onların huzuruna giderler²¹³”.

Görüldüğü gibi Hacı Bektaş Veli'nin Medine'deyken manen beslenmesinde olduğu gibi Yarsan Alevileri de Serencam'da açıkça görüldüğü üzere İslami dönem inançlarına Medine'de başlangıç yaparlar. Fakat Velayetnâme ve Serencam, Freng yani Garp coğrafyasına yabancıdır. Bu konu Vileyetnâmede açıkça görülür. Bu yabancılığın kökeni Serencam Kelamı'nda aranabilir. Bu eserde Pir Gayb Havari' şöyle söyler;

“Pir Baba Gayb Havari beyan ve aşikâr eder: Benim Şabımın batını dergâh katı, freng şehrinde yer aldı. Deriden keman ve ok kabını mahiran çabucak giydi. Bu elbiseyi Yetmiş İki'lerin, Abilerin ve yığitlerin donuna çevirdi. Bunlar her nereye gitse farklı bir renge bürünüyorlardı. Neşvü nema ederek varlıklarını gösteriyorlardı. Ama Alevi yâri dinini aşikâr etmiyorlardı. Hiç bir donda şartı çönmüyorlardı. Yetmiş İki'ler onu denediler. Ama insanın yaratılışındaki ilk merasimlerden biri olan sac narı şartını yerine getiremedi. Sonunda Perdiver de yarlık ayini tekrar konuldu. Âlem (Durr) şartını tesis etti ve aşikâr kaldı²¹⁴”.

Şahnâme-i Hakikat adlı eser bahsedilen görüşü doğrular ve şöyle açıklar:

“Simdi o fani insanlar dünyada farklı donlarda Tanrı'nın kullarıdır. Bu dünya bir gün sonu gelecek olan fani dünyadır. Yalan yere, aldatmak maksadıyla, zahid kulları ahlaki değerlerden saptırmak için tövbe ederler. Konuşmaktan başka da yaptıkları bir şey yoktur. Zabirleri selamet batınları ise tebah/kıskanmadır. Manasız renksiz ve kokusuzdurlar, ne dünyaları ne de akibetleri vardır. Bütün mezhep ve dinlerden çıkmışlardır. Zira onlar fani olanı talep etmiş, böylece Tanrı'nın gazabına uğramışlardır. Dünyada esaret, dilde düşkünlük başlarına gelmiştir. Cehennemde, Sakkar'da en arka yerde olacaklardır. Zira yaratılış gününde ten ve rubların arasına madde karışmıştır ve sonsuza kadar da böyle toprağa bağlı maddeye düşkün olarak kalacaklardır.

212 Kelam-i Serencam: Barge Barge: 378.

213 Vata: 34; Kelam-i Serencam: Barge Barge: 110; Derunmayehay-i Müşterek: 109

214 Vata: 68; Kelam-i Sernacam; Barge Barge: 396; Derunmayehay-i Müşterek: 110.

Bunlar Hak'ın zat-ı pakını istemezler. Bunların sıfatları şöyledir. Saçları sarı ve gözleri mor/karadır. Bu işaretler üzere yartulmuşlardır. Hoş sohbet görünürler, sözleri zekânın ürünüdür, güler yüzlü gözükürler ama içleri baram işlemekten kararmıştır. Aldaturlar, sabtekârlük üzeredirler. Kim ahlakını korumak ve iyi bir adla anılmak isterse kendi zamanında bu adamlardan uzak durmalıdır. Zira bu insanlar her dönemde halkın gözünden uzak Hak'ın hakikatini inkâr içindedirler. Tanrıyı sevmeyizler, kısa bir süre bu sonsuz yola müdahale edebilirler. Bunların yolu süslü püslü gözükür, servet içindedirler, inek eşek yer ve yatarlar. Gösteriş için kulluk ederler, hayatta olmaya nefes almaya imandan başka bir imanları da yoktur²¹⁵”.

5- Alevilerin Ortak Adab ve Erkânı

Aleviler gelenek erkân ve ahlakta ortak kabullere sahiplerdir. Birbirine bağlılardır. İtikatları birbiri ile tamamen örtüşür. Bu ekoller arasında tevhid, nübüvvet ve yeniden dirilişte tam bir iman bütünlüğü ve aynilik söz konusudur. Velâyetnâme’de Hacı Bektaşî Velî’nin Ali’den tecellisi ve onun da subhan olan Tanrı’dan tecellisi teşbihen ve batinen gelir. Ama Hazreti Ali’nin Hacı Bektaşî Velî’nin donunda geldiği sarıh olarak zikredilir. Bu eserde anlatılan birçok keramet ve mucizelerle bu nokta vurgulanır. Bunlardan biri güneşin hapsi mucizesidir. Bu mucize Hazreti Ali ile ilgili anlatılan maruf mucizelerden biri sayılırken Velâyetnâme’de bu olay Hacı Bektaş Velî’ye nisbet edilir²¹⁶. Ayrıca bu eserde Hacı Bektaş Velî’nin Kâbe’de namaz kıldığı, tayy-i mekân la Mekke’ye gittiği, zatının orada tecelli ettiği kesin olarak gelir.²¹⁷ Burada kırmızı sarık Hacı Bektaş Velî’ye mahsustur²¹⁸. Buyruk’ta kırmızı sarık Hazreti Ali’ye aittir. Hacı Bektaş Velî’nin asıl adı Seyyit Muhammet Rezevi Horasanî’dir ve onun lakabı Bektaş’tır. Beg asıl telifu ile bog, yani İslam öncesi İran coğrafyasında Hüdâ/Allah’a verilen addır. Daş’ eki de yapan eden iştaşlık anlamındadır. Yarsan lehçesinde bu ek aynı terazinin iki kefi manasına gelir. Burdaki terazinin kefi Seyyit Muhammet Rezevi ve Sultan Sahhak’tır. Bu manada bütün Aleviler Ali’den sonra Allah’ın tecellisini Hacı Bektaş donunda görürler. Onun ardından bu don Sultan Sahhak’a ondan da Şah İsmail’e ve diğerlerine geçmiştir.

215 Şahnâme-i Hakikat: 467, 9082. beyitten 9093. beyte kadar. Yukarıda bahsedilen bu nefret belki de Baba İlyas ve Baba İshak’ın Anadolu’daki bastırılış sırasındaki olaya Frenglerin karışmasından ileri gelmektedir. İkisi de II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in yardımına koşmuş, düşmana karşı duvar olmuşlardı. Fakat müslüman ahali ve ordu aslında Baba İlyas’ın kıyamında onların karşısında yer almış Frengler Gıyaseddin’in yanında yer almışlardı. Derunmayehay-i Müşterek: 111.

216 Velâyetnâme: 29b.

217 Velâyetnâme: 105a-b.

218 Velâyetnâme: 117a.

Bu bölümde Alevi-Yarsan ehlinin görüşleri Serencam Kelamları esas alınarak anlatılacak, tevhid nübüvvet ve yeniden dirilişle ilgili görüşler Velayetnâme ve Buyruk'un şahitliğine başvurularak açıklanmaya çalışılacaktır.

5.a. Yarsan İncasında Tevhid, Nübüvvet, Mead

İran Alevilerinin inancında Hazreti Ali, Allah'ın mucizesinin bir sembolüdür. Yani eğer insan cisim âleminde Allah'ın görüntüsüne bürünecek olsa bu şüphesiz Ali olacaktır, Ali Allah'ın bir sureti olacaktır. Buna karşın Hazreti Ali'yi ve Sultan Sahhak'ı Allah bilmek, Ehl-i Hak ve Yarsan Alevileri arasında hiç bir zaman yüce olan Allah'ın zatına ve onun şahsına yönelik fiziksel bir tecavüz ve aşırılık olarak görülmemiştir. Bu görüş hiç bir zaman Allah'ı inkâr etmek fikri ile birlikte anılamaz. Bu inanç ona ortak koşmak anlamına gelmez. Ali'nin ulûhiyyeti, onun zatını Hak ile birlikte bilme ve tanıma gibi bir durum asla söz konusu değildir. Ehl-i Hak bağluları başlangıçtan günümüze bu inancın ardındalardır. Avam Allah anlayışında Ehl-i Hak Yarsanlarının kelim ve defterlerindeki ibareleri kendilerince yorumlamış, onların inancını reddetmişlerdir. Bu cümleden Sultan Seyyit Sahhak Berzenci abidlere şöyle buyurmaktadır. *“Ey kullar, hepimiz bir anne ve babadansınız! Hepimiz için ninniler söylendi, hepimiz beşikte sallandı ve büyüüldünüz. O da bir insan, nasıl Allah olabilir ki?”*²¹⁹”.

Ehl-i Hak Yarsanlarında Allah düşüncesiyle ilgili olarak her iki zatta aynı anda tanrılık olma düşüncesi, teslis yoktur. Ehl-i Hak Yarsan düşüncesiyle aşına olanlar onların Allah tasavvurunda bidat merhalesine bile yaklaşmadıkları görülür. Allah, Ehl-i Hak Yarsan düşüncesinde Vacib'ul Vücut ve sonsuzdur. Cilve-i zat sahibidir. Ayıplardan ve eksiklerden arı, iki cihanın padişahı, cisimde Aziz'ul Vücut, Hazreti Ali'de cilveger olmuş, belirmiştir. Azamet, kudret, ismet ve Velayet sahibidir. Ehl-i Hak Yarsan akidesi Ali'nin Allah'la bağı hakkında şu görüşü zikredilir²²⁰: *“Güneş aynada yansıdığı tecelli ettiği zaman, Ayna ben güneşim demez de ne der ki?”*.

Alevi şair Umman Samani bir şiirinde şöyle söyler²²¹:

“Aziz ve celil olan yüce Allah'ın siması, perde arkasında gizli idi. Sabahın erken saatinde güzel bir sima ile cilve etmek istedi. Bu güzel yüzü göstermek istediği sırada Ali bu güzel simanın aynadaki yansıması oldu. Sözün özü budur, bu konuda anlatılacak birçok şeyi bu benzetme özetler”.

219 Kelam-i Serencam Derter Abidin: 620; Derunmayehay-i Müsterek: 115.

220 Umman Semani Divanı, Genciney-i Esrar: 66; Derunmayehay-i Müsterek: 115.

221 Divan-i Umman Tevâhşi Semani, Genciney-i Esrar; Derunmayehay-i Müsterek: 116.

Timur der ki “Benzeri olmayan Allah birdir, ne doğmuştur ve ne ölümlüdür, kâinatı o yaratmış, bezemiştir²²²”.

Şair Nevruz Sorani der ki “Ey Allah, sen her şeyden haberdarsın, haberin var bizden, sen ortaksız emir veren kural koyansın, sen birsin, eşin benzerin yok ve kıyamet gününün sahibisin, adil-i ezel, yüceler yücesi, mahlûkların yaratıcısısın. Bütün güçler senin elinde ve sen her şeye kadirsin²²³”.

Ehl-i Hakk'ın, yaratıcının mutlak sıfatlarını beyan eden inancı Kuşçuoğlu'nun Türkçe olarak yazdığı şu mısralarda da dile getirilir.

“Perestışettiğim/ taptığım zat-ı Muazzam

Ne doğar ne ölüdür devran-i evleviyedir²²⁴”.

Bu konuda Kul Velî Türkçe şiirinde şöyle buyurur:

“Gulbu vallahu ehaddir, tanırım onu, birdir iki değil, Âlem-i Subhani,

Allahussameddir eyler divanı, bu gün inkâr olan danla şermsar²²⁵”.

Hacı Nimetullah Ceyhunabadi şöyle buyurur: “Sonsuz sınırsız olan, kullarının imdadına yetişen cihan padişahıdır o.Yaratan rızık veren kerim olan Rab'dir, rabimdir. Hiç bir şeye ihtiyacı yoktur, kadirdir, birdir, benzersizdir, her şeyi yapan her şeyi örten Zülcelal'dir, her haliükarda arif, âlim ve her yerde hazır ve nazırdır. Bağışlayan affeden, hataları görmezden gelen, kıyamet gününde bütün mevcudatın sahibi ve onları adaletle yargulayacak olandır. Yerde ve gökte cinlere ve insanlara herkese ve herşeye karşı bağışlayıcıdır. Ayn güneşin yıldızların burçların feleklerin cennet ve cebennemin sahibi odur. Her yerde ve zamanda o vardır. Her iki cihanın da ilahıdır. Hayy vedud gayyum kuddustür. Her türlü şükre ve hamd, sena ona mahsustur²²⁶”.

222 Defter-i Kelam Timur, El yazması: 70; Derunmayehay-i Müşterek: 116.

223 Derunmayehay-i Müşterek: 116.

224 پرستش ایتمدیگیم ذات معظم نه دوغار نه اولور دوران اولویدور
Şiirin sonunda Allah'ın devran-i evleviyye olarak görülmesi, onun her zaman var olduğu ve var olacağı anlamına gelir.

225 بیردور ایکی دیور عالم سبحانی قل هو الله احد دور، تا نورام اونی
بوگون انکار اولان دانلا شرمسا الله الصمد دور ایلر دیوانی
Her kim bir olduğuna dair azamet ve ehadiyyetini inkâr etse, yarın hesap gününde şermsar, utanç sahibi olacaktır. Burhan'ul Hak: 37

226 Şahnâme-i Hakikat: 4; Derunmayehay-i Müşterek: 117.

Han Elmas buyurdu ki: “İlkin senin birliğine Ey Allah’ım yemin ederim! İkincisi beni bağışla, ben senin yolunda baş koymuş biriyim, her daim seni anar, bağışlanma diler, merhametini isterim. Şeytanın tulsımından ve onun bağlarından uzağım²²⁷”.

5.b. Nübüvvet

Bilgisiz çoğunluğun zihninde, Alevi Yarsanların Hz. Muhammed’in peygamberliğinin, görmezden gelme buna karşın Ali’nin uluhiyyetini kabul ve yüceltme gibi yanlış bir inanış vardır. Bu inanışın bağluları nübüvveti kabul etmemekle itham edilir. Bu gerçeğe isnad bu insanlara reva görülür. Seviyesiz ve bilgisizce verilen bu kararın aksine Ehl-i Hak Yarsan Alevileri bu yolun öğretilerini ihtiva eden yazılı kaynaklarında açıkça görüleceği üzere Hazreti Resul-i Ekrem’in son Peygamber olduğu ve onun bütün peygamberlere üstün olduğunu kabul ederler. Bunun dışında Hazreti Muhammed’in nebilik devresi Ehl-i Hak Yarsan bağlarının mukaddes defterleri ve Kelamları’nda en gerçek ve en temel devrelerden biri olarak karşımıza çıkar.

“Hz. Şah Hoşin’in buyurduğu gibi Muhammet, Allah’ın lütfu ile ruhani ve batni yolda yürümüş, sabahdan aksama hakkın buyruğunu tasdik etmiştir. Şeriat dinin yaymıştır. Bilinsin ki bu ezeli ve ebedi ikrar ve şartı gibidir. Önceden belirlenmiş vadedilmiş bir günde Muhammet miraçta batni yolunu yürürken güneş daba doğmadan yeşil kumbetten hareket etmiştir. (Burada yaratılıştan önce nurlar âleminde cismin varlığı ile ilgili Kırkların rivayetine de işaret edildiği görülmür) Daba sonra cismi âleme inmiştir. Bu seyri süllük yüce Allah tarafından kabul edildiği için o gün Allah’ın mukaddes yaranlarının donuna girmiş, şeriat yolunda mucizesi Kur’an’ı insanlara bırakmıştır. İkrar sözüne biat etmiş, baktığı her yerde hakeki görür olmuştur. Ezeli mekânın mukaddes eşliğine baş koymuştur²²⁸”.

Hazane Kelamı’nda şöyle geçer: Medine mağarasına, Şabımın dergah makamını Medine mağarasına attım, Öriumcek kapısına ağını örmüş, bin kâşi, binlerce kâşi iman etmek için onun huzuruna gelmiştir²²⁹”.

Kuşçuoğlu şöyle buyurur:

Kur’an yalan değil billâh, bi hakeki evvel Kelamullah

227 Kelam-i Elmas, Elyazması: 1; Derunmayehay-i Müşterek: 117-118.

228 Rumuz-i Yarsan Defteri, Şah Hoşin, Ağa Seyyit Kasım Efsali: 19-20; Derunmayehay-i Müşterek: 119.

229 Şahnâme-yi Hakikat: 102; Derunmayehay-i Müşterek: 119.

*Muhammettir Resulullah, Âlemde mucizât eyler*²³⁰

Şahnâme-i Hakikat'ın birinci cildinin ikinci bölümü Rıdvan olarak adlandırılır. Bu bölüm ahir zaman peygamberi hakkındadır²³¹. Burada Hazreti Hatem'ül Enbiya'nın nübüvveti ile ilgili şöyle buyrulur:

“Doğduğunda annesi babası vefat etmişti, annesinden süt ememedi, babasının elinden ekmeğe su yiyemedi, o muhterem büyük babasının yanında büyüdü, Amcası Ebu Talib onu cantıyla başıyla korumuş kollamıştı. Zamanın şebriyarı olan bu kutlu Muhammet kabilenin içinde bayatını sürdürdü. Büyüdü, serpildi, rüşde erişti, ay gibi parlayan pırl pırl bir genç oldu çıktı. Güzel ahlaklı ve saygılı idi. Saçları simsiyahı. Bir süre sonra bu yüce insan Yâr'in emri ile dünya uykusundan uyanarak, Allah'ın izni ile seçildi ve Allah'ın talibi oldu. Allah Teala'da onu Hatem'ül Enbiya olarak seçti”²³².

Ehl-i Hak Alevi Yarsan ekolü ilk insandan günümüze süre gelen bir inanış olduğu için, sadece İslam dinini ve Hazreti Muhammed'i değil, Kuran'da yer alan önceki tüm yaratılan ümmet ve peygamberleri de kabul eder. Kur'an'da sayılan ve sayılmayan ismi zikredilen ve edilmeyen bütün peygamberleri kalben tasdik eder. Zira Kur'an'da Ali İmran suresi 84. ayette buyrulur ki: *“Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İshak'a, Yakub'a indirilene iman ettik. Onlardan hiç biri arasında ayırım yapmayız ve biz müslümanlarız”*.

5.c. Yeniden Diriliş(Mead)

Alevi Yarsan Ehl-i Hakk'ın ileri gelenleri, ulemaları ve zatların tamamı, bu inanışta yer alan dondan dona geçişin tenasuh inancı ile farklı olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Dondan dona geçiş ile tenasühün bir olduğuna inananlar bu iki görüşü anlamayan insanlardır. Konuya uzak olan bu kişiler, karşı tarafın nazariyesini reddetmek için dikkatsiz ve inayetsizce davranarak tabi oldukları görüşlerin sahte sözlerine kurban olmuş, kandırılmış, bilgisizce dondan donalığın tenasüh olduğunu iddia etmişlerdir.

Ehl-i Hak Yarsan bağları bedenden bedene olan ve defalarca seyr ve sulük eden ve suud (yücelme) eden ruhların bu hareketini, sübhan olan Allah'ın isimleri

230 قرآن يالان ديوار بالله بحق أن كلام الله
محمد دور رسول الله عالمده معجزات ايلر
Kelam-i Kuşçuoğlu, el yazması: 30.

231 Şahnâme-i Hakikat: 102-177.

232 Şahnâme-i Hakikat: 108; Derunmaychay-i Müşterek: 120.

kadar binbir kere tekrar edeceğine inanırlar. İnsanlık Allah'ın bütün bu isimlerini derk edecektir. Bu isimlerin her biri için dondan donalık gerçekleşmeye kadar Allah'a kavuşma olmayacaktır. Bu geçişler insanlığın ikmali için yeterli bir fırsat ve insanlığın vicdan rafinesi olacaktır. Yaradılmışlar kendi asıllarına dönecek, Hak'tan yine Hakk'a yapılan bu yolculuk durmadan devam edecek, İna lillahi ve inna ileyhi raciun (Allah'tan geldik ve yine ona döneceğiz) ayetinde olduğu gibi bu geçiş gerçekleşecektir. Subhan'ın sıfatları böylece tamamlanacak, ayrılıktan, başıboşluktan ve hicran acısından insanlık kurtulacaktır.

Bu ekoller arasında ruhun seyr ve sulükünü mukaddes Kelamlar'daki rivayetleri delil göstererek kabul edenler çoğunluktadır. Buna bağlı olarak gelecek bölümlerde ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere, Yarsan Ehl-i Hak Alevi takipçileri, kıyamet gününe, haşra ve neşre tam ve dosdoğru bir şekilde iman ederler.

Şeyh Emir şöyle buyurur: “*O gün yani mahşer günü iyi ve kötü ortaya çıkacak, hayır ve şer bilinecek, kimsese zerre miktarı haksızlık olmayacak, adalet terazisinin kefesi tam olarak sağa sola eğilecek ve insanlığa adaleti sunacaktır*²³³”. Bir başka yerde ise şöyle buyurur: “*Bu dünyada iyi ve kötü amellerde bulunanların tamamı aynı yolun yolcularıdır, İlahi adaletin terazisi mahşer günü kuruluncaya kadar bu insanların iyilikleri ve kötülükleri ortaya çıkmayacaktır*²³⁴”. Bu zat sözlerine şöyle devam eder: “*Tecrübe ve görüş sabibi olanlardan başkası bunu bilemez, dünya çocukların oynadığı bir oyun gibidir. Çocuklar toprak ve taştan ev yapar, bunlarla oynar bir kaç dakika sonra da beğenmeyip oracıkta bırakarak kendi evlerine dönerler. Bunu gördüğünde altınlar, mücevherler, pahalı taşların sabibi insanın da bir gün bu hazineleri bırakıp gideceğini bilmelisin. Bu yüzden yaşamın kendisi maddi hazırlardan daha yüce bir şeydir. Yalan dünyaya gözlerini kapat, kıyamet için bir tohum ek*²³⁵”. Şeyh Emir: “*Erenler, ölümün kendilerini almasından korkmasınlar, zira canı teslim ederek bedeni arkada bırakmak ördeğin suya dalmasına benzer, bir yerden dalar ve diğer yerde dışarı çıkar da yoluna devam eder. Eğer insanlar bir sonra var olacağı donu tanısaydı ölümden korkmazdı, bu ardisıra yolculuklardan hiçbir korku ve endişesi kalmazdı*²³⁶”.

233 Derunmayehay-i Müsterek: 122.

234 Derunmayehay-i Müsterek: 122.

235 Derunmayehay-i Müsterek: 122.

236 Derunmayehay-i Müsterek: 123.

Şah Timur buyurur ki: “İnsanların tüm işleri, amelleri, endişeleri, başkalarının uyarı ve sözleri bir yerde kaydedilir. Kıyamet gününün hâkimi bu yaptıklarını kendilerine soracak, kadın erkek ayırdetmeden herkes sıraya geçecek, amel defterleri ellerine verilecektir²³⁷”.

“Ne yapmışsak, ne düşünmüşsek, ne demişsek defterimizde yazılmıştır, adalet divanının kurulacağı yer denizlerden çöllere kadar uzanacaktır.”

Han Elmas şöyle buyurur: “Ey Ehl-i Yarsan, sizin yaptığımız ameller kıyamet gününde size müşkil olacaktır, sizden her birinizin karşısına baktı ve alın yazısını taşıyan defterler getirilecek, kıyamet gününde herkes kendi defterini eline alacak, iyilik defteri iyilere, kötülük defterleri de kötülük işleyenlere verilecektir²³⁸”.

Alevilerin inancında yer alan ruhi tesaud/yücelişle ruhi tenasüh/iniş arasında oldukça önemli farklar gözükür. Bazıları eserlerinde bu noktayı anlamamış ve yanlış bilgiler vermektedir. Bu büyük farkı derk edebilmemiz için aşağıdaki noktaları çok iyi anlamamız gerekmektedir.

Alevi Ehl-i Hak yolu Sultan Sahhak'ın öğretileriyle aşk, irfan, velayet yani Allah'ın yeryüzündeki halifeligi ve Alevilik esasına göre tesis edilmiştir. Asıldır. Bu yolda doğumdan ölüme kadar yani cismen doğana kadar ruh gerçek seyr-i sulûkle içiçe olacaktır.

Alevi ve Ehl-i Hak yolu Sultan Sahhak'ın yoluna tevhit nübüvvet ve meadın kabulü ile girilmiş olunur. Bu İslami düşüncenin de esasıdır. Sadece İslam değil bütün İlahi dinlerde tarihin tüm dönemlerinde bu usul ve kaide varlığını sürdürmüştür. Ehl-i Hak gökten indirilmiş olan Kuran'ı kabul eder. Bu kitap ayetlerde de zikredildiği gibi sağlam ve doğru bir şekilde tedvin edilmiş ve bir daha asla ortadan kaldırılamayacak bir özelliktedir.

Bu temel üzerine şunu söyleyebiliriz; tenasühe inanan diğer tüm ekollere karşın Alevi Ehl-i Hak ekolü, bu seyrinde saf bedende ruhun yükseliş ve mertebe geçişlerinde bir başlangıca kesin olarak inanır. Bu içsel geçişlerde bir sonrakine ulaşmanın tek yolu ruhun başka başka bedenlerde ve yerlerde dolaşmasıdır. Ariflerin çoğu bunu kabul eder. Onlara göre bu inanç dosdoğru bir inançtır. Bu noktaya farklı sebeplerle eserlerinde zikr ederler.

237 Derunmaychay-i Müşterek: 123.

238 Derunmaychay-i Müşterek: 123-124.

Bazılarınca göç/göç etme gibi görülen dondan donalık, kelimenin kökeninde var olan ve zaman içinde dolaşmak ve devirler arasında gezmek anlamıyla yüzeysel bir biçimde tekrar eden hareketler değildir. Bu göç yüceliğe şamil olmayan, sathi, yüceliğin içinde yer almayan bir hareket anlamına gelmez. Aksine bu geçiş dolanış min dar ıla dar yani bir evden öbür eve şeklinde düşünülmesi gereken bir kabul olup başlangıç noktasına hep bir atf söz konusudur. Bu geçiş feyz içinde, başlangıca yani ezele doğru bir ulaşma çabasıdır.

Bu geçişler Sultan Sahhak'ın ruhu tabir ederken söylediği “*suru neviyye*” yani manevi meretebelerde kabil/güçlü olma ve fail/yapabilme yetisine sahip olması ile alakalıdır. Bu geçişler Kur'an'da Meariç suresi 70. ayette geçen ve “Melekler ve Rûh, kendilerine emredilen yere çıkarlar, bir gündeki miktarı elli bin yıldır²³⁹” şeklinde ifade edilen anlayışla aynıdır.

Sultan'ın da buyurduğu gibi, mücerretliğin/teklığın olduğu yerde hareketlilik yoktur. Dolayısı ile zatın başlangıcında gerçekleşen bir ayrılış/inişle dolanıp duran ruh, esmaül hüsnâ'daki bin bir sıfat gerçekleştirme, asıl olanı yani zatı çekme gücüne sahib olur. Ruh bu halde zat ile her daim bir ilişki içindedir. Artık bu ruh zamanda ve mekânda hiç bir mahdudiyeti olmayan meleklerle adım atar. Kur'an'da ifade edildiği gibi “*bir gündeki miktarı elli bin yıldır*” tabiatüstü âlemden bir gün gibi bir zamandan geçerek, kendi aslına döner. *İnna lillahi ve inna ileyhi raciun* ayeti de bu dâiresel hareket ve dondan donalıkla aynıdır.

Bunun yanında bu inanış “*evvel ve ahir yar*” *zikir* ve duası ile birlikte anlam bulur. Dikkat edilecek olursa evvel ve ahir yar diyerek edilen bu dua, Alevi Ehl-i Haklar'da tenasühün var olduğunu iddia edenlere bir cevaptır. Birazdan açıklanacağı üzere bütün bu iddalarla tanımlarla ters düşer. Bu duanın okunuşu Ehl-i Hak'ların tenasüh inancından tamamen uzaklaştıran, bu inancı tüm boyutları ile inkâr eden bir eylemdir. Tenasüh inancıyla dondandonalığın farkının açıklanmasından sonra görüleceği üzere tenasüh Sultan Sahhak'ın asıl muradı ile ters düşmekte, hiç bir şekilde onun inancını yansıtmamaktadır.

5.d. Dondan Donalık ve Tenasüh Arasındaki Farklılık ve Zıtlıklar

Tenasüh deviri yani dâiresel bir dönüşü gerektirir. Devir inancı ise batıldır. Aksine dondan donalık kendine has bazı sebeplerle hiç bir zaman devir inancını kabul etmez.

239 تُعْرَجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ.

Tenasüh inancında dondan donalığın aksine seyr işlemi durmaksızın, satıhta gerçekleşen bir eylemdir. Yücelik yüksek ruhi aşkınlık yoktur. Böyle olunca da seyr yani hareket batıl olmuş olur.

Tenasüh inancında cereyani bir dehrilik söz konusudur. Başlangıç ve bitiş yoktur. Eğer Ehl-i Hak inanışında böyle bir kabul yer alıyorsa bu en baştan hâsâ Sultan Sahhak'ın bu inanış içindeki yerine büyük bir ihanet olmuş olurdu. Zira Ehl-i Hak inancı baştan sona insana olan aşk ve ırfanla dolu bir inançtır. İnsanın evveline ve ahirine yemin ederek başlar. Yarsanlar bu öğreti ile dopdolu yaşarlar.

Tenasüh olması imkânsız bir iştir, yokluktur, filin kuvveye bilfiil tebdilidir. Mümteni/olmayacak bir iştir. Yokluk esas olduğu için yeniden diriliş ve hesap gününe inanılmaz. Bunun tam aksine Ehl-i Hak Kelamları'nın açıkça görüleceği üzere burada ruhun yükselişi, mutlak bir yüceliş seyri, yeniden dirilme ve hesap gününe kesin bir inanç söz konusudur. Bu inancın bağlılarına insanlık risaletini tamamlama görevi verilmiştir. Ruhun cevherinden kaynaklanan ilahi emanetin tahakkuku için, bu yüce eyleme katkıda bulunması için bu inancın bağlılarına izin verilmiştir.

Tenasühte başlangıç ve varılacak maksat bulunmadığı için bu düşünce bir kalıp ve bir bedenden yoksundur. Beden ve kalıba değer vermez. İnsanın risaletinin mahiyeti meçhuldür. İnsan bu yolda kaybolmuş gibidir. Evvel yar ve ahir yolda açıklanan emanetin zerrisi tenasüh inancında yoktur. Zira bu inançta söz verilen bir vaad yoktur. Dolayısı ile meçhulden meçhule, olmayan bir söz/vaadın taşınması da abestir. Ruhun risaleti ve emaneti, ezeli şart ve ikrar, Ehl-i Hak Alevileri'nin inanışında yükseliştir. Bu yükseliş Allah'ın zatının başlangıcından nihai maksada doğru olan bir yükseliştir. Maksat dediğimiz'la v şeyse Allah'ın zati'dir. Allah'tan Allah'a, Allah e Allah içindir.

Tenasüh inancında yüzeysel bir inanış, başlangıç ve bitiş olmayan bir seyir söz konusu olduğu için zaman meselesi, mekân ın niceliği ve geçişlerin sayıları bu inançta belirli ve muteber değildir. Aksine dondan donalıkta başlangıç, bitiş, zaman ve geçişlerin sayısı (elli bin yıl), ruhun yüceliş sayısı (1001 defa olarak Allah'ın isimleri ile mutabık bir şekilde) tamamı belli ve muteberdir. Esas itibarıyla bu inanç usuli olarak, niceliği, yapısı, bakış açısıyla tenasühle ters düşer. Alevi Ehl-i Hak uluları dondan donalık erkânını bu yolun bağlılarına anlatırken öncelikle şu kaideyi zikrederler: Bir tek insanın taşıyacağı risaleti olgunlaştırmaya, cismani risaletini tamamlamaya ve ruhun yüceltmeye yeterince zamanı olmaz. Bu sebeple risaletin bir bedenden diğerine aktarılması, böylece başka donlarda risaletin devam ederek kâmilleşmesi

böylece ruhun yücelmesi şarttır. Bu sebeple dondan donalıkta zaman kavramı, tenasühte görülmeyen bir öneme sahiptir. Bundan öte zaman kavramı Alevi Ehl-i Hak erkânının temelidir.

Ehl-i Haklar'ın tenasüh inancına sahip olduğuna dair yanlış anlaşılma olmuş, bundan dolayı da yanlış bir neticeye ulaşılmıştır. Ehl-i Hak Yarsan araştırmalarında yapılan dikkatsiz ve yarım yamalak okumalar ve dondan donalığın kökenlerini bilmemek bu inancı tenasühle bir saymaya yol açmıştır. Ehl-i Hak tenasüh ile itham edilmiştir. Çoğunluğun görüşünde ve bütün kelam ve defterlerde görüldüğü üzere yüceliş seyri haktır. Bu konuda çığ ve sığ olarak yapılan olgunlaşmamış tahliller, doğru bir usule riayet edimeksizin delilsiz yapılan tefsirler yanlış ve aldatıcıdır. Bu inançla ilgili önemsiz ve kasıtsız küçük noktalar büyütülerek açıklanmaya çalışılmış, meselenin özünden uzak yorumlar yapılagelmiştir. Bu konuda yazılan çoğu makale ve kitap yanlışlıklarla dolu ve Ehl-i Haklar'a ithamlarla doludur.

Tenasüh inancında zirve Buda'dır. Bu öğretide yaşam esas değildir. İkinci ve sonrası doğuşlarla kendilerini dünyadan tamamen uzaklaştırarak nirvana merhalesine ulaşma, bu merhaleye kadar bir süreklilik sözkonusudur. Ancak böyle olduğunda beşeri iradenin tekâmülü sözkonusudur. Ruh nirvana merhalesine ulaşıncaya kadar dünya hayatına bir meyil taşımaz, artık cismanilik yoktur. Tam tersine ruh özgürdür. Burada akla gelen soru Nirvana'dan sonra ruha ne olacağıdır. Bu konuda suskunluk hâkimdir ve bir cevap bulunamaz. Bu da dünyada yüce bir güce, daha yüce bir ruha inanmaz. O cesedin aslı oluşuna inanır. Bu aslilik de brahmanlar arasındadır. Cihani bir ruha inancı yoktur. Bu yüzden Budizm'deki tenasühle çatışır ve eleştiri oklarına tutulur. Oysa Sultan Sahhak'ın düşüncesinde bakî olan hakikattir. Tabiatse Yarsan Alevilerinde fani olarak bilinir.

Serencem'a yaptığımız bu tahlil ve açıklamalar, Velayetnâme'nin sır ve menkıbelerle dolu olan metninde de yer bulur. Velayetnâme'de ölüm ve vadedilen günle ilgili şunlar söylenir: *“Evlîyalar ölmez, sadece çehre değiştirir, Evlîyaların bedenlerini ölü saymayın, insanın ruhu ölmümsüzdür. Nasıl ölebilir ki? Nübüvvet vadisi Şab-ı Merdan'ın arazisidir, asla ölmez. Dünyadan giden sadece fani cismi terk eder. Dört unsurun terkibi (cisim)dir. Hak kendisinin verdiği şeyi yani ruhu yeniden alacaktır. Kalıcı vatan diyarı ne de güzeldir. Ten kafesindedir. Ruh bu kafesi kırar kırmaz kafesten uçacaktır. İsmail! Zannetme ki biz öldük, sadece çehremiz değişir. Anadolu'nun binbir köşesinde çerağ yandırırılar, uzaklardan yakından geldiler²⁴⁰⁾”*.

240 Velâyetnâme: 143b.

Velayetnâme ve Serencam Kelamı'nda Sultan Sahakk ve Hüdâvendigar yani Hacı Bektaş Velî'nin tecellisi ispatında yer alan iki rivayet birbiri ile aynıdır. Velayetnâme'deki bu rivayetin kaynağı Serencam Kelamı'dır.

Velayetnâme'de şöyle gelir: “*Hünkâr ululuğu: “Said'im, ileri geçip imamlık yapmak istiyorsun. Yapabilirsen. Biz de sana uyalım. dedi. Sünnet kalandı. Kamet okundu. Molla ileri yürüdü. İmamlığa niyet edip tekbir getirdi. Allahu ekber der demez mollanın gözündeki perde kalktı. Hazreti Hünkâr'ın Kâbe'ye kadar karşısında durduğunu gördü. Sağ tarafına baktı. Batıya kadar gözünden perde kalktı. Karşısında Hünkâr'ın durduğunu gördü. Sol tarafına baktı. Doğuya kadar karşısında Hazreti Hünkâr'ın durduğunu gördü. Sonra yukarı baktı arşa kadar karşısında hazreti Hünkâr'ın durduğunu gördü. Aşağı baktı yerin altına kadar Hz. Hünkâr'ın karşısında durduğunu gördü. Hâsılı nereye baktıysa her tarafa Hünkâr'ı gördü. Bunun üzerine Molla Sadeddin'e bir hal oldu. Bir tarikatta yedi gün kıyamda durdu. Hünkâr Ululuğu : “Sadi'm yedi gündür niye kıyamdasın? Ne oldu! Rükû et” dedi. O anda Molla Sadeddin yüzü üzere secdeye kapandı. Akl başından gitti. Kırk gün secdede kaldı²⁴¹”.*

Bu rivayet Serencam Kelamı'nda Berzenci devrinsinde anlatılan olayla aynıdır²⁴². Hacı Nimetullah Ceyhunabadi de konu ile ilgili şunları zikreder: “*Şeyh İsa oğlu Sultan Sahhak ve Heften'in makamının kabulü için onlarla beraber Ka'be'ye gider. Sultan Sahhak bu yolculuğun dönüşünde yolda vefat eder... Sultan'ın yanında bulunan malın tümünü alır, yalnızca yolda ona eşlik eden üç vasle yani Sofa, keлим ve su çeşmesi²⁴³ vardır. Şendervi'ye gelince orada uyuya kahr. Burada Sultan'ın nazargabında istirahat ederler²⁴⁴”.*

Hacı Bektaş kendi zatının tecellisinin ispatı için şöyle buyurur: “*Yedimde ve kırkımda belva pişir. Erin harcı eksilmez, sakın korkma. Ne kadar muhip ve mürit varsa yanıma çağır. Onlara haber et üzülmeyinler, lâyemutum (ölümsüz) sakın üzülmeyinler²⁴⁵”.*

Burada görüldüğü gibi Kelam-i Serencam ve Velayetnâme'de Sultan Sahhak ve Hacı Bektaş'ın makam ve mertebesinin cüziyatının anlaşılmasında, bu iki zatın beşeri donda zuhur ettikten sonra ölerken yine bir başka donunda zuhurları ile ilgili apaçık deliller vardır. Hacı Nimetullah Ceyhunabadi bu konuyu şöyle açıklığa kavuşturur: “*Sultan, Bünyamin Pir-i Hired'e “Güt kendini bir yerde sakla ki seni göremeyim. Sonra da*

241 Velâyetnâme: 102b.

242 Serencam Kelam, Devrey-i Berzenci, Ağa Seyyit Emrullah Şah İbrahimi: 558, Şahnâme-i Hakikat: 331, 6427 beyitten itibaren.

243 Şahnâme-i Hakikat: 334, 6489. beyit.

244 Şahnâme-i Hakikat: 335, 6490. beyit.

245 Velâyetnâme: 142 a

seni her yerde aşikâr kılalım” der. Bünyamin iki âlemde Hüdâvendigar’ın kuşunun yumurtası gibi aşikâr olur. Bünyamin Sultan’ın emri ile saklanır. Fakat nereye gitse Dinin Şah’ı onu görür. Saklanacak hiç bir yer bulamaz yorulur, dinin şabının buzuruna döner, ona der ki “Şimdi ben saklanacağım, gayb âlemine dalacağım, sen beni bul”. Sultan kaybolur. Bünyamin bütün kâinatı alt üst eder. Hiç bir şey bulamaz. Fakat her yerden kendisine hakkın sesi gelmektedir. Hiç bir şey görülmediği halde bu ses nasıl duyulmaktadır diye düşünür. Yorulur ve oturur, aniden elest sıfatı olan Allah, beşeri donda mecilsin olduğu yere yakın bir yerde zühur eder. Onun bu hal ve hareketinden Hak hoşnut olmuş, onun imdadına yetişmiştir. Her devirde mukaddes yaradan ile hemdemdir. Ne mutlu onlara ki her yerde ve devirde hakikatte hak ile aşına olurlar, yazık benim şu hâlîme ki ben bu zamanda ne Hakkı gördüm ve ne de ondan bir iz bulabildim²⁴⁶”.

5.e. Namaz

Alevi ayininde namaz te’vil edilir. Velayetnâme’de Molla Sadeddin ve Hacı Bektaş arasında geçen konuşmada şöyle bir cümle geçer; “Hüdâvendigar köy halkına katılmaz, onlarla birlikte namaz kalmazdı... Her zaman halvette kendi erenleri ile beraber namaz kılardı²⁴⁷”.

Abdest ve bıyabes konusuyla ilgili de şöyle söylenmektedir; “Birgün bir molla ve otuz âlim oturmuş sohbet ederken, vakit namaz girmişti. “Abdest alâlm” dediler. Aleviler “O Hakkın hakikatine yemin olsun ki biz sizin âdetiniz olan ve bozulup duran abdesti almıyoruz, siz alacaksınız alın, daha iyi” dediler. Molla Sadeddin kendisine ait su ibriğini oradakilerden birine vererek “Git de şu kuyudan su getir” dedi. Âlim ibriği alarak kuyuya gidip su çekerek getirdi. Molla Sadeddin niyet edip abdest almak için suya elini uzatınca, suyun birdenbire kana bulandığını gördü²⁴⁸ “Orada bulunan otuz âlim bu hareketi tekrarlamış, her defasında su kana bulanmış, sonunda Hüdâvendigar inayet etmiş, kendi ibriğini kuyuya yollamış, Sarı İsmail’in onlara abdest suyu getirmesini buyurmuştu. Ancak bu şekilde abdest alıp namaza başlayabilmişlerdi”.

Bu rivayetin kendine has çok farklı bir açıklaması vardır. Konuyla ilgili kaynaklarda “Nafîle namaz yaşlı kadınların işidir²⁴⁹” gibi Hacı Bektaş Velî’ye ait birçok söz bulunur.

Buyruk’ta ise bu konudan şöyle bahsedilir:

246 Şahnâme-i Hakikat: 431, 4348. beyitten itibaren; Derunmayehay-i Müsterek: 131.

247 Velâyetnâme: 94b.

248 Velâyetnâme: 102a.

249 Menakib-i Evhadeddin Kirmani: 100-102; Hareket-i Evhadiyye: 97.

“Bab: Eğer sual eder de tarikatte abdest nedir diye sorarsan, bil ki cevabı dört şeydir. Birincisi derviş mürit, rehberlerin, kâmil pîrlerin, erenlerin buzuruna eli boş gitmemektir. İkincisi her an tam bir temizlik içinde olmaktır. Üçüncüsü iyiliği emretmek, dördüncüsü de kötülükten alıkoymaktır²⁵⁰”.

İsmet Zeki Eyüboğlu'na göre, bazıları alındaki mühürü taat namazıdır. Bu Allah'ın emirlerine itaat, dini kuralları yerine getirmek ve kulluktur. Bu itaat fıkıh ehlinin düşüncesindeki itaatten çok farklıdır. Burada söz konusu olan itaat, Allah'a ve Ali'ye tabi olmaktır²⁵¹.

Horasan irfanında hakikat merhalesinde, zahiri işlerin genellikle te'vil ve tefsir edildiği görülür. Bu işlerin yerine getirilmesi, böyle muhtevasız işlerin yapılması reddedilir. Şeyh Attar buyurur ki: *“Bâtını gözle bak, Hüda'nın ettikleri kapı bacadan aşıkadır, tecelli eder. Eğer tevhidi sayarsan bin sayısına ulaşırsın. Bütün numuneler deryada bir katredir. Hepsi ondan bir parçadır. Şeriatte belal olan şey tarikatte murdardır. Hakikatin zamanı aşıkâr olmuştur. Helal ve haram bakâ kalmamıştır. Nefsin sayısız arzularının ardında gitmeyi bırak! Nasihat dinle ey birader! Gaflet pamuğunu kulağından çıkar. Ahmed dinini kabul et, Müslüman ol. Kendinden geç, gösteriş ve bencillik bağını üzerinden at. Peygamber buyurur ki: “Ben Ahmed'im, bil ki mim harfi bu Muhammet kelimesinde silinmiş ve Ahmed olmuştur. Muhammed'in kendisi nazîrdir ve yine kendisi menzurdur. Kendisi izlenen ve yine kendisi izleyendir. Maksadı anla. Öyleyse abdest almak batını bir düşünce ve fikirdir aslında. Doğru sözlü olmak ve yüreği tozlardan arındırmaktır. Senden ayrı olan şey nedir biliyor musun? Varlığındır. Varlığını ve kendi bedenini bir kenara koy! ²⁵²”.*

Bir diğer ifade de *“Allah'la olan zerre miktarı dostluk, yüz bin yıllık namazdan daha iyidir²⁵³”* şeklinde bir kabulleniş söz konusudur.

Serencam Kelamı'nda da şeri ve fıkhi olarak namazın kılınması te'vil edilir. Bâtını niyaz ve namaza vurgu yapılır. Bu konunun doğru olduğuna dair birçok delil vardır. Fakat burası yeri değildir²⁵⁴. Bu görüş İsmaililer ve Şebek/Kızılbaşlar arasında da yaygındır. Kızılbaş Alevilerinde Buyruk'un ifadelerine göre mesele yukarıda zikredilen kabul söz konusudur.

250 Buyruk: 88.

251 Temam Zevayayı Bektaşîgeri: 156; Buyruk: 274.

252 Derunmayehay-i Müşterek: 133.

253 Divan-i Şeyh Attar: 316; Derunmayehay-i Müşterek: 133.

254 Kelam-i Serencam Devrey-i Abidin, Devrey-i Baba Navus: 111-112.

Aleviler son dönemlere kadar kendi içlerinde evlilik yaparlardı. Bu kaideye şiddetle uyarlardı. Oğullarını ve kızlarını Alevilerden başkasına vermez, ellerinden geldiği güçlerinin yettiği kadar dışarıdan gelen adaya engel olmaya çalışırlardı. Kurala uymamak, ferdin o camiadan uzaklaştırılması anlamına gelirdi. Alevilerin sünet düğün adetleri de kendine has bir törenle uygulanırdı. Aleviler (Bektaşî, Alevî-Yarsan, Kızılbaş) şarabı helal bilirler. Ölülerini bağlıklarının simgesi olarak yol büyüklerinin mezarlarına yakın gömerler. Hacı Bektaş Velî'nin dergâhına yakın gömülmek, Sultan Sahhak Berzenci'nin ve Şeyh Safiyuddîn Erdebilî ve evladlarının yakınında defn edilmek büyük bir arzudur. Gömüş tarzları Müslümanlar gibidir. Aleviler Nevruz bayramını bütün coşkusu ile kutlarlar.

5.f. Oruç

Alevilerin kendilerine has oruçları vardır. Ramazanda oruç tutmazlar. Namaz kılmadıkları ve mescide gitmedikleri gibi, dinin diğer furu'larında İslam'ın batnî yoluna uyarlar. Furu'atta te'vile giderler. Türkiye'deki Aleviler muharrem orucu tutar. Bu oruç onbir gündür. On ikinci gün oruç biter. Bu süre zarfında su içmekten kaçınır, eşleriyle birlikte olmazlar. Sakal, bıyık, saç tıraşı yapılmaz. İran ve Irak'taki Aleviler tarikat dönemini geçirmiş oldukları için sadece üç gün Hüdâvendigar Orucu denilen orucu tutarlar. Bu İran'da Aban/Ağustos ayında yapılır. Bu aya Sepide Ayı denir. Hicri takvimde ayın on dördüne mutabıktır. Genellikle yirmi sekiz Aban'da başlar. Irak'ta ise bazı gruplar oruca Azer ayının yirmi yedinci gününden başlarlar. Oruç İran ve Irak'ta üç gün tutulur. Diğer bir oruçsa Gultas Orucu'dur. Dey ayının yirmi sekizinci günü başlanır. İran ve Irak'ta böyledir. Bu oruç Alevî Yarsan inancının edep ve erkânının başlangıcına aykırı olarak yaz yerine sonbahar ve kışta tutulur. Ramazan orucu ile ayrılır. Bazı Alevî hanedan, aşiret ve kabileler oruç tutmaz. Bunun yerine *kirdara* yani amele önem verirler. Orucun zamanı güneş doğumundan batımına kadardır. Sahur yemeği ve iftar geleneği vardır. Üçüncü gün Hüdâvendigar bayramıdır. Kurban olarak horoz ya da koyun nezr edilir. Bu bayram Alevilerin evlerinde ve cemhanelerinde kutlanır.

5.g. Hac

Bektaşî Alevileri her yıl bir gün Hacı Bektaş Velî merasimleri olarak adlandırılan törene, Suluca Karaöyük'e giderek haccı yerine getirirler. Velayetnâme'de Bektaşîlerin hac coğrafyasının hikâyesi açıkça çizilir. Zemzem, Mağara, Arafat, Ziyaret... ve daha

bir çok nokta bu eserde te'vil edilerek anlatılır²⁵⁵. Hacı Bektaş Velî hayatta iken de zairler onu ziyarete gelerek burada muhrim olmaktadır. Bu konu Velâyetnâme'de anlatılır.²⁵⁶

“Molla erenlere ‘‘Yanımızda ihram bezi var mı?’’ diye sorunca ‘‘Evet’’ diye cevap verdiler. Molla üzerindeki elbiseleri ve sarığını çıkararak şalvar giymiş, baştan ayağı çıplak kalmıştı. Ulema bu durumu merak edip sorunca, Molla ‘‘Hacı Bektaş’ın işaret ettiği şeyi yerine getirmeliyiz, yani masumiyet ve çocukluk âlemindeki gibi her şeyden uzak durarak, ayak yalın baş açık yolda yürümeli, dünyayla tüm bağlarımızı kesmeliyiz. İşte şimdi biz de o çocuklar gibi masum ve dünyanın tüm bağlarından uzak olarak yürüyüp gideceğiz’’ dedi.”

Yarsan Alevi yolunda da hac Perdiver'de yapılır. Burası aynı zamanda Yarsan bağlılarının kible'sidir²⁵⁸. Burası Yarsan Alevilerinin de kiblesidir²⁵⁹. Bunlar *Kil Kiblesi*'dir. Buna ilaveten dört kible daha vardır. Birincisi yürek kiblesi, ikincisi akıl ve fikir kiblesi, üçüncüsü anlayış ve iman kiblesi, dördüncüsü de can kiblesidir. Bu kiblelerin tümü kendine has yorumlar içerir. Şeyh Attar Nişaburi hakikat ehlinin hacca bakışı ve te'viliyle ilgili şöyle söyler: *“Hac ne olabilir ki? Kendi bedeninde yapılan bir yolculuktur ancak. Nereye olduğunu biliyor musun? Hidayete ermeğe ve doğruluk yoluna ulaşmaya bir yolculuktur! Ey genç! Şeriat yolunda servetinin onda birini nisar etmek farzdır. Şeriatla özgürlüğünden ödün vermen ve affetmen gerekir. Ama asıl olan hakikatte ise hac, yokluğu inkâr etmekten ve kendini beğenmekten reha olmaktır”*²⁶⁰.

5.h. Cihat

Cihat Alevilik yolunda *cihad-ı ekber'dir*. Ferdi ve şahsi bir iş olarak telakki edilir. Ahlak dâiresinde nefisle mücadele olarak yorumlanır. Cihat ilahi cihadadır. Alevi

255 Velâyetnâme: 42b, 43b.

256 Velâyetnâme: 42b, 43a.

257 Velâyetnâme: 107a.

258 Goftar-ı Han Elmas, Kiyumerz Çerağpuran: 275-276 ve 306.

259 Şahnâme-i Hakikat: 364, 7082. beyit.

260 Divan-ı Attar: 64. Velâyetnâme'de geçen kerametlerden biri olan Kadıncık Ana'nın bir avuç unu mucize eseri gelen misafirlerin hepsine yetirdiği, Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş Velî'nin abdest suyunu içmesi gibi olaylar, İran Kürdistanı'nın Oraman mıntokasındaki Kadiriyye tarikatının dini lideri Şeyh Muhammet Azizi Neccar için de anlatılır. Aynı şekilde Irak'taki Şebek ve Kakai Alevilerinin cemhanelerinde su, merasimde içilir. Bu olay Velâyetnâmenin bu topluluklar arasında ne denli tesirli olduğunu gösterir. Bunun gibi pek çok şey aynı zamanda hakikat ehlinin birbirleriyle tam bir etkileşim içerisinde olduğunu gösterir. Bk. Velâyetnâme: 58b, 56b; Derunmayehay-i Müşterek: 136.

düşüncesinde ve mukaddes metinlerde huşunet ve zor kullanma diye bir şey yoktur. Nurun zulmetle mücadelesi kıyamet gününe kadar devam edecektir.

5.1. Zekât ve Hums

Alevi bağluları hanedan ve ocaklarda derin geleneklerine bağlı bir şekilde kurban ve niyaz ibadetine ilave olarak muayyen esasa göre geleneksel olarak kişi başına göre zekât verirler. Hayır işlerini kendi cemaatleri arasında paylaşırlar. İran, Irak, Türkiye ve Suriye'deki Alevi dergâhlarının yüzyıllardır sürdürdükleri gelenekler bunu gerektirir. Zira gelen misafirlerin kabulü ve merasimlerdeki konaklamalar bu zekât harcamaları ile icra edilir.

5.i. Bıyıklar

Alevilerin bıyıklarını uzatması kendi inançlarından kaynaklanan bir emir, bu yolun bağlularının olmazsa olmaz bir simgesidir. Kitaplarındaki açık nasları uygulayan taassub sahibi ve gelenekçi Aleviler, bu noktaya özellikle dikkat ederler. Serencam Kelam'ında Servan Biyabesti'nde²⁶¹ yani Alevilerin karşılıklı olarak yaptıkları ziyaret ve gidiş gelişlerinde bıyıklara ihtiram gösterilir. Bıyıklara mukaddes bir mana yüklenir²⁶². Tezkire-i A'la'da bıyık uzatmak farzdır. Bu şiddetle tavsiye edilir²⁶³. Velayetnâme'de bıyık meselesi teşbihen sırlı bir anlatımla zikredilir. Hacı Bektaş Veli'nin tırnak ve bıyıklarını hiç bir makas kesmez²⁶⁴. Bu eserde bıyığın kısaltılmamasına da vurgu yapılır²⁶⁵.

5. j. Seyyitlik

Aleviler seyyitlerden gelmeyen bir öndere uymazlar. Buyruk'ta şöyle geçer: *“Pirin makamı Hazreti Resul'ün ailesinden ve sülalesinden gelmelidir. Bunun dışında bu makam kimsenin hakkı olamaz. Kim bu görüşe ters düşerse her ne yese ve işse bu ona haram olur. Bu görüşü terk eden kimse mürted olur. Onun tarikatu irtidat, hakikati ise mürtedir. Hidayete ermişliği, biati ve tövbesi sadece zahiridir. Neden? Çünkü onun biati peygamber biati değildir. Bu bağlılığı neticesiz ve semeresiz kalmıştır. Beklentisiz, başıboş, asıl ve nesebi yoktur. Böyle birinin on iki imam dergâhında nasibi yoktur. Hazreti Resul'ün bir hadisinde şöyle geçer: “Yüce Allah*

261 Oraman'da mukaddes bir nehirdir.

262 Bk. Kelam-i Serencam: Devery-i Biyabest: 884-890.

263 Serencam-i Ateşbeyi, Tezkire-i A'la: 132a.

264 Velâyetnâme: 97a.

265 Velâyetnâme: 97b.

kendi ezeli kelamında buyurmuştur ki; Asil asildir". Bunun sebebi şudur: Hırka, meftu²⁶⁶ irşad, tövbe, pırlık, makam, post, seccade. Bunların hepsi ezelden Şab-ı Merdan Ali'ye indirilmiştir. Bu yüzden Şabzade olmayan ve nesebi Şab-ı Merdan Ali'ye ulaşmayan birinin Alevilere pır olması caiz değildir²⁶⁷".

Aynı şekilde Velâyetnâme'de seyyitlik üzere vurgu yapılır²⁶⁸. Serencam Kelamı'nda pırlara, seyyitlere ve Yarsan'ın Heftevene seyyitlerine bağlılık şöyle dile getirilir:

"Geçmiş geçmiştir, bitmiştir. Bu günü yakalayın. Geçmiş bırakın. Manevi insanları kendi ölçülerine göre kabul edin. Herkes kendi amellerine cevap vermek zorundadır. Bundan sonra binlerce ilah tecelli edip zühura gelse bile, her ilah bin makam/ divan kursa bile onların ardına düşmeyin. Hâsâ! Heftevan Seyyitlerinden başka bir yola ayrılmayın. Ey Bünyamin! Sen şahit ol ve delil ol. Yoldan sapanlar ahiret gününde asla affedilmeyeceklerdir. Onların amellerini rüzgârın önünde savuracağım. Bu öyle bir vadedir ki biyabestte nar ateşine verilmiştir. Seyyitlerden Heftevan'ı şart ve ikerar için bu gün yarattım ki erenler başıboş kalmasın. Bu, ikerar ve kıyamet gününe kadar böylece bakî kalacaktır. Böylece kıyamet ve zulmet ışığının kormasında olacaktır. Heftevan Seyyitlerin adı her zaman sabit ve sağlam kalacaktır²⁶⁹".

Pırlık makamını sadece peygamber soyundan gelenlerin üstlenmesi gerektiğine edair Kelam-i Serencam'da şöyle gelir:

"Gelin, Seyyitlerin ardından gidelim, ezelden abrete kadar Heftevan Seyyitlerinin silsilesinde tecelli edelim, bu yolun yolcuları yolunu Seyyit hanedanın yolunda arasın, زیرا ki hanedanın şart ve ezeli ikerarı Heftevan ve Seyyitlere aittir. Erenler! Camı gönülden buna uyalım. Bu yedi oğul adını dosdoğru okuyalım²⁷⁰".

5.k. Kardeşlik Uhuvvet

Alevilerin ortak özelliklerinden biri kardeşlik akdidir. Serencam Kelamları'nda kardeşlik şöyle anlatılır:

"Yedi oğul zâtını, Ey bu yolun yolcuları, gelin! Yedi oğul zâtını okuyun. Onların gelişini ilan edin. Onlara dilde yedi kere şahitlik getirin. Bu şahitliği yayın. Ceviz merasimi ile onlara bağlanın. Sac narı şartını burada ateşleyin. Onun ateşiyle birbirinize bağlanın. El el vererek asla,

266 Bakır ya da gümüşten yapılan ve sufilerin göğüslerine taktıkları alamet.

267 Buyruk: Pır bölümü: 40.

268 Velâyetnâme: 14b.

269 Vata: 49; Kelam-i Serencam: Heftevan: 358; Derunmayehay-i Müşterek: 139.

270 Vata: 34; Kelam-i Serencam: Heftevan: 354; Derunmayehay-i Müşterek: 140.

ilke, başlangıca kendinizi bağlayın. Birbirinizden adalet, eşitlik, ölçülülük isteyin. Böyle olun ki, seçeceğinizi kadın size helal olsun ve seçilmişlerden olsun. Nesliniz azalmaya ve yok olmaya doğru gitmesin, asla soluksuz renkleri gibi solmayın. Meydanda olan kadını seçmeyin. Karınız oyun, bile, basitlik ve şahsiyetsizlikten uzak olmalı. Böyle bir kadınla evlenmeyi kabul etmeyin, bu örtüyü üzerinize örtmeye razı olmayın²⁷¹”.

“Mirebaş tüccar buyurur ki: “Kalmağ günabı hakikatte olan kardaşın, Hakk’ın azabı vardır ona eder sırrı fâşın²⁷²”.

Han Elmas Kelamı’nda şöyle buyrulur:

“Şart ve ikrar musabibi hakkında bacılık ve erkek kardeşlik şartı gelmiştir. Kelamın açıklayıcısı şunu söyler “Büyük hakikat hanedanlarının tamamında bir gelenek vardır. Kim birbirini yıkuda görse kız kardeş ve baci olur. Takva, adalet ve güvenilirlik konusunda toplumda iyi bir ada sahip olan bir üçüncü şahıs da bu rüyayı görse, bunlar birbirleriyle görüşmeden ve konuşmadan cem ve cevizin buhuruna gelirler. Şükranede akıt ve şartla batını ikrarda birbirlerine bağlanırlar. Şart bacası ve kardeşi olurlar. Bu ahirette ve batında birbirlerinin yardımcısı olabilmeleri içindir. Bu şartı bozmak asla mümkün değildir. Asla birbirlerini ziyaret etmemezlik yapmasınlar. Aralarında hediyeleşme, gidip gelme ve alışveriş olmasa dahi bunların çocukları birbiriyle evlenemez. Bu onlara yedi nesil yasaktır. Bu önemli şartla amel etmeyenler, bu göreve bigâne kalmış olurlar. Bundan sonra ceviz sahibine cevap verecek zorunda kalır²⁷³”.

Buyruk’ta²⁷⁴ bir bölüm musahiplik ve kardeşlikle ilgili olarak gelir. Bu bölümde kardeşlik oldukça geniş bir şekilde anlatılır.

5.1. Zahiri İlimler

Alevilerin inanç esaslarını aşk üzere bina ettikleri için, ilimle özellikle de zahiri ilimlerle bağları yoktur. Bu ilimlere önem vermezler. Kelam-i Serencam, Velayetnâme ve Buyruk’ta açıkça zahiri ilimlerden uzak durma tavsiye edilir. Bu üç kitap batını ilimlere atıf yapar. Bu sebeple dini düşünceler batını isbatla ispatlanır. Zahiri ilimlerin yasaklanması ve hoş görülmemesi her üç kitabın da emridir. Velayetnâme, kitapları ve ilimleri küçümser. Kitapları eşeklerin taşıdığı yük²⁷⁵ olarak görür. İlim ve ulemayı hoş

271 Vata: 58; Kelam-i Serencam: Heftavan: 354; Derunmayehay-i Müşterek: 141.

272 Bu Türkçe yazılan şiirin anlamı; Hakikatte her kim kardeşlikte karar kılarsa onun günahı bağışlanmıştır. İlahi azap sadece sırrı fa’ş edenler içindir. Vata: 97; Kelam-i Serencam: Kelime-i Kul ve Şendervi: 435; Derunmayehay-i Müşterek: 141.

273 Kelam-i Han Elmas, Kiyumerz Çerağpuran: 250-272.

274 Buyruk: Ferman Fermaişat: 79.

275 Velâyetnâme: 100b.

görmez.²⁷⁶ Ulema karşısında duran Hacı Bektaş Velî, onları bidat ehli olarak tavsif eder. Molla Sadeddin münazarası bahsinde, Hacı Bektaş Velî muasırı olan müşhur âlimle küçümser tarzda sohbetlerde bulunur.

Bunlardan biri şudur: “*Molla Sa’deddin bir gün bir katıra biner, beybesinin içinde de meseleleri tartışmak için bazı önemli kitaplar vardır. Yolda yılanın heybetinden ürkererek kendini suya atmış, katırı da korkudan üstündeki semerini yere savurmuş, beybenin içindeki tüm kitaplar suya gark olmuştur...*”²⁷⁷

Bu hiciv ile karışık kinayeli ve düşündürücü anlatılar, zahiri ilimlerin bekasının ve sebatının olmadığını gösteren ince anlatımlardır. Rivayetlere göre Hacı Bektaş Velî Molla Sadeddin’le uzun mübaheselere girer, Sadeddin’in sorduğu manasız soru ve cevaplara üzülererek onu kınar ve beddua eder. “*Tobumun kurusun! Daba hala danışmendliği/ âlimliği yüreğinden atamamışsın*” der²⁷⁸.

Serencam Kelamı’nda defalarca şeriat ve zahiri ilimlerin kuruluşuna, özden uzaklığına değinilmiş, özellikle de Abidin²⁷⁹ döneminde ve Sahib-i Şahnâme-i Hakikat bölümünde bu konu işlenir. Buna göre şeriat dönemi her şeyin nurdan uzak olduğu bir dönemdir. Zulmetin bu dönemde hâkim olduğuna inanılır. Bu dönem Peygamber evladı Ali ve oğullarının yaşadığı korkunç olaylar sebebi ile kapkaranlık bir dönemdir. Daha sonra tarikat zamanı gelecek ve her yere nur hâkim olacaktır²⁸⁰.

5.m. Cem ve Ceviz

Ceviz başvurma, yola girme, cem ve kurban etmek de nezir manalarına gelir. Bunlar Alevilerin en önemli ve müşterek ibadetlerindendir. Bu merasim pırların ve pır postuna oturanların kendi coğrafya ve zamanlarında uyguladıkları ibadetlerdir. Bu ibadetlerde uygulanan bir takım cüzi farklılıkları bir kenara bırakırsak, cem ve ceviz şartının tüm Alevilerin edep ve erkânında külli kaide ve kurallarla icra edildiği görülür. Bu ibadette ihtilaf yoktur.

Ne İran’da ve ne de Irak, Türkiye, Suriye ve Arnavutluk’ta cem ve ceviz ayini Alevilerin asıl ibadet ve erkânından ayrılır. Bu ayinler sırlarla saklıdır. Sembollerle anlatılır. Bu sırlar eski dünyadaki inanç ve kültürel mirasın deryasıdır.

276 Velâyetnâme: 104a.

277 Velâyetnâme: 99b, 100b.

278 Velâyetnâme: 107a.

279 Kelam-i Serencam, Devre-i Abidin: 529-662.

280 Şahnâme-i Hakikat: 211, 4032. beyitten sonra.

Alevilik yoluna giriş, ziyaret, teberrük, oturma şekilleri, el öpme, el yıkama, deyiş okuma, musiki, sema, kisvet yani derviş hırkası giyme, cezbeye gelme, dua, tevessül, kadınların kendi aralarında ve erkeklerle bir arada cemde bulunma edep ve erkânı... Bunların tümü başlı başına birer konudur. Ve bunu bilmek her Alevi üzerine farzdır. Bunların gerçek manada bilinmesiyle Alevi cemleri başarılı bir şekilde icra edilebilir. Serencam ve Buyruk'ta cem adabı ve gereği ayrıntılı olarak açıklanır. Türkiye'de yazılmış olan Alevi-Bektaşî edeb ve erkânıyla ilgili kitaplar, cemın nasıl yapılması gerektiğine dair şerhler içerir. Ben Mustafa Kemal Paşa'nın yapmış olduğu tekke ve zaviyeler kanunuyla kapatılan, seksen yıl sonra tekrar açılan Hacı Bektaş Veli'nin huzurunda yapılan gerçek bir cem ayinine katılma şansını buldum. Yedi Alevi enstitüsünün katkısıyla hazırlanan, Türkiye ve dünyadan gelen birçok üniversite hocasının hazır bulunduğu bu muhteşem cem ayini, Suriye Irak ve İran'da gördüğüm cem ayinleriyle tam bir benzerlik içindeydi.

5.n Kurban Kesme ve Cem Duası

Velayetnâme'de kurban kesme şekli bir ibadet olarak anlatılmış²⁸¹, Cevz-i Hindî'ye başvurma yola girme eyleminin bir simgesi olarak ifade edilmiştir²⁸². Cemde parmağın parmak üstüne konularak darda durma eylemi bütün Alevi cemlerinde aynıdır²⁸³. Cem sofrası için dua verilmesi gerektiğinden bahsedilir. Bu gereklilik ve adap Serencam Kelamı'nda ve Buyruk'ta şerh edilir²⁸⁴. Özellikle Buyruk'ta cem ayini ve kurban kesmeyle ilgili bütün incelikler anlatılır²⁸⁵. Aynı şekilde nezir, horoz kesme, nevale yani ceme getirilen hediyeler açıkça rivayet edilir²⁸⁶. Bu ibadet ve ritüeller küçük nüanslar dışında tamamen aynıdır.

5.o. Hüseyin bin Ali'ye Ağıt

Aleviler her yıl Kerbela olayını anarak, Hacı Bektaş Veli'nin Velayetnâme'de İmam Hüseyin'i anmak adına söylediği “*Muharremde öldürülmesi bize katlu olsun!*”²⁸⁷ sözündeki anlayışla bu olayı yâd ederler. İran Alevi Yarsan silsilesinde yer alan Ateşbeyi

281 Velâyetnâme: 74a.

282 Velâyetnâme: 37a. Velâyetnâme'de geçen Nargil kelimesi tüm araştırmalarda Hindistan cevizi olarak tercüme edilmektedir. Fakat bu Serencam Kelamı'nda görüldüğü gibi Hindistan'dan Sultan için getirilen hediye anlamındadır, yoksa Hindisitan cevizi değildir.

283 Buyruk: 30, 138-145.

284 Kelam-i Serencam. Duahay-i Yarsan: 275 ve 285.

285 Buyruk: 94- 95, 112.

286 Buyruk: 118.

287 Velâyetnâme: 132a.

Hanedanı da Hüseyin bin Ali'nin matemini tutar ve bu merasimi devam ettirirler. Zira Yarsan Alevileri, Hüseyin bin Ali'nin zuhurunu Hüdâvend'in tecelli devresi olarak bilirler. Hüseyin zat-ı mihmandır, Baba Yedigâr'ın mihmanıdır. Hüseyin dışında şehit olanlar Heften, Heftevan, Kırklar ve yetmiş iki pirlerdir. Bunlar mazhar sahibidir²⁸⁸. Kalam-i Serencam da Pir Şahu adlı doksan dokuzuncu bölümde Kerbela şehitlerinin mazharlarına geniş yer verilir. Bu şehitlerin tamamı Perdiver devresinde Hacı Bektaş Velî yani Sultan Sahhak'ın işaretleri ile hazır olurlar.²⁸⁹

5.ö. Kıbaley-i Sırr Megu (قباله سرمگو)

Bu emir Kalam-i Serencam'da bir sır olarak gelir. Yarsanlar arasında da sır olarak kabul edilir. Serencam'da bu emre defalarca işaret edilmiştir. Velayetnâme'de ise bu emir şöylece açıklanır:

“Hacı Bektaş Velî evlatlarından birisi Sivribisar'ın güney tarafında Seyyit Ahmed oğullarıyla icazet konusunda tartışmaya başlamışlardı. O anda erenlerin işaretini hatırlayıp Menteşe ilinde Tavaş'da bulunan Sarı İsmail'in mezarına gidip “Emanet lazım oldu, onu bize ulaştır Sarı İsmail!” diye çağırıldılar. O anda Sarı İsmail'in mezarı yarılıp beyaz bir el ortaya çıktı. Bu el yeşil fermanı çıkarıp verdi. Erenlerin remzi yerine geldi ve maksadları ne ise onunla hallettiler²⁹⁰”.

5.p. Kumsa (کومسا)

Kumsa şartı Irak'da Oraman bölgesinde yaşayan Yarsan Alevilerinin, eski bir inanıştan neşet eden bir merasimdir. Bütün Alevi Yarsan pirleri, baharın kırk beşinci gününün, gün batımı ardından ordubeheşt ayının on beşine kadarki zamanda yaylalarına gitmeye hazırlanır. Bu vakit yaşlıları müşavire ve köyde kalanlara emanet ederek, tüm halk beraberce Derretoy adlı mahalde toplanırlar. Herkesin evinden getirdiği yoğurt ve ekmekten ibaret olan yemeği paylaşacakları büyük bir sofraya açarlar. Burası Şeyh Hoşin'in güzergâhı yani namazgâhıdır. Bununla maruftur. Aynı zamanda İran ve Irak sınırındır. Bu merasimi gerçekleştirmek için her yıl Aleviler yaylalara doğru inerler. Bu ayın Velayetnâme'de de zikredilen ve Bektaşiler arasında gerçekleştirilen başka bir merasimi çağırıştır²⁹¹.

288 Velâyetnâme-i Hakikat: 218, 4168'den itibaren.

289 Serencam Govahı: 99 Pir, 798'den sonra.

290 Velâyetnâme: 130a.

291 Velayetname: 113b.

- BAYRAM, Mikail (1379). *Erbadeddin Kirmani ve Hareket-i Erhadiyye*. Çev. Mansur Hüseyini Davud Vefayi. Tahran: Neşri Merkez.
- BOZKURT, Fuat (2011). *Ferman ya Fermayışat*. Çev. Meryem Sultani. Erbil: Aras Yayınları.
- BURHAN Teymur (1357). *Do Beytübay-i Baba Tabir*. Tahran: İntişarat-i Kavyan.
- CEYHUNABADİ, Hacı Nimetullah (1361). *Şahnâme-i Hakikat*. Tahran: Kitaphaney-i Tahuri.
- ÇERAĞPURAN, Seyyit Kiyumerz (1388). *Kelam-ı Han Elmas*. Tahran: İntişarat-i İman.
- DANIŞVER, Seyyit Feridun (1382). *Defter-i Nevruz*. Tehran: Neşr-i Paniz.
Defter-i Kelam-i Teymur. El yazması. Müellifin Özel Kütüphanesi.
Defter-i Nevruz. El yazması, Müellifin Özel Kütüphanesi.
- EFŞAR, Cemil (1358). *Burhan'ul Hakika*. Tahran.
- EFZELİ Seyyit Gasım (1350). *Defter-i Rumuz-i Yarsan*. Tahran: Çap-i Rustemi.
- HEREVİ, Hüseyin Ali (1386). *Şerb-i Gazaliyyat-ı Hafız*. C. 1, Tahran: Ferheng-i Neşr-i Nov.
- İBRAHİMİ, Seyyit Emrullah Şah (1387). *Serencam, Devrey-i Berzenci*. Kirmanşah: Cemhane-yi Sahne.
- İBRAHİMİ, Seyyit Emrullah Şah (1389). *Divan-i Şeyb Emir*. Kirmanşah: Cemhane-yi Sahne.
- İLBERİ, S. R. S. (1388). *Zebur-i Mani*, Çev. Doktor Ebul Gazi, M. İsmail Pur. Tahran: Neşr-i Usture.
Kelam-ı Han Elmas, El Yazması, Müellifin Özel Kütüphanesi.
Kelam-ı Kuşçuoğlu, El yazması, Müellifin Özel Kütüphanesi.
- MÜCAHİDİ, Muhammet Ali (1345). *Divan-i Umman-ı Sanai*. Tahran: Kitapfuruşiy-i Mahmudi.
- NEFİSİ, Said (1339). *Divan-i Feriduddin Attar Nişaburi*. Tahran: İntişarat-i Senayi.
Serencam, Dovrey-i Perdiver (1389).
Serencam-ı Ateşbegi, Teşkire-i Ala (1950). Haz. İvanof, Bombay: İntişarat-i Encümen-i İsmailiy-i Hind.
- SULTANİ, Muhammet Ali (1377). *Kıyam ve Nebzet-i Aleviyan-i Zagros*. Tahran: Neşr-i Suha.
- SULTANİ, Muhammet Ali (1386). *Kenz'ul İrfan, Divan-ı Mir Muhammet Salib El Huseyni Nimetullahi El Mahideşti*. Tahran: Neşr-i Suha.
- SULTANİ, Muhammet Ali (2010). *Benevay-i Baver-i Yarsan*. Erbil: Aras Yayınları.
- SULTANİ, Muhammet Ali (2011). *Sultani Kelam-i Gadim, Mushaf-i Mu'cem*. Erbil: Aras Yayınları.
- SURİ, Maşallah (1340). *Surudehay-i Diniy-i Yarsan*. Tahran: İntişarat-i Emir Kebir.
- SUYUTİ, Celaleddin (1993). *Ed Durret'ul Mensur*. Beyrut: Dar'ul Fikr.

TAHİRİ, Tayyib (2008). *Serencam*²⁹², *Devrey-i Şab Hoşin ta Şab İbrahim*. Süleymaniye: Enstütü-i Kelepuri Kurt.

Velâyetnâme (2011). Haz. Hamiye Duran. Çev. Esra Doğan, Meryem Sultani. Erbil: Aras Yayınları.

292 Müellifin kütüphanesinde birçok elyazması Serencam bulunmaktadır. Burada zikredilen Serencam'larsa basılmış ve bilinen Serencam'lardır. Basılmış olanlara ulaşma kolaylığı sebebiyle ve dipnotlarda sıkıntı olmayacağını düşündüğümüz için sadece basılı Serencamları kaynak olarak gösterdik.

